HDE ZNAJTI PRAVDU?!

NAPISAL

O. THEODOSIJ LEŽOHUBSKY,
KATICHIT CIS. REAL'NYCH ŠKOL
V L'VOVI, 1912 r.

DL'A
AMER. RUSINOV VYDANNO
NAKLADOM VYDAVNICTVA "RUSINA"
1915 r.

HDE ZNAJTI PRAVDU?!

NAPISAL

O. THEODOSIJ LEŽOHUBSKY,

KATICHIT CIS. REAL'NYCH ŠKOL

V L'VOVI, 1912 r.

DL'A

AMER. RUSINOV VYDANNO

NAKLADOM VYDAVNICTVA "RUSINA"

1915 r.

Press of "Slovak Herald", N. S. Pittsburgh

I.

NEŠČASTNYJ ZBIHLEC.

Bylo se v ned'iľu. Zolote, majove solnce, čto stojalo v samym poludni, choť šče trochi skosa, ta povnymi snopami svoho teploho promiňa sypalo na kučmi, kapeľuchi, chustki abo taki prjamo na holovy tovpy ľudej, čto vertala jakraz iz Služby Božoj domov. Takoju samoju vjazankoju svoho promiňa kinulo ono i v lice o. Petra, čto same vyjšov z cerkovnych dverej, tak čto až musiv rukoju zasloniti sobi oči, jaki čerez kiľka hodin privykli byli do cerkovnoj suťini ta ne mohli znesti povnoho blesku solnečnoho svitla.

Otec Petro byv ot jakich desjať ľit parochom v seľi R., čto ležalo na samoj rosijskoj hranici. Kriz ľis, o jakich dva kilometry ot prichodstva, bih kordon (hranica), čerez jakij ne voľno perechoditi ni našim tam, ni tamošnym do nas, jak ne choťat zapoznatisja s karabinovoju kuleju. Solnce osvitilo strunku stať o. Petra, jakij na chviľu pristav v cerkovnych dverjach, čtoby kinuti okom na rižnocvitnyj potok ľudej, čto skorym chodom plyv iz cerkvi, mov iz žerela v selo. Za chviľu podavsja na prichodstvo, bo i jemu naležavsja oddych po koľkohodinnoj praci v cerkvi. V siňach zystrinuv o. Petro svoju ženku, jaka usmichajučisja privitno privitala jeho slovami: "Alež bo ti utomivsja!"

"N'i!" — otpoviv o. Petro. — "Musiv toľko trochi zabavitisja v cerkvi, bo bylo bohato do svj. spovid'i."

Za simi slovami otvoriv o. Petro dveri do komnaty, de na stoľi ždalo jeho sňidaňe, na jake vpovňi zasluživ sobi nyňišnoju praceju. Vchod'ačoho do komnaty baťka, privitav syn pocilujem v ruku ta pomih jemu skinuti reverendu, podajuči lehku, domašnu od'iž. Syn o. Petra, Bohdan, byv studentom mediciny i jakraz teper' prihotovavsja do ispytu. Dvoe druhich d'itej, šče odin syn ta donečka, byli v školach. Otec Petro zasiv do stola ta stav jisti sňidaňe. Žinka sila naproti jeho.

"Kažut, čto nyňi v noči zastrylili jakohos' čelovika, čto perebiravsja kriz hranicu" — skazala.

"Našoho?" — spytav o. Petro.

"N'i. Vidaj z Rossii. Ležit v ľisi" — otpovila žinka.

"Ktož se kazav?" — spytav daľše o. Petro.

"Kazav načaľnik, jakomu po Službi Božoj dali znati pastuchi, čto hnali ľisom tovar. On zaraz pošol tamtudy s ľud'mi" — otpovila žinka.

Sče ne dohovorila sich slov, koli otvorilisja dveri komnaty i vojšov cerkovnyj provizor s kľučami.

Otec Petro zvernuvsja do neho: "Čto tam, zastrylili čelovika?"

"N'i!" — otpoviv provizor (cerkovnik). — "Pan načaľnik vernuli z ľisa, i kažut, čto toľko postrylili. — Pobihli v selo za firoju (nosila)."

"Ne znati, či ťažko?" — skazav o. Petro, stajuči ot stola.— "Treba pojti, može on umirajučij."

I ne žduči na otpovid', vzjav z kuta palicu i podavsja do dverij. V dverjach zvernuvsja do syna i skazav: "Bohdane, chodi so mnoju. može pridašsja na čto. Vozmi perepasku, može bude treba obvjazati ranu."

Bohdan merščij kinuvsja do druhoho pokoju, chopiv kuseň polotna, fľasčinu s jakojus' tečiňu, i uže na podvorju zdochopiv baťka, jakij skorym krokom išov v naprjami ľisa.

Tam uže zobravsja hurt ľudej. Pod derevom ležav molodyj čelovik, ľit dvacjati. Biľa neho červoňila kaluža krovi. Bľide lice, na jakim čorňiv peršij, molodečij, povnyj zarost, ukazovalo na intelligentnoho (učenoho) čelovika, a zamkneny oči ta zatisneny usta, kazali dohadovatisja, čto nesčastnyj terpiv duže ťažko.

Bohdan pristupiv blizše i othornuv od'iž. Vysše koľina vidňila hluboka rana. Karabinova kuľa perejšla kriz ťila. Prinesennoju vodoju, do jakoj vľav kiľka kapeľ dezinfekcijnoj (očisčajusčoj) teči, obmyv Bohdan ranu i naloživ polotňanu perepasku. — V časi sej roboty choryj zastohnav ťažko i otvoriv oči.

"Rana hluboka; kuľa perejšla na skriz, ale zdajes' ne narušila mjazij" — hovoril Bohdan do baťka. — "Na vsjakij slučaj treba poslati do ľikarja, a choroho perevesti do sela."

"Fira zaraz prijde, toľko čto ne vidko" — kazali prisutny — a o. Petro pris'ivsja kolo ranenoho.

"Vy zvotki?" — pytav jeho.

"Ja z Rossii" — otpoviv ranenyj. — "Ja perechodiv hranicu ta mene pobačiv objizdnik i stryliv. Kuľa pocilila mene v nohu ta ja mav sče na toľko sily, čto dovoľiksja sjudy."

"Čohož vy uťikli z Rossii?" — pytav daľše o. Petro.

"Ja musiv. Meňi hrozilo, čto mene otdadut v saldati (vojak) i ja rišivsja uteči do Austrii" — otpoviv zbihlec.

"A može za vami sľidit policia?" — zapytav odin z prisutnych.

"N'i" — otpoviv choryj — "ja ne dopustivsja nijakoho zločinu, ja uťik toľko pered vojskom."

"A čim vy zajmalisja v Rossii?" — pytav daľše o. Petro.

"Ja seminarist. Ja byv na posľidnim roci duchovnoj seminarii."

"A čomuž vy ne končili duchovnoj seminarii?" — zapytav znova otec Petro.

Choryj ničo ne otpovidav, toľko z jeho hrudej dobuvsja ťažkij tohiň. On zamknuv oči, ne znati, či z velikoj utomy, či tomu, čtoby pererváti daľši pytaňa.

V tym nadjichala fira iz sela. Choroho položili oberežno na vystelenu solomoju firu i cilyj hurt ľudej podavsja v naprjami do sela.

Po dorozi skazav o. Petro do načaľnika: "Zavezit jeho na prichodstvo, my vyprjačeme chatinku, čto stoit v sad'i, i tam pomistime jeho. Bohdan, čto tam zavsihdy ľitom meškaje, perenesesja do chaty. Hod'i preciň mistiti choroho v hromadskoj chaťi. Nyňi pošľu po ľikarja, može skaže vyvesti jeho do špitaľu, a jak ňi, to naj lišitsja u nas. Jakijs' nesčastnyj čelovik. Ale na vsjakij slučaj dajte znati do starostva.

Za jakoj pov hodiny povoľnoj jizdy prijichali na prichodstvo. — Bohdan, čto pošov na pered, povidomiv maťir pro cilu pod'iju. Ližko v chatiňi, čto zimoju služila stebnikom, zasteleno čistym biľem, knižki, ta zapiski Bohdana pereneseno do chaty, tak, čto koli fira s chorym stanula na prichodstvi, chatina uže byla prihotovana na priňaťe nesčastnoho hosťa. Tam i pomisčeno jeho.

L'ikar', čto večerom prijichav s urjadnikom carskoho i koroľskoho starostva, ohľanuv choroho, i zajaviv, čto kuľa vpravd'i perejšla na skriz, ale ne narušila mjazyj ta čto ne ma žadnoj nebezpeki, a choryj za koľko tyždňov bude moh choditi.

Urjadnik carskoho i koroľskoho starostva spisav s chorym protokol, i zapytav o. Petra, či maje jeho otstaviti do povitovoho špitaľa, či o. Petro zaderžit jeho u sebe? Otec Petro, po narad'i so svojeju žinkoju, rišivsja zaderžati choroho u sebe, na čto rado zhodivsja i urjadnik.

Peršu noč pereviv choryj duže ťažko. V horjačci zryvavsja neraz z posteľi, i hovoriv jaki nezrozumili, poodinoki slova. Ta na nich ne zvertav nikto uvahi. Po jakim tyždni horjačka zmaľila, a choryj začav prichoditi do sebe.

O. Petro i Bohdan duže často zachodili do komnaty choroho, ale ich otvidiny byli korotki, bo choryj ne projavľav ni najmenšoj ocho-

ty do rozmovy. Zvyčajno movčav, a koli i promoviv jake slovo, to tak rizko i neprivitno, čto každoho, čto choťiv s nim pohovoriti, otbihala sejčas do seho ochota. Neraz byvalo i take, čto koli o. Petro vchodiv do komnaty, choryj zamykav oči ta vdavav, čto spit, čtoby toľko ne otpovidati na pytaňa. Ta se nezražuvalo o. Petra. Prichodiv sam, prichodiv Bohdan, prichodila i žinka o. Petra ta na vsich nich povedeňe choroho robilo vraženie, movby on do nich mav jakus' zlosť, movby oni byli jemu vorohami. Sče najradše rozmovľav choryj s pastuchom, jakij čto noči spav v jeho komnaťi, čtoby v razi potreby moh poslužiti. —

II.

PERŠI PYTAN'A TA OTPOVID'I.

Jakos' v tri tyždňi po nesčastnoj prihod'i vojšov o. Petro do komnaty choroho. Po zvyčajnych slovach privitaňa, s'iv na krisľi piľa ližka choroho i začav s nim rozmovy. Pytav pro ranu, pro stepeň horjački, pro son. Choryj otpoviďav poodinokimi slovami. — Rozmova jakos' ne klejilasja. Vidko bylo, čto oba majut čtos' na serdci ta ni odin, ni druhij ne choťiv so sim vyjti peršij. Nastala movčanka, jaku v konci perervav choryj.

Jakij obrjad u Rusinov?

"Vy unijat" — skazav on zvertajučisja do o. Petra. A skazav se jakos' tak nahlo, tak skoro, movby bojavsja svoich vlasnych slov.

Otec Petro až zdrychnuvsja počuvši sii slova, bo se byli perši slova, jakimi choryj, choť z daleka dotknuv pytaňa, jake vže ot koľkoch dnej ne davalo jemu supokoju. V sich slovach bylo čuti i zlosť, i nenavisť, i strach, i cilu vjazanku počuvaň, jaki vže ot nyňi zvorušovali um choroho.

"Tak! — Ja katholik schodnoho, vostočnoho, sebto hreckoho obrjadu" — otpoviv o. Petro.

"Jakij tam u vas hreckij obrjad? Z neho i sľidu ne lišilosja. Vy sovsim zlatinsčilisja" — otkazav so zlostiju choryj.

"N'i brate" — otpoviv spokojno o. Petro. — "Naš obrjad, se spravd'i hreckij obrjad, toj sam, jakoho prideržovalisja hrecki Otcy Cerkvi, jak Sv. Joann Zlatoustyj, Sv. Vasilij Velikij, Sv. Hrihorij i inši.. Čto boľše! Naš obrjad v dejakich časťach zachovavsja naviť čisťijšij, jak v nyňišnoj hreckoj cerkvi. Primirom, v hreckoj cerkvi malo de otpravľajesja proskomidia v Službi Božoj, miž tym jak u nas ne opuskajesja z nej ani slova. V samoj Službi Božoj ne zmi-

neno u nas ničoho, a naviť zaderžano bohato takoho, čto sred teperišnych obstavin je sovsim zlišnym. Ot choť by vozvaňe ohlašenych, čtoby opustili cerkov pered Liturhijeju virnych, abo slova: "Dveri, dveri premudrostiju voňmim", jaki v peršich vikach christianstva byli ne čim inšim, jak vozvaňem do stereženа dverij pered napadom pohan. A vse to zaderžano z velikoj pošany dľa svjatoho obrjadu. My duže cinime naš hreckij obrjad, i ľubime jeho tak, čto za ničto v sviťi ne pokinuli by jeho. Sež preciň doroha spadščina po našich baťkach, jaka nas Rusinov, vratovala, čto my dosi je Rusinami. Tak, jak my je d'iťmi katholickoj Cerkvi, tak je i virny sjomu hreckomu obrjadu, a se, čto vy hovorite, čto naš obrjad je zlatinščenyj, to hovorite tomu, čto vy jeho ne znajete." —

Jak Rusiny nazyvajut svoj obrjad?

"Taž vy naviť vže ne nazyvajete svoho obrjadu greko-katholickim a ruteňsko-katholickim" — perebiv choryj.

"A tak? To vam o nazvy chodit?" — prodovžav daľše o. Petro. — "Tož znajte, čto ni odin Rusin ne nazyvaje svoho obrjadu rutensko-katholickim, bo takoj nazvy u Rusinov vzahaľi nema, a je ona toľki vydumkoju złobnych ľudej, jaki ne majut čto skazati proti našoj viry i obrjadu ta choťat pravdu vbiti kpinami, žartami. Ta se darmo. Nasmivalisja židy z Isusa Christa, koli visiv na chresťi, a Christos ni slovom ne otpovidav. I naša svjata vira ta obrjad ne bojatsja kpin ľudej zloj voľi, ale čtoby vy ne dumali, čto ono tak je, jak vy hovorite, to ja vam se pojasňu?"

"Jak vy nazyvajete svoju Cerkov?" — zapytav o. Petro choroho.

"My" — otpoviv choryj — "nazyvajeme jej "Greko-russkoju."

"Tak!" — skazav o. Petro. — "Sebto greko-rosijskoju. A čomu? Tomu, čtoby zaznačiti, čto se vira hrecka, jaku vyznaje "russkij", sebto rosijskij narod. Čtos podobnoho je i u nas."

"Kromi Rusinov katholikov je šče i inši narody, čto naležat do katholickoj Cerkvi hreckoho obrjadu, ot choťby Rumuny ta Italijcy. Prote papa rimskij, čto je holovoju ciloj katholickoj Cerkvi, koli ide rič pro Rusinov katholikov, nazyvaje našu Cerkov hreko-ruskoju, a po latiňski "graeco-ruthena". Se slovo "ruthena" je slovo latiňske i značit toľko čto "ruska". Se i cilkom prirodno. Preciň v každoj čužoj movi hreko-ruskij obrjad nazyvajesja inakše, alež iz seho nesľiduje zovsim, čtoby my sebe nazyvali tak, jak nazyvajut nas inši v svoich movach. Či tomu, čto N'imcy nazyvajut cerkov slovom "Kirche", možna skazati, čto Rusiny svoi cerkvi nazyvajut: "Kirch"-ami?"

Či obrjad u Rusinov je zlatinčenyj?

"Tomu to jakraz, čto Papy rjadat' vašoju cerkvoju, vaš obrjad je cilkom zlatinsčenyj" — perebiv choryj.

"Ne tak ono je, jak vy kažete" — otpoviv o. Petro — "bo ja vam skažu, čto Papa Urban VIII. skazav vyrazno: **"Ja choču, čtoby vsi stali katholikami, a ne latinnikami"**, značit sja Papy, jak Holovy ciloj Cerkvi, choťat, čtoby vsi stali katholikami, to je, vyznavali pravdivu viru, ale rado pozvoľajut každomu lišitisja pri svoim obrjad'i. A vpročim ja pevnyj, čto nakoli by ja vas spytav, v čim my zlatinsčili naš obrjad, to vy ne umili by seho skazati."

"Ta ja tam vašoho obrjadu ne znaju, ale čuv, čto vy pozavodili u sebe latinski Bohoslužeňa" — otpoviv choryj.

"V ťim to i bida, čto vy jeho ne bačili" — hovoriv daľše o. Petro. — "Tož znajte, čto v cilym našem Bohoslužeňu ni odnoho latinskoho slova, a vsjo pravitsja v jazyci cerkovnym, sebto v tym jazyci, v jakim otpravľali Bohoslužeňe šče naši d'idy-prad'idy tod'i, koli za velikoho kňazja Sv. Volodimira prijmili christianstvo. Se toj sam jazyk, v jakim pravľat Bohoslužeňa i Rosijany, jaki i perejmili ot nas naši cerkovny knihi."

Či je u Rusinov novy Bohoslužeňa?

"Ta inša ric, čto v našim obrjad'i vvedeno dejaki novy Bohoslužeňa, jakich davňijše v greckim obrjad'i ne bylo, ale se zrobleno ne tomu, čtoby zlatinsčiti obrjad, a tomu, čto take Bohoslužeňe bylo potrebne i pokazalosja duže chosennym."

"Ja dohadujusja, o čto vam chodit. Vy čuli, čto v našim obrjad'i rozvinulosja osobenno počitanie Najsvjaťijšich Tain, Bohoslužeňe, čto otpravľajesja v Maju v česť Prečistoj D'ivy, ta nabožeňstvo do Najsvjaťijšoho Sercja Isusovoho."

"Ale čerez ťi nabožensTva naš vostočnyj obrjad ne perestav zovsim byti vostočnym, on ni trocha ne zlatiňsčivsja. Chibaž obrjad latiňskij, v jakim ne tak to davno sich nabožeňstv ne bylo, perestav byti latiňskim, koli ich vprovadiv v svoi Bohoslužeňa? Ni, pevno čto ni. Nakolіž latiňskij obrjad čerez novy Bohoslužeňa ne perestav byti latiňskim, to čomuž greckij mav by perestati byti greckim? — Sii Bohoslužeňa ne davno tomu, byli v latiňskim obrjad'i čims' zovsim novym, ale s časom prinorovilisja do neho i stali obrjadom latinskim. Oni v našom greckim obrjad'i je poki-čto čims' novym, ale oni rovnož prinorovilisja do neho i stali greckim obrjadom."

“Preciň nichto ne skaže, čto tiľko latinskij obrjad maje pravo vprovaždovati u sebe novy Bohoslužeňa, otpovidno do potreb času, a greckij ňi. T'i sami prava, jaki maje obrjad latiňskij, maje i obrjad greckij. Vvodiv, vvodit i bude vvoditi latiňskij obrjad novy Bohoslužeňa, vvodit i bude vvoditi novy Bohoslužeňa i greckij obrjad, ale čerez se, ni latiňskij ne perestane byti latiňskim, ni greckij — greckim.”

“Vpročim ne lišeň v latinskim obrjad'i je Isus Christos prisutnyj v Najsvjaťijšoj Tajňi Eucharistii, ale i v hreckim, prote voľno virnym hreckoho obrjadu poklaňatisja Jemu takim samym nabožensťvom, jak i virnym obrjadu latiňskoho.

“Toju samoju ľuboviju horilo Najsvjaťijše Serdce Isusovo do virnych hreckoho, jak i latiňskoho obrjadu, tož voľno odnym i druhim počitati Jeho takim samym nabožensťvom.

“Prečista D'iva Maria je materiju dľa virnych hreckoho i latiňskoho obrjadu i tomu odny i druhi dobre robľat, koli najkrasšij misjac v roci, Maj, posvjasčajut v Jej česť i osobennymi Bohoslužeňami počitajut Jej.

“Ale može vam, brate, zdajetsja, čto čerez novy Bohoslužeňa, jaki je v latiňskim obrjad'i, naš obrjad latinsčitsja?

“N'i, ono tak ne je! Os' vam primir.

“Bačit naš čelovik, čto dosi sijav zbiže rukoju, a N'imec, či Francuz sije sivačkoju. Dumaje sobi: “Se puste! De on tak rozsije sivačkoju, jak rukoju?” — Ale koli pobačiv, čto zbiže Francuza schodit, jak sčitina, a na jeho nivi vidko plisči, pošov i kupiv sobi sivačku. Či on zrobiv zle? N'i, vsjakij skaže. On zrobiv mudro i byl by sam sobi vorohom, nakoli by seho ne zrobiv. — Sče i “Spasi Boh” skaže Francuzovi, čto taku mašinu vydumav. — Tak samo bačite i so svjatym obrjadom. Bačimo, čto v latiňskij či virmenskij, rozumijetsja katholickoj Cerkvi je jakas' harna otprava, jaka duže podobajesja narodu i duže podnosit jeho pobožnosť, ta spričiňuje, čto on žije ľipše, čim pered tym, tak my kažeme sobi: “Na čto je obrjad, na čto zavodili svjaty Otcy rižny Bohoslužeňa, jak ne na to. čtoby podnositi pobožnosť u ľudej ta, čtoby ľudi sluchajuči sich ot prav, stavali ľipšimi i ľipše ľubili Boha?” A naši Otcy Cerkvi, naši Episkopy, jaki pro to toľko i dbajut, čtoby ľudi stavali čimraz pobožňijši, rozdumavši ta obhovorivši razom spravu, skažut: **“Dobre bude i u nas zavesti taku otpravu. My perevedemo jej na cerkovnyj jazyk, nadame jej hreckij obrjad ta naj i naši virny korystajut z nej ta stajut ľipšimi i pobožňijšimi.”** Či to značit latiňsčiti naš obrjad?

N'i, on zostav hreckim. Jak by to tak my vzjali jaku latiňsku otpravu i taki tak jak ona je, otpravľali jej v našich cerkvach, tod'i bylo by se spravd'i latiňsčeňem hreckoho obrjadu. Ale takoho slučaju nema u nas ni odnoho." —

— A vpročim skažu vam, brate, čto i rosijski episkopy pozavodili takož dejaki zvyčaji z latinskoho obrjadu. Ot choťby pis'ňu: "Tebe Boha chvalim", jaku uloživ svjatyj Ambrozij, episkop mediolaňskij, abo pisňu: "Ko komu vozopiju, Vladyko" rovnož pochodžeňa latiňskoho, a naviť uloženu zdajes' členom Čina Jezuitov. A koľko to piseň, vzjatych z latiňskoho obrjadu, spivajesja nyňi po vašich mužeskich, a peredvsim po žinočich monastyrjach. Ja čuv naviť, čto v dejakich parochiach, čto ležat na hranici Haličiny, pozavedženy i majski Bohosluženia. — Preciň ne skažete, čto vaši episkopy choťat zlatinsčiti hreckij obrjad. —

Či vo rosijskoj cerkvi je čistyj, davnyj hreckij obrjad?

A čto vy skažete pro zminy, jaki pozavodženo v rosijskoj cerkvi v samoj Službi Božij?

— Zvidki, primirom, v bohato cerkvach v Rosii v ned'iľi i svjata po "Malom vchod'i" vvedeno zvyčaj pominati pomeršich, ta spivati: "Vičnaja pamjať"? — Abo, čomu v Rosijskoj Cerkvi opuskajut po Apostoľi pisňu: "Alliluja"? Po čto vvedeno v rosijskoj Cerkvi v ned'iľi i svjata po suhubij ektenii (po svjatomu Jevanheliu) počitovaňe imen pomeršich, čto neraz trevaje i cilu hodinu? Ale pravda! Za pominaňe pomeršich virny skladajut kopijki. Dľa kopijki varto i v dečim zminiti obrjad, ale zminiti jeho tomu, čtoby sered virnych podnesti pobožnosť, se neprostimyj hrich, se latiňsčeňe!

—De pod'ilasja v rosijskij Cerkvi propovid' po Jevanheliju? Z počatku pereneseno jej na konec svjatoj Liturgii, a teper' opuskajesja jej zovsim. Dež i koliž majut virny učitisja Christovoj nauki?

— A moskovskij patriach Nikon, čto robiv s davnymi bohoslužebnymi knihami, uživannymi v rosijskij Cerkvi? On bačiv, čto ne to čto v inšich knihach, ale naviť v svjatom Jevanheliju ta Apostoľi bylo bezlic pochibok ta zmin, tož začav ich spravľati. Des'čto spraviv, a v inšich miscjach bohato poopuskav abo pododavav. V Svjatoj Liturgii poskoročovav bohato molitv. Tod'i to i povstali v rosijskij Cerkvi 'S'taroobrjadovcy" — jaki ne choťili priňati sich novych, "spravlenych" knih.

— Ne taka byla davňijša Liturgia hrecka, jak ona je nyňi v rosijskoj Cerkvi. Učenyj mitropolit moskovskij Fiľaret, os' čto piše pro

moskovske Bohoslužeňe: **“My** (sebto rosijske duchovenstvo) **za malo dbajeme pro to, čtoby Bohoslužeňe otpravľati jak sľid.** Vmisto **čtoby deržatisja starinnoho, hreckoho Bohoslužeňa, my dodajemo bohato novoho i to takoho, čto jeho ťažko zrozumiti ne to tomu, čto sluchaje, ale naviť tomu, čto čitaje.”** I, otse hovorit taki pro vaše Bohoslužeňe.

Jaki zvyčaji byvajut v rosijskij Cerkvi?

— Ta otse dejaki toľko zminy, odobreni naviť najvyššiju vlastiju rosijskoj Cerkvi, a kiľko to zmin zavoditsja u vas taki samymi svjaščennikami. A čto dumati pro vaši, tak zvany “obidennyja pustozvony”. Až viriti ne chočesja, čtoby čtos’ takoho mohlo d’ijatisja, ta rozkazovav meňi pro se čelovik duže dobre obznakomlenyj so spravami vašoj konsistorii, abo jak jej často nazyvajut rosijski svjaščenniki “platovoj palaty”. On opovidav, čto v rosijskich cerkvach voditsja os’ take: Svjaščennik kaže: **“blahovistiť ko obidnici”** — sebto, **dzvoniti na Službu Božu.** Po jakims’ čas’i kaže dzvoniti **“vo vsja”,** ňiby v čas’i svjataho Jevanhelia. Za jakoj čverť hodini kaže **“udariť ko dostojňi”,** ňiby-to dzvoniti na **“Dostojno jesť”.** Pri tym sľid’at, či chto nejde do cerkvi. Jak tiľko pokažesja peršij virnyj, bižit’ svjaščennik do cerkvi, otviraje cerski vrata i z porožňoju čašoju v rukach vyhološuje: **“Vsehda, nyňi i prisno i vo viki vikov”,** — abo taki bez čaši otrazu: **“Blahoslovenie Hospodne na vas”,** a bidnyj virnyj žaluje, čto spozdnivsja na obidnicu.

— A čto d’ijesja s otpravoju večerni i utreni? — Podzvoňat na dzvonnici, otvorjat na chviľu cerkov i zaraz zamykajut. A koli virny začinajut schoditisja na otpravu, cerkovnyj “pričet” (dzvonnik, cerkovnik) zajavľaje, čto Služba uže otyjšla, bo svjaščennik prijšov do cerkvi jesče pered dzvoneňem. Take meňi opovidav čolovik, čto bačiv se na vlasny oči. Skažiť, brate, či je v tom čto pravdy, či ňi?

Choryj ničto ne otpovidav, a jeho movčanka byla najľipšoju otpovidoju. Stydno jemu bylo priznatisja do toho. —

— Os’ vam čistyj, hreckij obrjad — hovoriv daľše o. Petro. — Ne divota, čto **ot takoho hreckoho obrjadu otchresčujesja 15 millionov staroobrjadovciv, jakich vykľala rosijska Cerkov za se holosno, čto oni choťili deržatisja starinnych, hreckich obrjadov. — Otsi to staroobrjadovcy so svojeju ľuboviju do starinnoho, hreckoho obrjadu prichilňijše otnosjatsja do latinskoj Cerkvi, čim do vašoj deržavnoj rosijskoj, ot jakoj otlučilisja.**

Či voľno zavoditi zminy v obrjad'i?

—Ale vse taki je ono hrichom zavoditi zminy v obrjad'i — otozval sja choryj. —

— Se zaležit ot toho, chto zavodit zminu — otpoviv o. Petro. — Samomu svjasčenniku seho robiti nevoľno, bo svjasčennik ne maje vlasti rjaditi v Cerkvi. On musit u vsim sluchati svoho episkopa. Ale koli se zrobit cerkovne načaľstvo, tod'i voľno, bo cerkovny obrjady je zavedeny ľud'mi, a ne Isusom Christom, tož i ľud'am voľno robiti v nich zminy. Čtoby se stalo jasňijšim, dam vam primir.

— Čelovik maje duže harnu, šovkovu od'iž ta ona stala jemu trocha poťisna. On dobrav takoj samoj materii i rozpustiv jej. Či sja odežda vže ne je biľše jeho odežiju, či ona vže ne harna, ne šovkova? N'i! Ona i jeho odeža i harna i šovkova ta sče i ľipša jemu do stanu. Os' takoju šovkovoju, harnoju odeždoju je i obrjad. On i zahrivaje do pobožnosti i podnosit krasu Bohoslužeňa. Tomu paru sot ľit byv on dobryj, naviť duže dobryj, ta po paru sotkach ľit, stav trocha poťisnyj. Zminilisja časy, zminilisja ľude. Čto hrilo davňijše, nyňi vže ne tak hrije, čto podnosilo pobožnosť davňijše, nyňi može naviť vyklikati zhoršeňe. Či ne tak? Jak by tak nyňi zastaviv v pritvori bratoľubny stoly, jaki zastavľovali christijany peršich vikov i hostiv virňych chľibom i vinom? Či ne vyklikovalo by se zhoršeňe? Hovoreno by, čto ľudi idut do cerkvi, čtoby piti? Čtož robiti? Či ľipše lišiti odeždu tak jak ona je, poťisnoju, choť by i popukala na čolovici ta pozvoliti, čtoby d'irami zavivav studenyj viter i moroziv jeho, či radše dodati čtos', čto zrobilo by jeji znova dobroju na dovhi ľita? jak zrobit mudryj čelovik?

Zminy v obrjad'i za svjatoho Joanna Zolotoustoho i inšich.

"N'i! Svjatyj obrjad ne odežina; v ňim ne možna zavoditi nijakich zmin ta dodatkov" — pererval choryj.

"Dobre" — skazav o. Petro. — "A čto vy dumajete pro svjatoho Joanna Zolotoustoho? Či on byv Svjatym, či on byv sčirym prijatelem hreckoho obrjadu, či on robiv čto nebud', čto mohlo vyjti na škodu svjatoj viry ta hreckoho obrjadu? Pravda, čto on odin z najboľšich Svjatych hreckoj Cerkvi, jeho vira tverda mov skala, jeho nauka mov čiste zoloto! A preciň može nichto boľše ne pozavodiv zmin v hreckim obrjad'i, jak sej velikij Svjatyj. On žež' skorotiv Službu Božu Svjatoho Vasilia Velikoho, a zrobiv se tomu, čto ona na jeho časy vže byla za dovha. On zminiv sposob svjatoho Pričastija, vprovadžujuči uživaňe ložočki. Pered tym virny dostavali Najsvjaťijše T'ilo na doloňu, a Najsvjaťijšu Krov pili prjamo z čaši.

Či on byv vorohom svjatoho hreckoho obrjadu, či on choťiv jeho zlatinsčiti? —

"A Svjatyj Vasilij Velikij, či ne zrobiv pered tym toho samoho so Słužboju Božoju Svjatoho Apostola Jakova? Čujete? On skrotiv Službu Božu jaku uloživ sam Apostol, učenik samoho Božestvennoho Spasiteľa, čto bačiv na vlasny oči peršu Službu Božu, jaku otpraviv Isus Christos v četver pered svoimi mukami. Či on zrobiv zle? — N'i! Cila Cerkov veličaje jeho velikim Svjatym.

"A svjatyj Joann Damaskin? Chibaž on ne uloživ tysjači novych piseň i provodiv ich do Bohoslužeň? Či sich Bohoslužeň ne bylo pered tym? N'i! Oni byli, toľki ich otpravľali inakše. Bačiv svjatyj Damaskin, čto oni vže ne nadajutsja, tož pozavodiv zminy. A svjatyj Prokľ, čto vprovadiv do Službу Božoj pisňu: "Svjatyj Bože", a bohato inšich, či oni robili zle, či čerez ťi zminy obrjad ne ostav hreckim? A svjaty Otcy ruski, či ne zavodili s nim v obrjad'i, či ne dodavali novych Bohoslužeň? —

Zvotki pošlo briťe borody?

"Ta može vy i pravdu kažete" — perervav choryj — "ale bačite meňi duže protivne je se, čto vaši svjasčenniki naviť u zverchnym vyhľad'i ne prideržajutsja hreckich zvyčajiv i brijut borodu ta usa. Sež preciň cilkom ne po obrjadu. Isus Christos ta apostoly ne brili borod."

"Čto do seho, to bud'te cilkom supokojny" — otpoviv o. Petro. — "Katholicka Cerkov nikoli ne zmusovala svjasčennikov hreckoho obrjadu, čtoby brili borodu. I nyňi byvajut u nas svjasčenniki, a naviť episkopy, čto nosjat borody. Je naviť monachi latinskoho obrjadu, čto nosjat zarost. Vpročim ne dumajte, čto briťe borod je zvyčajem čisto latiňskim. Dejaki episkopy hrecki z časov cisarja Justiniana, značitsja z VI-ho vika, zobraženy na obrazach s britymi borodami ta vusami i s korotko striženym volos'em. Vidka čto vže tod'i byv takij zvyčaj i v hreckij Cerkvi."

"V knižci 'Teatron', abo 'Pozor istoričeskij', vydanyj v Rosii za carja Petra Velikoho, čitajemo, čto v časi pereslidovaň christian za rimskich cisarov, vyjšov byv zvyčaj, čto svjasčenniki brili borodu ta vusa, tak jak se robila tod'i rimska šľachta, patricii, čtoby ne rižnitisja ot nich i vo sej sposob usterečisja peresľidovaň. Se duže davnyj zvyčaj! — A čto do nošeňa dovhoho volosja na holovi, jak se nosjat rosijski svjasčenniki, to treba vam znati, čto se ne je davnyj, hreckij zvyčaj. Byv čas, koli v hreckij Cerkvi nošeňe dovhoho volosja na

holovi bylo svjasčennikam prjamo zaboronene. — Hreckij, truľskij sobor z roka 629, jakij hrecka Cerkov choče naviť uznavati soborom vselenskim, duže stroho vystupaje proti seho i kaže, čto nositi dovhe volosje, voľno toľko tym svjasčennikam, jakim episkop na ich proviny otobrav svjasčenniču vlasť. Sobor sej uvažav nošeňe dovhoho volosja karoju. —

Jak davna je vira, jakoj prideržajutsja Rusiny?

Besidu o. Petra perervav choryj. On skazav:

"Čto z toho, čto tak bylo davňijše? Preciň vaša uniatska vira povstala ne davňijše, jak trista ľit tomu. Pered tym uniatskoj viry ne bylo." —

"Jak to?" — otpoviv o. Petro. — "Naša vira je doperva ot 300 ľit? To Svjatyj Joann Zolotoustyj, svj. Vasilij Velikij i inši ne byli našoj viry i našoho obrjadu? Ale se istorična lož. My vyznajeme totu samu viru, jaku vyznavali otcy veliki Svjatiteľi Cerkvi, my prideržujemesja toho samoho obrjadu, čto oni."

"Naša vira, naš obrjad tak davny, jak davna je Christova Cerkov, a chto hovorit inakše, sej abo sam ne znaje pravdy, abo choč znaje, to skryvaje jej pered ľud'mi i vdaje, čto ne znaje. Preciň vže v samych počatkach vytvorilisja v Christovoj Cerkvi dva holovny obrjady, odin na schod'i, hreckij, druhij na zachod'i, latiňskij. Byli sče i inši, pomeňši, ta pro nich nema čto nyni zhadovati. A my Rusiny, prideržujemesja toj samoj viry, jaka byla ot počatku christianstva i toho samoho hreckoho obrjadu, jakij z samoho počatku rozvinuvsja v Christovoj Cerkvi." —

Pričina nenavisti.

"My znajeme, čto vy, členy rosijskoj Cerkvi, najhorše nenavidite našoj viry tomu, čto vy kolis' samy vyznavali jej, a pozňijše otrekli sja. Pravda, čto nema horšoho voroha jak sej, čto pokine svoj narod i pristane do inčoho. Nema horšoho voroha Cerkvi, jak sej, čto kolis' byv jej členom, a ottak otorvavsja ot nej. Vy čuli može, čto Turki brali christianskich chlopciv i vychovuvali ich vo bisurmeňskij viri na to, čtoby z nich zrobiti najhoršich vorohov Christovoj viry, **janičarov,** jaki voľili každu inšu viru, každyj inšij narod, čim svoj. Z sjoho smijalisja, svoim hordili, svoje proklinali i **choťili, čtoby z neho ne ostalo ni sľidu na zemli. Tak robit nyňi i rosijska Cerkov.**

"Ona z peršu byla takož doňkoju katholickoj Cerkvi. Ta pokinula svoju maťir i stala jej vorohom, i najzavzjaťijšim toj **velikoj,**

preharnoj jej haluzi, čo nazyvajesja katholickoju, hreckoho obrjadu. Ta čtob zabiti v sobi hrižu sovisti, vy vydumujete na našu viru, na naš obrjad najohidňijši vyhadki, posuždujete nas o najhorši riči, a dľa posmichoviska nazyvajete nas viroju kalakutskoju, sebto viroju, jaku vyznavati ličit chiba jakims' tam povdikim Kalakutam, miž tym, jak nas v samoj Haličiny je čotyri miliony, ne čisľači Rusinov na Uhorsčiňi ta v Ameriki. I to ne jakichs' dikich Kalakutiv, a sčirych Rusinov, čto slavilisja velikoju prosvitoju tod'i, koli 'sče pro Rosiju i slychu ne bylo, čto budovali veličavy Boži chramy vo pervoprestolnom Kiivi, zakladali školy, biblioteki, mali velikich Svjatych, jak sv. Teodozia, Antonia, a naviť miž samymi kňazjami, jak svjatych Borisa i Chľiba. Se naši Svjati. Oni kosť iz kostij našich, oni i nyňi našimi zastupnikami pered Božim prestolom. Ta vaša deržavna, rosijska Cerkov siloju to podstupom odorvala miliony našich bratov ot katholickoj Cerkvi, i prilučila do sebe, de oni ind'ijut i hinut. Hinut kažu, bo skažit sami, koľko to u vašoj Cerkvi rižnych-prerižnych sekt, jaki otchresčujutsja ot nej, mov ot najboľšoho voroha. — **A rosijska Cerkov cilu nenavisť zvertaje proti našoj Cerkvi, bo znaje, jaka nebezpeka hrozit jej ot Svjatoj Unii, znaje, čto Holova katholickoj Cerkvi, Klimentij VIII. skazav, čto choče navernuti cilyj schod do katholickoj Cerkvi,** a choče se zrobiti jak raz čerez Rusinov i my majeme vo Bozi nad'iju, čto se kolis' musit statisja, bo Christos skazav, čto musit byti odno stado i odin Pastyr'.

Či vinen rosijskij narod?

"Ja ne vinuju rosijskoho narodu, čto on obalamučenyj vašimi učiteľami, bačiť v nas vorohov, a našu viru uvažaje neraz horšoju, čim židovsku, ale najby sej rosijskij narod zajšov do našich cerkov, počuv naši nauki, počitav našich knižok, tod'i poznav by on pravdu, poznav by, de žije Christos! Ta vaši opikuny zasloňujut pered nem pravdu, zachidžujut jemu našu viru. Znaje dobre rosijskij rjad, znajut i vaši Vladyki, čto velika častina virnych rosijskoj Cerkvi, a osoblivo ťi, čto priznavajut sebe Rusinami, rado navernuli by sja do viry svoich baťkov z časov Svjatoho Volodimira Velikoho i Jaroslava Mudroho i tomu robiť vsjo, čtoby z toj davnoj baťkovskoj viry i sľidu ne bylo v ciloj Rossii. —

"Jak toj syn, čto prožene maťir z baťkavsčiny za to, čto ona hanila jeho zľi postupki, opisľa vsim pozvolit prichoditi do sebe v hosťi, choť by i zovsim čužim, a svoju maťir, koli by choťila zajti, zatvorit psami, tak i vaš rosijskij rjad, tak i vaši ťi, čto deržat vlasť

u svoich rukach, vyhnali maťir, čto im dala christianske žiťe iz svojej chaty, sče i sčujut na nej. —

"Tych, čto choťili deržatisja svojej materi, katholickoj Cerkvi, v Sibir hnali, mov dušehubov. A čomu? Bo bojatsja pravdy, bo na nich zd'ijstnujutsja slova Spasiteľa, čto ľudi poľubili poťmu, a nenavid'at svitla, čtoby pri jeho blesku ne pokazalisja ich pohani d'ila. Znajut, čto sered virnych rosijskoj Cerkvi sče ne zovsim zahinuli davny spominy, koli to oni naležali do pravdivoj Christovoj Cerkvi, a znajut takož, čto do ich serdec ničim tak sčiro ne promovit, jak davnym, prad'idnym, hreckim obrjadom, jakoho deržimosja my. — Naj by tak naši rus'ki, katholicki svjasčenniki pošli miž ruskij narod, čto žije na Ukraiňi, Biloj Rusi, Podiľu, naj by zahovorili do neho jeho rodnoju movoju, naj by prihadali jemu ťi sviťi časy, koli on naležav do katholickoj Cerkvi, naj by povčili jeho pravd Christovoj viry, a tohdy miliony štundistov ta starovircov (štundisty i starovircy nazyvajutsja miliony rusinov otorvany ne zjedineny s caro-pravoslavnoju rosijskoju deržavnoju cerkvoju) — vernulo by sja do davnoj katholickoj viry, do baťkovskoho, hreckoho obrjadu. — Ta seho jakraz najboľše boitsja rosijske praviteľstvo. Boitsja, čtoby narod ne prozriv, ne poznav de Christova pravda." —

Otec Petro hovoriv sčiro, až zapaľuvavsja, a choryj divivsja, ne spuskajuči z neho očij.

"Ta ja ne obstaju za našim rjadom" — skazav ticho — "ja ne choču byti vorohom pravdy. Ja i sam dosyť naterpivsja ot našich vlastij." —

"Ja i kažu, čto vy tomu ne vinny, čto vas tak učat" — hovoriv daľše o. Petro. — "Vaši učiteli je tymi, pro jakich hovoriv Isus Christos, **čto vzjali vo svoi ruki kľuč rozumiňa, zamknuli Carstvo Bože i sami tam ne vchod'at i ne dajut vojti druhim."** —

"Ta my dovho rozhovorilisja, a Vy sče sľaby. Dasť Boh doždati sja voľnoho času, to i pohovorime dovše, a ja Vam rozkažu, **čto my Rusiny hreko-katholickoho obrjadu, nijako Kalakuty, a d'iti toj samoj viry, jaku priňav naš kievskij velikij kňaz' svjatyj Volodimir."**

Po sich slovach poprasčavsja o. Petro s chorym i vyjšov. —

Po koľkoch dňach zajšov o. Petro znova na dovšij čas do komnati choroho. — Zaňaťa vo parochii ta pri hospodarstvi (gazdovstvi) ne davali jemu spromohi robiti se časťijše. Na chviľu, čtob pospitati pro zdorovľe to pro se, či choryj čoho ne potribuje, zachodiv o. Petro čto dňa, a časom i koľko razov na deň. I znova zaviv roz-

movu pro te, čto ležalo jemu na serdci, a čto, jako bačiv, cikavilo i choroho. —

"Vam, brate" — hovoriv o. Petro — "zdajesja, **čto vira, jaku vy nazyvajete uniatskoju, a jaka je katholickoju po hreckomu obrjadu, čto ona čtos' zovsim novoho, vydumka zlych ľudej.** Ja vam vže skazav, **čto ona je tak davna, jak davna je Christova vira,** ale vy, zdajes', ne konče virite semu. Tož ja vam rozkažu pro se. A bude ono meňi tym lekše, čto baču, čto vy dosiť obznakomeny s istorijeju Cerkvi."

"Bez sumňivu znajete koli Rusiny prijmili christiansku viru. — Bylo se za velikoho kňazja kijivskoho Sv. Volodimira Velikoho, jakoho Cerkov veličaje Ravnoapostoľnym i jakoho pamjať obchodit dňa 15. lipňa." —

Jaku viru uznavali Hreki pered Fotiem?

"Jakaž se byla vira, jaku prijmili Rusiny?"

"Jakto, jaka?" — spitav choryj — "Hrecka".

"Tak" — skazav o. Petro — "ale v ťim najholovňijša rič, jaka se byla sija "hrecka" vira? Či taka, jaku nyni vyznaje hrecka ta rosijska Cerkov, či taka, jaku vyznavaje katholicka. Vy dumajete, čto Rusiny prijmili viru hrecku taku, jaku nyňi je v rosijskij Cerkvi, miž tym istorija učit, čto Rusiny prijmili katholicku viru po hreckomu obrjadu, značitsja totu samu, jaku i my halicki (i uhorski) Rusiny, vyznavajemo do nyňi."

"O čto se, to taki ňi!" — perervav choryj.

"Tiľko povoli! Ne sporim holoslovno, a pridivimsja istorii" — hovoriv daľše o. Petro .

"Pravda, čto z počatku obi Cerkvi, hrecka i rimska, byli odnoj viry, a rižnilisja toľko obrjadom?

"Tak!" — otpoviv choryj.

"Na zachod'i rozpovsjudnivsja (rozprostraniv) obrjad rimskij, a na schod'i hreckij. Byvali časom dejaki neporozumiňa v spravach obrjadovych, ot tak, jak to byvaje i miž rodnymi sestrami, ta se ne tykalo viry."

"Koli v odnoj abo druhoj Cerkvi vystupiv chtos' z ložnoju naukoju viry, tod'i episkopy obych Cerkov zjizdilisja, razom na radu, čto nazyvalasja soborom, spravu obhovorili i vzyvali, čtoby takij ložnyj učiteľ, jeretik, svoju nauku pokinuv, a koli seho ne choťiv zrobiti, tod'i i vykľučovali jeho z Cerkvi, a z nim i vsich, čto išli za jeho naukoju: Na takich soborach zavse viv provid rimskij episkop

i to abo sam, abo čerez svoho zastupnika. **Tak primirom na peršim takim vselenskim, sebto vsesvitnom sobori v Nikei, proti jeretika Aria, provodiv zastupnik rimskoho episkopa, episkop mista Kordovi, Svjatyj Osija".**

"I tod'i na prečud harno cvila Christova Cerkov. Tak vo hreckij, jak i rimskij Cerkvi byli tod'i najslavňijši Otcy. Pro hreckich ja vže zhadovav, **zhadaju i pro vyznačňijšich latinskich, jakich do nyňi vaša rosijska Cerkov počitaje svjatymi. Primirom: Sv. Avhustin, Sv. Ambrozij, Sv. Jeronim, Sv. Lev i bohato inšich.** — Vsi oni, či to hrecki, či latiňski, byli Učiteľami odnoj pravdivoj Cerkvi Christovoj, čto nazyvalasja katholickoju."

"Sju nazvu "katholicka", čto po ruski značit toľko čto 'soborna', vseleňska (vsesvitna), priňala Christova Cerkov šče v druhim viku, čtoby otrižnitisja ot jeretikov, iduči za slovami Božestvennoho Spasiteľa, čto skazav do Apostolov: "Id'it vo svit i učit vsi narody", — a jak raz "katholicka" značiť toľko, čto Cerkov dľa vsich."

Chto byv Fotij?

"Tak bylo až do devjataho vika (800). Vo devjatom vici zajšli pod'iji, jaki malo čto ne spričinili rozdoru miž oboma sestrami, sebto hreckoju i rimskoju Cerkvoju. A sprava sja byla os' taka:

"Te, čto teper' vam rozkažu, je napisane vo knižci hreckoho istorika Heorhia Kedrina, značit sja čelovika, čto sam naležav do hreckoj Cerkvi."

"Vo poloviňi devjatoho vika vstupiv na hreckij, cisarskij prestol vo Carhorod'i (Konstantinopolu), car' Michajlo III-yj, jakoho istoriki nazyvajut "Pjanym" tomu, čto ľubiv vpijatisja. Jeho otec byv ikonoborcem, sebto tym hreckim cisarem, čto kazav z cerkov povykidati vsi obrazy Svjatych, a naviť Isusa Christa, ta Prečistoj D'ivy Marii. V baťka vdavsja i syn. Michajlo byv nedovirkom. Deržavny spravy ne obchodili jeho zovsim. On okružav sebe veseľčakami, značiťsja takimi ľud'mi, čto vdavali durnovatych, čtoby rozveseliti druhich i so svoim prijatelem, rovnož veseľčakom, Teofilem Hriľom, perebiravsja za svjasčennika i chod'ači procesiju po ulicach mista, vys'mivav Christovu viru, a naviť dľa naruhi (vysmich) podavav ľud'am na ulici ňiby "svjatoe Pričastie", horiču s octom."

"A čomuž jeho za se ne skinuli z cisarskoho prestola?" — spitav choryj.

"Os' v ťim i byla najboľša bida, čto tod'i hrecki cisary robili, čto sami choťili" — prodovžav o. Petro. — "Mišalisja vo spravy cerkov-

ny, a byli naviť taki, čto vydavali ukazy, jakimi pripisovali, jakoj viry mali prideržovatisja meškanci ich deržavy. — Se bylo najboľše licho."

"**Tod'išnym patriarchom carhorodskim byv Svjatyj Ihnatij. On to vystupiv proti postupkov cisarja,** ale cisar z jeho napomneň vysmivavsja i naviť ne dumav zaperestati svoich bezbožnych včinkov. Čtoby mati šče boľše času otdavatisja rožňij rozpusťi, on **otdav upravu deržavy svomu ujkovi Bard'i,** može šče horšomu rozpustnikovi, jak sam. **Barda pozamykav vsi školy, a na ich misce pozavodiv domy rozpusty,** jaki do nyňi v Rosii ta i u inšich narodov nazyvajutsja jeho imenem. Dojšlo do toho, čto prohnav svoju žonku, a zabrav žonku svomu vnukovi ta živ s neju bezbožno. **Tod'i svjatyj Ihnatij vykľučiv jeho z Cerkvi. Za se veliv jeho Barda vkinuti do vjaznici, a na jeho misce zrobiv carhorodskim patriarchom svitskoho čelovika Fotija." —**

Razdor za Fotija.

"Nichto z episkopov ne choťiv vysvjatiti Fotija za episkopa, bo vsi bačili, jaku strašnu krivdu zapod'ijav Barda svjatomu Ihnatiju. Ale znajšovsja Hrihorij Sirakuskij, jakij za svoe pohane žiťe byv pozbavlenyj episkopskoho čina i jakoho sprava jakraz tod'i sudilasja v Rimi, u Papy svjatoho Nikolaja. — Hrihorij ne mav nad'ii, čtoby Papa jeho pomilovav, bo mav na svojej sovisti ťažki proviny, tomu, čtoby pripodobatisja Bard'i, **vysvjativ Fotija proťahom 4 dňov na episkopa,** čto jak zvisno, protivilosja cerkovnym zakonam."

"Fotij choť mav za soboju samoho carja, znav, čto **ne može byti patriarchom, až doki ne potverdit jeho Papa rimskij. Tomu to i otnis sja do Papy** pišuči, čto Sv. Ihnatij sam dobrovoľno zreksja dostoinstva patriarcha izza starosti to čto jeho vybrali episkopom naviť proti jeho voľi. Svjatyj Ihnatij posylav takož do Papy pis'ma, v jakich rozkazovav cilu pravdu, ale provornyj Fotij perelovľuvav ich (ot poslov dav ukrasti)."

"Papa Nikolaj, jakoho hrecka ta rosijska Cerkov počitaje Svjatym, ne znajuči ničoho pro se, čto stalosja v Carhorod'i, hotov byv potverditi Fotija na patriarcha, ale koli dovidavsja pro cilu spravu, veľiv Sv. Ihnatija privernuti znova na patriaršij prestol. Za te stav Fotij mstitisja na Papi ta holositi, čto rimska Cerkov ne je pravdivoju Cerkvoju Christovoju, čto ona otpala ot pravdivoj viry."

"Zakidy, jaki Fotij robiv rimskij Cerkvi, byli majže vsi čisto obrjadovi, choť, jak znajete, v katholickoj Cerkvi zavse byli rožny obrjady. Primirom, zakidovav, čto rimska Cerkov otpala ot pravdivoj viry

tomu, čto postit vo subbotu, čto velikij post skorotila na 40 dňov, čto Tajnu Miropomazania pozvoľuje ud'iľovati toľko episkopom, a ne zvyčajnym svjasčennikom. — Jak sami bačite, zakidovav riči, jaki sovsim ne otnosilisja do viry. Vsi oni ne je ustanovoju Božoju a ľudskoju. L'udi zaveli ťi zvyčai, ľudi mohli ich zminiti. V odnij časti Christovoj Cerkvi vytvorilisja taki zvyčai, vo druhoj inši i vo oboch oni byli dobri, a každa z nich mala prideržatisja svoich."

"Odin odnišeňkij zakid vo spravi viry, podnes Fotij, ot sej, čto rimska Cerkov v os'mij časti nikejsko-carhorodskoho Simbola viry, sebto vo "Viruju", dodala i "Syna" i učila, čto sv. Duch pochodit ot Otca i ot Syna." —

Ot koho pochodit Sv. Duch?

"Zaki rozkažu, čto stalosja daľše, mušu choť korotko zhadati pro rožnicu miž naukoju katholickoj Cerkvi a hreckoj, o pochodžeňu Sv. Ducha."

"Pravda, čto hrecka i rosijska Cerkov virit, čto vsi tri osobi Boži, Otec, Syn i Svjatyj Duch majut odnakovu slavu?"

"Tak" — otpoviv choryj. — "Preciň molimesja: "Slava Otcu, i Synu i Svjatomu Duchu", a vo Simboľi viry vyrazno kažeme pro Svjataho Ducha: "iže so Otcem i so Synom spoklaňajema i soslavima." —

"Dobre" — hovoriv daľše o. Petro. — "A teper' posluchajte mene uvažno, dam Vam primir."

"Je tri osoby. Nazvim ich: Perša, Druha i Treťa. Perša ľubit Druhu i Treťu, a Druha i Treťa, Peršu. Ta čto z toho, koli Druha i Treťa jakos' ne zľubľatsja miž soboju. A teper' pitaju Vas: Či ťi tri osoby je miž soboju rovny vo ľubovi?"

Choryj otpoviv: "N'i. Perša ťišitsja ľuboviju Druhoj i Treťoj, ale Druha i Treťa toľko ľuboviju Peršoj."

"Tak" — hovoriv daľše o. Petro. — "A teper posluchajte, jaku rozmovu zaveli miž soboju Perša i Druha. Perša kaže Druhoj: "Ja lubľu Tebe, a Ty ľubiš mene, ale čomu Ty ne ľubiš Treťoj? Chiba Ty ne chočeš Jej peredati sej ľubovi, jakoju ja nad'iľuju Tebe? Preciň Treťa maje rovni prava s nami, miž tym Ona ťišitsja toľko polovinoju mojej ľubovi, bo druhoj poloviny, jakoju Ja nad'iľuju Tebe, Ty ne peredaješ Jej. Naša ľubov povinna nas lučiti razom, a poneže Ty ne ľubiš Treťoj, tož naš kružok rozorvanyj. Ot toho terpime vsi. Terpľu Ja, bo moja ľubov rozd'ilena miž Vas, ne lučitsja vo Vas, bo Vy sebe ne ľubite. Terpiš Ty, bo oderžuješ toľko polovinu mojej

ľubovi, bo druha polovina, sesja, jakuju Ja ľubľu Treťu, ne dochodit do Tebe. Terpit i Treťa, bo Ona rovnož ťišitsja toľko polovinoju mojej ľubovi, poneže Ty druhoj poloviny ne peredaješ Jej."

"Pravda, brate, čto ono tak bylo by zlė. L'ipše bude, koli i Druha ta Treťa budut takož ľubiti sebe vzaimno, bo tod'i toľko každa z nich bude mati povnu ľubov, a prote i bude vpovňi vdovolena, ščasliva?"

"Tak samo bylo by i vo Presvjat'ij Trojci, nakoli by, tak jak učit hrecka Cerkov, Svjatyj Duch pochodiv toľko ot Otca, a ne takož i ot Syna. Tod'i miž Synom i Svjatym Duchom ne bylo by lučnosti, a tym samym otnosiny Troch Osob do sebe ne byli by soveršenny."

"Ale ne dumajte, čto ja tym primirom choču Vam pojasniti Tainstvo Presvjatoj Trojcy, abo Tainstvo pochodžeňa Svjataho Ducha ot Otca i Syna. Seho nichto vo siľi pojasniti, bo nichto rozumom seho ne vo siľi poňati."

"I tomu hod'i tut mudrovati, a treba deržatisja toho, čto učit svjatoje Pis'mo. Vo svjatom Pis'mi mistitsja Boža nauka, a choť je tam pravdy, jakich my rozumom ne možeme zbahnuti, to musime vo nich viriti, bo Boh nepravdy ľud'am ne objavľav." —

Čto kaže Svjatoe Pis'mo?

"Tož zahľaňme do Svjatoho Pis'ma. Vo Jevanheliju Svjatoho Joanna (XV., 26.) čitajeme os' jaki slova Spasiteľa: **"Jehda že prijdet Uťišiteľ, jehože az (Ja) posľu vam ot Otca, Duch istinny, iže ot Otca ischodit."**

"Vo slovach: **"Jehda že prijdet Uťišiteľ"**, hovorit Spasiteľ pro prichod Svjataho Ducha na apostolov na Zeleni Svjata (Sošestvie). Ottak kaže Spasiteľ: **"Jehože az posľu"**. — **"Az"** značit Isus Christos, Druha Osoba Boža. Nakoli Druha Osoba Boža kaže, čto pošle Svjatoho Ducha, to vychodit cilkom jasno, čto Svjatyj Duch pochodit ot Druhoj Osoby Božoj. A čtoby ľude ne dumali, čto Svjatyj Duch pochodit toľko ot Druhoj Osoby, dodaje Spasiteľ slova: **"iže ot Otca ischodit"**, čtoby poučiti, čto Svjatyj Duch pochodit i ot Peršoj i ot Druhoj Osoby Božoj, značit sja ot Otca i Syna." —

"Znav Božestvenyj Spasiteľ, čto povstanut ložny učiteľi, jaki budut holositi, čto Svjatyj Duch pochodit toľko ot Otca i tomu koľko chviľ pozdňijše 'sče raz kaže do apostolov os' jaki slova: **"Asče bo ne idu Az, Uťišiteľ ne prijdet ko vam, asče li že idu, posľu jeho ko vam"**. Zdajetsja, čto jasňijšoho vyskazu i ne potreba. Jak moh by

skazati Spasiteľ: “**posľu jeho ko vam**”, nakoli by Svjatyj Duch ne pochodiv ot Neho.” —

Os’ma časť Simvola viry.

“Se spravd’i sovsim jasno vychodit iz slov Svjatoho Pis’ma” — promoviv choryj. — “Ale čomu vo Simvoľi viry, jakij uložili Svjaty Otcy na soborach vo Nikei i Carhorod’i, je skazano v os’mim časti toľko: “**Ot Otca ischod’asča**”?

“Čtoby porozumiti, dľačoho vo Simvoľi Svjaty Otcy do slov: “**ot Otca**” ne dodali takož vyrazno “**i Syna**”, treba znati proti čijej nauki uloženo siju časť Simvola viry” — hovoriv daľše o. Petro.

“Os’ posluchajte. Ne dovho po peršom sobori vo Nikei*) vystupiv jeretik Makedonij, jakij učiv, čto Svjatyj Duch ne pochodit ot Otca i proto ne je Bohom, a toľko sotvoriňem Syna. — Svjaty Otcy sobora (konstantinopoľskoho), vystupajuči proti jeho ložnoj nauki, vyskazali vo Simvoľi viry, čto Svjatyj Duch je pravdivym Bohom i pochodit ot Otca. Ne dodavali, čto Svjatyj Duch pochodit i ot Syna, čtoby Makedonij ne vykrutiv ich slov i ne holosiv, čto sobor taki priznav, čto Duch Svjatyj pochodit ot Syna. On byv by ne zvažav na se, čto sobor vyskazav by, čto Svjatyj Duch pochodit ot Syna, a ne jak on kazav, čto je sotvorenyj Synom.” —

---

*) Na ľipšoje pojasneňe sich treba znati, čto Simvol viry, molitva “**Viruju vo jedinoho Boha . . .**” sostavlen Apostolami, do čas Nikejskoho Sobora, sovsim korotšij byv, takij, jak jeho rimski katholiki i dnes’ moľat. Vo Sv. službi latinskoho obrjada i svjasčennik i narod moľatsja nikejsko-konstantinopoľskij Simvol viry, — jakij i my molimesja. — Peršij raz rozširili, potolkovali Svjaty Otcy Apostolskij Simvol viry na peršom vselenskom sobori vo Nikei 325-ho roka, tomu, čto jeretik bezbožnyj Arij počal taiti i učiti, čto Druha Osoba Presvjatoj Trojcy, Syn Božij, Isus Christos, byv toľko prizrak, ne istinnyj čelovik, i ne istinnyj Boh, liš jak-tak udavavsja za Boha. Protiv sej bezbožnoj nauki Arija rišili 318 Svjaty Otcy Nikejskoho sobora id slovam Simvola viry: “I vo jedinoho Hospoda, Isusa Christa Syna Božija jedinorodnaho” dodati rozjasňajusča slova, postanovľajusča istinnu katholicku viru: “. . . **ot Otca roždennaho prežde vsich vik.** (Jak) **Svita ot svita, Boha istinna(ho) ot Boha istinna(ho) roždenna(ho), ne sotvorenna(ho), jedinosusčna(ho) Otcu, imže vsja byša. Nas d’ila čelovik, i našeho radi spasenija, ssedšaho so nebes . . .**”

Na Nikejskom Sobori liš protiv Arijevoj jeresi rišili, Makedonia jesče ne bylo, jeho jeres pozdňijše počalasja. (Vydavateľ.)

III.

KOLI NASTALA SCHIZMA V CERKVI?

Jak virili hrecki Otcy Cerkvi?

"Čto Svjaty Otcy, jaki žili vo časi seho sobora i to tak rimski, jak i hrecki virili, čto Svjatyj Duch pochodit i ot Syna, vidko choťby iz slov Svjatoho Kirila, jakij kaže: "**Duch Svjatyj pochodit, po slovam Spasiteľa, ot Otca, ta ne čužij On i Synovi, bo Syn maje vsjo, čto maje Otec.**"

"Nakoli Svjatyj Kirillo hovorit, čto Syn maje vsjo, čto maje Otec, to musit Svjatyj Duch pochoditi i ot Syna, bo vo protivňim razi, Otec mav by se, čto ot Neho pochodit Svjatyj Duch, a Syn ne mav by seho."

"Vo inšim misti kaže Sv. Kirillo: "**Jedinorodne Slovo (Syn Božij) maje vsjo, čto maje Otec, kromi odnoho: "Byti Otcem".** Nakoli Syn maje vsjo, kromi "byti Otcem", to musit mati i se, čto ot Neho pochodit Sv. Duch."

"Siju nauku Sv. Kirilla priňav treťij vselenskij sobor, choťaj ne vloživ jej u svoje viroispovidanie. Čto Sv. Kirillo mav povne pravo skazati, čto Syn maje vsjo, čto maje Otec, vychodit iz slov samoho Spasiteľa: "**Az (Ja) i Otec jedino jesma.**" (Joann X. 30.)

"Sv. Joann Damaskin viriv takož vo pochodžeňe Svjatoho Ducha ot Otca i Syna. On kaže: "**Nikoli ne brakovalo, ni Syna u Otca, ni Ducha u Syna**" — a vo inšim misci: "**Duch Svjatyj neotlučnyj, ni ot Otca, ni ot Syna.**"

"Preharne porovnaňe podaje Svjatyj Kirilo, apostol Slavjan, brat Svjatoho Methodija. On porovňuje Otca so solncem, Syna so soničnym svitlom, a Ducha so soničnoju teplotoju i kaže: "**Teplota pochodit ot solnca razom so svitlom, kotre daje teplotu.**" Značitsja, Svjatyj Duch pochodit ot Otca i Syna. —

"Vira vo pochodžeňe Svjatoho Ducha ot Otca i Syna žila zavse v Christovoj Cerkvi, a takož i vo tym časi, koli proti nej vystupiv Fotij i to tak vo hreckoj, jak i vo rimskoj. Vidko se iz pis'ma hreckoho cisarja L'va Filozofa, jakij vyrazno zaznačuje: "**Svjatyj Duch pochodit tak ot Otca, jak i ot Syna.**"

"Svjaty Otcy peršoho vselenskoho sobora virili takož v pochodžeňe Svjatoho Ducha ot Otca i Syna, bo kažut pro Svjatoho Ducha, čto On: "**Pochod'ačij ot Otca, je vlasnyj Synovi.**"

"A hrecka ta rosijska Cerkov do nyňi vo svoich cerkovnych pisňach nazyvaje Svjatoho Ducha **"Synovym i Otčim."***)

"A vpročim, o čto chodit? Či Christos na se proľav svoju krov, čtoby proťahom dovhich vikov christijany veli bor'bu pro riči, jaki dľa ľudskoho rozumu je nedostupny? Počto hrecka Cerkov uprjamo deržitsja nauki, jakoj ne vo siľi dokazati, a jaka protivitsja slovam Svjatoho Pis'ma, starinnij viri hreckoj Cerkvi ta slavi Presvjatoj Trojci?"

"Se pravda" — perervav choryj — "ale počto katholičeska Cerkov zminila Simvol viry dodatkom slov: **"i Syna"?"**

Dodatok "I SYNA".

"Se stalosja ne bez pričiny" — otpoviv o. Petro. — "Vo Cerkvi žila zavse vira vo pochodžeňe Svjatoho Ducha ot Otca i Syna, choť ne byla ona vyrazno vyskazana vo Simvoľi viry. Doperva vo pjatom vici počali christijany vo Ispanii dodavati slova "i Syna", a to izza toho, čto dechto podnosiv sumňiv pro pochodžeňe Svjatoho Ducha i ot Syna. Z Ispanii perejšov sej dodatok do inšich krajov."

"Vo roci 808. povstav byv miž hreckimi i latiňskimi monachami, čto žili vo monastyri na Olivňij hori vo Jerusalimi, spor o sej dodatok. Sporjači otneslisja v osej spravi do Papy L'va III-ho. Sej porišiv spravu osobnym pis'mom, vo jakim skazano: **"Vpravd'i Svjatoe Pis'mo i svjaty Otcy učat, čto Svjatyj Duch pochodit ot Otca i Syna, odnače ne je vkazanym dodavati vo Simvoľi viry slova "i Syna" tomu, čto ne je ony uživany dosi vo zachodnoj Cerkvi, a u schodnoj mohlo by se spričiniti novy spory. Vpročim ne vsjo, vo čto virimo ,treba dokonče mistiti vo Simvoľi."** —

---

*) Naprimir vo litii na blahoslovenie 5 chľibov, pšenicy, vina i jeleja končitsja molitva simi slovami: "**Jako ty jesi blahoslovľajaj i osvjasčajaj vsječeskaja Christe Bože naš, i tebi slavu vozsylajem, so beznačalnym ti (tvoim) OTCEM, i vsesvjatym, blahim, i životvorjascim ti (tvoim) Duchom... nyňi i prisno, i vo viki vikov. Amiň**" — a siju molitvu i rosijska Cerkov molitsja.

Daľše vo Ned'iľu Paschi na blahoslovenie paschi (chľiba) tak molitsja hrecka i rosijska Cerkov: "**...zasčiscenie Hospodem našim Isus Christom so nebes sošedšim dajuscim život i spasenie mirovi, so toboju (Otcem) živuscim i carstvujuscim VO JEDINSTVI SVJATAHO DUCHA, nyňi i prisno i vo viki vikov. Amiň.**"

Na blahoslovenie paschalnoho ahnca (mjasa) vo druhoj molitvi samo tak dokončajetsja molitva, jak vysše vo blahoslovenii litijnom. —

"Iz seho vychodit, čto vsi virili, čto Svjatyj Duch pochodit ot Otca i Syna, ale Papa ne uvažav potribnym se vyrazno zaznačovati vo Simvoľi, bo nichto vyrazno seho ne perečiv."

"Tak bylo až do Fotija. Sej podnes zakid, čto zachodna Cerkov otpala ot Christovoj viry tomu, čto učit, čto Svjatyj Duch pochodit ot Otca i Syna. Na zakid Fotija otpoviv Papa Svjatyj Nikolaj (jeho i rosijska Cerkov počitaje svjatym): **"Vira vo pochodžeňe Svjatoho Ducha ot Otca i Syna opirajesja na Božom objavleňu, dodatok "i Syna" ne je zminoju, liš dopovneňem Simvola viry".**

"Nakolib hrecka Cerkov, jaka speršu sama virila, vo pochodžeňe Svjatoho Ducha ot Otca i Syna, ne byla vystupila proti sej nauki, katholicka Cerkov ne dodavala by vo Simvoľi viry slov "i Syna", bo po slovam Papy L'va III-ho, ne vsjo musit vyskazovatisja vo Simvoľi, vo čto viritsja. Ale koli hrecka Cerkov tak rišučo i bezhľadno vystupila protiv nej, musila katholicka Cerkov jasno vyskazati svoju nauku ta pozvoliti na dodatok " iSyna". Kolib ne Fotij, to vo sej spravi ne bylo by sporu miž schodnoju i zachodnoju Cerkvoju."

"Či teper' Vam, brate, stalo jasnym, čomu katholicka Cerkov dodaje slova " iSyna". —

"Tak" — otpoviv choryj.

"Nakoli tak, to perejd'im do daľšich pod'ij, jaki spričiniv vorožij vystup Fotija" — prodolžav o. Petro. —

Jednosť Cerkvi po Fotiju.

"Pri pomoči svoho pokroviteľa Bardi, sklikav Fotij episkopov, jakim chodilo o carsku lasku, na sobor do Carhoroda i kinuv na Papu Svjatoho Nikolaja kľatvu. Do seho ne mav Fotij najmeňšoho prava, bo jak vidno z poperednoho, on sam priznavav Papu Holovoju Cerkvi, a čejže podčinenyj ne može vykľučovati z Cerkvi svoho načaľnika? Zdavalosja, čto vže nastupiv rozdor miž oboma Cerkvami. Ta ňi!"

"Novyj cisar, Vasiľ, vid'ači, jakich zločinov dopustivsja Fotij, zaslav jeho do monastyrja, a na patriaršij prestol prizvav znova Svjatoho Ihnatija. Čtoby spravu polahoditi ta vyjasniti vsi zakidy, jaki robiv Fotij rimskoj Cerkvi, sklikav Papa Adrijan II-yj vselenskij sobor do Carhorodu, de priverneno nazad davnu jednosť, a samoho Fotija vykľučeno z Cerkvi. Se d'ijalosja vo roci 869." —

"Po smerťi Svjataho Ihnatija vdalosja Fotijevi, jakij holosiv, čto on ščiro žaluje za vsi proviny, dostatisja znova na patriaršij prestol. Papa dumajuči, čto Fotij d'ijstno rozkajavsja, dľa svjatoho supokoju

potverdiv jeho pod usloviem, čto on priľudno otkliče vsi zakidy, jaki peredše robiv rimskoj Cerkvi. Fotij obicav se zrobiti, ale obitnici ne doderžav. Za se tod'ijšnyj cisar hreckij, Lev VI-yj veľiv zaslati jeho do monastyrja, de on marno zhinuv." —

"Takim činom sej peršij boľšij rozdor polahodženo i znova byla jednosť miž Cerkvoju rimskoju i hreckoju. Carhorodski patriarchi priznavali rimskoho Papu Holovoju Cerkvi i u vsich važňijšich spravach otnosilisja do neho. Papy potveržovali, jak i pered tym, carhorodskich patriarchov vo ich dostoinstvi. Tak bylo až do poloviny odinajdesjatoho stoľiťa." —

Jaku viru priňali Rusiny?

"Vo ťim časi, koli Cerkov hrecka byla zjedinena s Cerkvoju rimskoju, priňali christijansku viru i naši predki, a **priňali jej za velikoho kňazja kiivskoho Svjatoho Volodimira, vo roci 988."** —

"Tod'i tak hrecka, jak i rimska Cerkov, byli odnoju Cerkvoju katholickoju i rižnilisja toľko obrjadom. Rus', jaka priňala viru z Carhorodu, priňala jej po hreckomu obrjadu i tak samo jak hrecka, priznavala Papu Holovoju Cerkvi. — Tomu to vsi, čto dumajut, čto Rusiny, koli priňali christiansku viru, priňali jej tod'i, koli hrecka Cerkov uže byla otorvalasja ot katholickoj Cerkvi, ne znajut sovsim istorii. — Prad'idnoju viroju rus'koho naroda je katholicka vira." —

"Takoju samoju prad'idnoju viroju i dľa rosijskoho naroda je takož katholicka vira, bo jak zvisno, vže za časov Svjatoho Volodimira ta Jaroslava rozpovsjudilosja christianstvo i po tych zemľach, na povnoč ot Kiiva, de povstav rosijskij narod."

"Čto naši predki byli katholikami i čto takimi katholikami ostali naviť jakijis' čas po tom, jak hrecka Cerkov otpala ot pravdivoj Christovoj Cerkvi, vidko iz seho, čto stalosja vo poloviňi odinajdcjatoho stoľiťa vo Carhorod'i." —

Rozdor za Kerularija.

"Vo odinajdcjatom stoľiťu hrecka deržava vže ne byla tak siľnoju, jak byla pered tym. Cisary byli slaby i často lučilosja, čto kiľkoch vorochobnikov robilo povstaňe (revoluciu), skidalo z cisarskich prestolov cisarjov i postavľalo svoich. Taku to revoluciju zrobiv protiv tod'išňoho hreckoho cisarja jakijs' Michajlo Kerularij. Ta revolucija ne vdalasja. Kerularija zlovleno ta zasudženo na smerť. Ale za nim vstavľalisja vyznačny ľudi i jeho pomilovano, toľko za karu

zrobleno jeho skopom (vyrizanym) i zamkneno do monastyrja. — Z monastyrja vdalosja Keruľarievi uteči. On zrobiv revoluciju druhij raz i sim razom udalosja jemu posaditi na cisarskim prestoľi svoho pokroviteľa." —

"Sej vyvd'ačajučisja Keruľarievi, zloživ z patriaršoho prestola zakonnoho patriarcha, a na jeho misce postaviv patriarchom Keruľarija. — Keruľarij znav na pevno, čto jeho Papa ne potverdit, a to tym boľše, čto on, jak toľko zostav patriarchom, napav na domy svoich vorohov, poubivav ich, a ich žinok ta d'itej zbezčestiv. Tak rozkazuje hreckij istorik Heorhij Kedrin." —

"Toj sam istorik opovidaje daľše, čto Keruľarij vlasnymi rukami vylupiv oči svomu dobrod'ijevi, jakij za nim vstavľavsja tod'i, koli jeho po neudatnoj, peršoj revolucii, zasudženo na smerť." —

"Keruľarij, zostavši patriarchom ,pozamykav vo Carhorod'i vsi latinski cerkvi, a Najsvjaťijši Tajny osvjasčeny po latiňskomu obrjadu, podoptav nohami ta oholosiv, čto ne priznaje Papy Holovoju Cerkvi, bo latiňska Cerkov otpala ot pravdivoj Cerkvi Christovoj."

"Proti rimskoj Cerkvi ne moh podnesti nijakich inšich zakidov, jak liše ťi, čto ich podnes byv dvista ľit pered tym Fotij, a pro jaki my vže hovorili."

"Choť ťi zakidy byli obhovoreni vže na os'mom vselenskom sobori vo Carhorod'i vo roci 869 i choť samy hrecki episkopy priznavali tod'i, čto oni je sovsim bezosnovny, mimo toho papa Lev IX-yj, vo obširnom pis'mi otpoviv na nich ta vyslav do Carhorodu svoich otporučnikov, čtoby Keruľarija nakloniti do pokineňa bludnoj nauki i do posluchu zakonnoj vlasti, jakoju je Holova Cerkvi, Papa Rimskij. Hreckij cisar' prijmiv otporučnikov Papy s povnoju počesťu, ale Keruľarij ne choťiv s nimi naviť hovoriti. Koli vsjaki staraňa poslov ostali bezuspišnymi, **tod'i oni vo prisutnosti duchoveňstva i naroda, zložili na prestoľi Cerkvi Svjatoj Sofii vo Carhorod'i hramotu, jakoju Keruľarija vykľučeno z Cerkvi. Bylo se vo lipňu roka 1054."** —

Otpadeňe hreckoj Cerkvi?

"Ot seho času počinajesja rozdor miž Cerkvoju hreckoju i rimskoju. Hrecka Cerkov kolis' najkrasša posestra rimskoj, otpala ot pravdivoj Cerkvi Christovoj. Sam Keruľarij skončiv nuždenno, jak i jeho poperednik vo rozdori, Fotij."

"Otkinuvši vlasť Papy, chotiv Keruľarij samostojno rjaditi ne liše Cerkvoju, ale i deržavoju. Nosiv cisarski otznaki, buntovav na-

rod proti cisarja, za čto prohnanyj z Carhoroda, pomer bez pokajaňa. (vo roci 1059.)." —

"Hrich hordosti, jakij otorvav anhelov ot Boha, to byv hrichom prarodičov, otorvav i hrecku Cerkov ot spolnoho pňa. Ona pokinula skalu Sv. Petra, tverdu, nepochitnu osnovu, a začala šukati sobi osnovy vo ľud'ach, vo hreckich cisarjach, a pozdňijše vo tureckich sultanach. Tymto i podpala ona cilkovito pod svitsku vlasť tak, čto z toho času rjadať neju ne duchovny načaľniki, ne nasľidniki Svjatoho Petra, jak se bylo do Keruľarija, a ľudi svitski, často nedovirki, a teper' bisurmeny (turki). Na ňij spovnilisja Boži slova: "Vy ne choťili piti z kirnic, čto Ja ich vykopav, a vykopali sobi smerd'acy bajury." Ne choťila byti hrecka Cerkov na skaľi, tož opinilasja na milkom pisku — boloťi." —

"Hrecki čisary, dľa jakich vira byla neraz ričeju bajdužnoju, byli vdovoleny, čto patriarchi ne sluchajut Papy, a u vsim povinujutsja im. — Episkopami vybrano takich, jaki vmili znajti sobi lasku u cisara. Narodovi ne hovoreno ničoho pro Papu. On može naviť ne znav, jak jeho načaľniki zaprodavali jeho, jak otorvali jeho ot pravdivoj viry."

"Na cilom schod'i zapanovala krajna poťma. **Do jakoho zasľipleňa, skažim naviť nerozumu, dojšlo vo hreckoj Cerkvi, vidko choť by iz seho, čto hrecka Cerkov takoho Fotija počitaje Svjatym.** A čto najdivňijše, čto prjamo mohlo by pobuditi čelovika do smichu, nakoli ne bylo by tak sumnym, to se, čto i Svjatoho Ihnatija takož počitaje Svjatym. Zabyla hrecka Cerkov na Boži slova: "Čto spoľnoho maje s'vitlo s piťmoju?" Jak možna priznavati Svjatym Fotija, koli priznajesja Svjatym toho, kotroho on tak mučiv ta krivdiv. Mučenikovi i katovi odnakovu otdajut česť! Mimovoľi prichodit na hadku propovidka: "Koho Boh hoče pokarati, seho zasľipit." —

Či Rus' otpala ot katholickoi Cerkvi za Keruľarija.

— "Otpala hrecka Cerkov ot pravdivoi viry, pokinula žerelo pravdy ta ne otpala z neju, pokičto, ruska Cerkov. Ti samy posly Papy L'va IX-ho, čto vykľali Keruľarija, poichali z Carhoroda do kiivskoho mitropolita Svjatoho Iľariona. Se byv peršyj mitropolit Rusin, čolovik velikoj svjatosti i nauki. Spovistili pravednika pro sumnu pod'iju vo Carhorod'i, a svjatyj Iľarion priňav ich z najboľšoju počestu, čtoby zaznačiti, čto choť Carhorod otpav ot pravdivoj Cerkvi, on, jak načalnik hreckoi Cerkvi na Rusi, ostaje virnym apostoľskomu prestolovi. I ostav synom katholickoj Cerkvi, a s nim i ves' rus'kij narod.

— "Čto Rusiny sče dovhij čas naležali do pravdivoi Cerkvi Christovoi, vidno takož i zi sľidujučoi pod'ii: —

— "Za časov kňazja Izjaslava, stali pohaňski Turki čimraz boľše hroziti Carhorodovi. Pravovirny christijany bojačis', čtoby mosčy Svjatoho O. Nikolaja, čto spočivali vo misti Miry, de on byv archiepiskopom, ne popali vo ruki pohan, perenesli ich do mista Bary vo Italii vo roci 1090. Papa dovidavši sja pro se, veľmi zrad'iv, čto dobry ľudi vratovoli svjaty mosčy ot pohanskoho zbezčesčeňa i na sju pamjatku zaviv vo katolickoj Cerkvi svjato: **"Pereneseňe mosčij Svjatoho Nikolaja z mista Miry do mista Bary" — na deň 9-ho maja.** Ta hreki ne posluchali Papy bo vže ne vvažali jeho Holovoju Cerkvi, miž tym jak Rusiny duže rado zaveli se svjato u sebe, jake i do nyňi svjatkuje sja u nas. Narod nazyvaje se svjato: **"Teploho Svjatoho Mikoli"**, tomu čto svjatkujesja jeho vo Maju, koli na dvori vže teplo. Se svjato svjatkuje dosi i rosijska Cerkov. Iz seho najľipše vidko čto ruska Cerkov priznavala tod'i Papu Holovoju Cerkvi."

— "Sče dovho panovala katolicka Cerkov na Rusi. Ruski kňazy ta kňahiňi žili vo družbi s zachodnymi, katholickimi kňazjami ta koroľami, zakľučovali s nimi supruzja, jak d'iti odnoj materi Cerkvi. Rusiny šanovali rimskij obrjad, a latinčiki hreckij, bo odny i druhi znali, čto možna byti najvirňijšym synom katolickoi Cerkvi tak vo odnim, jak i vo druhim obrjad'i." —

Rozdor na Rusi.

— "Ta zhodom otruja, čto ubila pravdivu viru vo hreckij Cerkvi, stala zachoditi i vo zdorovoe ťilo rus'ko-katholickoj Cerkvi. —

— "Z Kiiva, de meškav ruskij mitropolit do Carhorodu duže nedaleko, a sče i doroha duže lehka, bo rikoju Dňiprom ta Čornym morem. Tož i ne divota, čto tak Rusiny, jak i Hreki byvali u sebe duže často hosťmi. — Na Rusi sče ne bylo toľko episkopov ta svjasčennikov, koľko ich bylo potreba, prote i často, a naviť duže často, prichodili z Hrecii episkopy ta svjasčenniki i zasidali na ruskich episkopstvach ta parochiach."

— "Pravda zostajuči ruskimi episkopami či svjasčennikami, oni zrazu ne priznavali sja do seho, čto ne priznajut Papy Rimskoho Holovoju Cerkvi, ale u svoim serci nosili jid' nenavisti do Rimu, zasčiplenu sče vo Carhorod'i. Otsju tu nenavisť zasčipľovali oni i vo sercjach ruskich svjasčennikov, kňazov, a ottak i naroda, speršu tajno, a

zhodom čimraz javňijše tak, čto vže vo XII-tom stoľitu bačimo na mitropoličom ta episkopskich prestolach ľudij, zatroinych Keruľarijevskoju nenavisťu suproti Holovi Cerkvi". —

— "A čtoby i vo narod'i zbuditi jak najboľšu otrazu do Rimu, stali hrecki vyslanniki rozpovsjadnovati pro Papov ta katolicku Cerkov taki riči, čto viritisja ne choče, čto ťi, čto sluchali ich, ne prohnali iz svoho kraju tych, čto take hološili.

Podrobľuvaňe pis'm rus'kich svjatych.

— "Čtoby ruskij narod viriv ich bajkam ta vydumkam, spisovali Hreki pis'ma ruskich Svjatiteľov, jakich narod počitav duže vysoko i jakim viriv u vsim. Bo i chitry byli sii Hreki. Sam Prepodobnyj Nestor, peršyj ruskij ľitopisec (istorik), monach slavnozvisnoi kievo-pečerskoi Lavry (monastyrja), čto živ z počatku XII-ho stoľit'a, piše, **čto Hreki ľstivy (podstupny) byli".**

— "Tak primirom, jakijs' "ľstivyj" Hrek, čto nazyvavsja Teodozij, napisav pis'mo proti katholickoj Cerkvi, movby to bylo pis'mo Svjatoho Teodozija Pečerskoho do kňazja Izaslava. Miž tym Svjatyj Teodozij takoho pis'ma ne pisav. On byv spravd'i velikim Svjatym i peršym ihumenom kiivo-pečerskoho monastyrja. On uloživ perše pravilo dľa ruskich monachov i byv najvirňijšym synom katolickoi Cerkvi, jakoho ona i počitaje Svjatym". —

— "A čoho tam vo tym pismi nema proti nenavisnych latiňan ta ta katolickoi Cerkvi? Avtor seho pis'ma, "ľstivyj Hrek", radit kňazevi Izjaslavovi: "Z latiňakami ne brataj sja, ne klaňaj sja im, ne ciluj ich, ne již i ne pij z nimi z odnoi posudi, bo oni žijut nečisto, jid'at z kotami i sobakami, jid'at lvov, dikich konej, psov, udušeninu, stervo, mjaso z medved'a i bobra, a naviť bobrovyj chvost. Oni ne cilujut ňi svjatych obrazov ni moščej, a cilujut chrest na zemli" (se naši poklony) i mnoho, mnoho inšich ňišeňitnic. Dež taki riči moh pisati Svjatyj Teodozyj Pečerskij? A narod viril svoim "lstivym" učiteľom i stavav čimraz boľše curatisja latiňan, a s nimi i katholickoj Cerkvi."

Čija vira je pravoslavna?

— "A preciň Svjatyj Teodozij byv pravoslavnym", — perervav choryj.

— "Tak, d'ijsno" — promoviv o Petro. — "Svjatyj Teodozij Pecerskij byv d'ijsno pravoslavnym, bo cila katolicka Cerkov je pravoslavna, sebto taka, čto slavit pravo, virit pravo (dobre). Preciň v našym Bohoslužeňu vsjuda uživaje sja slova: "pravoslavnyj". —

— “A chtož my je?” — zapitav choryj.

— “Vy ne je pravoslavny, bo vy ne virite pravo, tak jak my, vy toľko nazyvajete sebe pravoslavnymi, bo dumajete, čto majete pravu viru”.

— “A jakžež vy nazyvajete nas?” — pitav daľše choryj.

— “My” — otpoviv O. Petro — “povinny vas nazyvati schizmatikami, sebto takimi, čto odorvali sja ot pravdivoi Cerkvi, bo hrecke slovo **“schizma”**, značit tiľko čto **“otorvaňe, rozdor”**.

— “A precin nas učili, čto to vy šchizmatiki, bo to vy otorvali sja ot hreckoi Cerkvi” — hovoriv choryj. —

— “N‘i brate”, — prodovžav o. Petro — “tak ono ne je. Os’ Vam primir. Ot dereva otlomila sja velika haluz’. Jak Vy skažete? Či haluz’ otorvav sja ot dereva-pňa, či derevo-peň, ot haluzi?”

— “Ta pevno” — pospišiv otpovisti choryj — “čto haluz’ otorvala sja ot dereva-pňa, a ne derevo-peň ot haluzi, bo peň lišiv sja na nus’ci, de stojav perše”.

— “Vy dobre skazali” — hovoriv daľše o. Petro. — “Chtož otorvav sja, chto zrobiv šchizmu vo Cerkvi, chto schizmatik? Či katolicka Cerkov, čto lišilasja na tom samom mistci, pri toj samoj nauci, na toj samoj skaľi, na jakij zbudovav jeji Christos, či hrecka, čto pošla za naukoju takich ľudej jak Fotij ta Keruľaryj?”

— “My povinny vas zavse nazyvati schizmatikami, ale os’ ja hovorju z Vami ta ňi razu ne nazvav Vas schizmatikom, a se tomu, čtoby Vam ne zrobiti prikrosti, ne vraziti Vas. My, katoliki, deržime sja toho, čto choť znajeme, čto vaša vira je nepravdivoju, to vse takich tych, čto jeji vyznajut, chočeme ľubiti jak bratov ta ne obražati ich, čtoby ne robiti mež vami a nami šče boľšoho rozdoru. My chočemo, čtoby vsi ľudi stali odnym stadom Christovym, a peredovsim Rusiny, čto žijut vo rosijskim carstvi ta i Rosijany”. —

— “Seho tak duže bažav Spasiteľ, tak horjačo moliv sja o se na posl’idnoj večeri. Sja Jeho molitva byla movby zavišceňem, a Christovy d’iti mali by ne sluchati Jeho? Myž prečiň vsi christijany”!

— “Tomu to ja vašu Cerkov nazyvaju abo hreko-rosijskoju, abo korotko, rosijskoju, a hrecku ne zjedinenu z apostoľskim prestolom korotko, hreckoju, čtoby otrizniti jeji ot našoi, jaka je hreckoju i katolickoju”.

— “Vaši Otcy duchovny ne dobre, ne po christijanski robľať, koli katolicku Cerkov nazyvajuť papištackoju, ňiby tomu, čto ona Papu priznaje svoim vidimym Holovoju, a našu uže čto najboľše uniatskoju, a zvyčajno zhordno ruteňskoju. — Vašym Otcom duchovnym pre-

ciň, koli oni choťat byti pravdivymi učenikami Christovymi, povinno takož zaležati na tom, čtoby vsi stali odnym stadom, a taki zhordny prozvisča ne to, čto ne vedut do zhody, a kopajut 'sče boľšu provalinu". —

Či rosijska Cerkov je katolicka?

— "Naša Cerkov je takož katolicka" — promoviv po chviľi choryj.

— "N'i brate", — skazav o. Petro, — "Hrecke slovo "katolicka" značiť toľko čto soborna, sebto vsesvitna, a vaša Cerkov ne je sobornoju, choť vy jeji vo Simvoľi viry nazyvajete sobornoju, koli kažete: **"Vo jedinu, svjatoju, sobornuju i apostoľskuju Cerkov",** Ale vy nazyvajete jeji sobornoju, sebto katolickoju tomu, čto vy majete Simvol viry, jakij uložili Svjatii Otcy Cerkvi na dvoch peršych soborach, vo Nikei iCarhorod'i, značit sja, sče vo ťim časi, koli hrecka Cerkov naležala spravd'i do sobornoi, katolickoi Cerkvi. Nyňi ťi Cerkvi, čto začisľujut sebe do hreckoj, sebto schodnoj Cerkvi, jak: Hrecka, rosijska, bolharska, rumuňska i inšy, ne je katolickimi, bo každa z nich je Cerkvoju dľa jakohos' naroda, značit sja Cerkvoju narodnoju, rosijska dľa tych, čto naležať do deržavy rosijskoi, hrecka dľa Hrekov, bolharska dľa Bolharov. Niž tym katolicka Cerkov ne je Cerkvoju narodnoju; ona je zarovno dľa Francuzov, N'imcov, Poľakov, Rusinov, Rosijan i dľa vsich inšych Narodov.*)

Či vo hreckij Cerkvi je jednosť?

— "T'i Cerkvi, čto začisľajut sebe do hreckoi, ne je z soboju spolučeny vo odnu, vsesvitnu Cerkov. Každa z nich maje svoho verchovnoho načaľnika, nezavisimoho ot druhich. Na čoľi rosijskoj Cerkvi stoit car', na čoľi carhorodskoj patriarch, na čoľi hreckoj sinod vo Atinach, na čoľi bolharskoj, mitropolit i tak u vsich. Primirom, na čoľi hreckoj Cerkvi, do jakoj naležať Rusiny i Rumuny na Bukoviňi, stoit černoveckij mitropolit, zovsim nezaležnyj ot nikoho."

"Ot času, koli nastav rozdor za Keruľarija, schodna Cerkov ne sklikala ni odnoho spoľnoho sobora i ne sklikala jeho nikoli, meždu

---

*) Tuj vo Americi rosijska Cerkov dala dľa cily Amerikanski Spolučeny Deržavy zazakonitisja, — začarterovatisja — po anglicki — imenem: ''Russian Orthodox **Catholic** Church'' —, sebto po ruski: ''Ruska Pravoslavna **Katholicka** Cerkov''. — Čtoby mož lechko vsich nas rus'kich, pravoslavnych katholikov polapati. Rosijska Cerkov ne pohanov, ne protestantov navertaje, no pravoslavnych rus'ko-katholikov.

tym jak katholicka Cerkov sklikala ot času Keruľarija až 12 vselenskich soborov."

"**A čomuž schodna Cerkov ne skliče sobora?**" — spytav cikavo choryj.

"**Bo ne može sklikati**" — otpoviv o. Petro. — "A ne može tomu, čto meždu tymi Cerkvami, čto začisľajut sebe do schodnoj Cerkvi, nema zhody vo nauci."

"Odin svitskij učenyj, čto zajmavsja religijnymi spravami hreckoj Cerkvi, spytav raz moskovskoho mitropolita Fiľareta, čto treba robiti, čtoby oživiti znosiny meždu Cerkvoju rosijskoju, a materju, sebto hreckoju? Na se otpoviv Fiľaret: "**A im po čto mati znosiny so soboju?**"

"Hrecka Cerkov, jaka vo svojej hordosti ľubit sebe nazyvati katholickoju, ostatnymi časami dvyči choťila proholositi anatemu (prokľaťe) na rosijsku Cerkov, značit sja, otlučiti jej ot hreckoj."

"Car'horodskij patriarch otlučiv ot schodnoj Cerkvi (vo roci 1872) bolharsku Cerkov, na čto movčki pristali i rosijska Cerkov, choť Cerkvi bolharskoj ne uznaje jeretičnoju. Z odnoj storony hoditsja na se, čtoby bolharsku Cerkov otlučili ot Cerkvi schodnoj, a z druhoj kaže, čto nema začto jej otklučovati, bo ona ne jesť jeretičnoju. — Taka to putanina panuje skriz' meždu simi Cerkvami, čto začisľujut sja do hreckoj Cerkvi."

"Neraz byvaje take, čto se, čto učit odna z nich, perečit druha. — Os' Vam primir."

"Koli kto jesť ľuterskoj viry, choče perejti do Cerkvi rosijskoj, to ne potribuje nanovo krestitisja, meždu tym jak hrecka Cerkov žadaje, čtoby takij dav okrestitisja druhij raz. — Vo rosijskoj Cerkvi kresčeňe ľuterskoj Cerkvi jesť važne, a vo hreckoj ňi. I dež ťi Cerkvi majut znanija (znaki) pravdivoj Cerkvi Christovoj, koli odna iz nich učit se, čto perečit druha?"

"A vže najbidňijšoju iz vsich jesť Cerkov Jerusalimska. — Ona musit hoditi i hreckoj Cerkvi i rosijskoj. Hreckoj tomu, čto podlahaje car'horodskomu patriarchovi, a rosijskoj tomu, čto Rosija daje jej uderžaňe. Kolib ne Rosija, to Jerusalimskij Patriarch ne mav by z čoho žiti."

"Os' do čoho dojšla slavna kolis'to hrecka Cerkov. Rozpalasja na koľkodesjat Cerkov, jaki so soboju ne stojat v nijakoj jednosti. — Odna na druhu divitsja z hory, odna druhu posudžuje o jeresi ta blud'i. Ne možut zojtisja na spolnu radu, jak to robit katholicka Cerkov, sklikujuči episkopov z ciloho svita, bo ne majut spoľnoj pod-

valiny—kamiňa, na jakim zbudovav Christos svoju pravdivu Cerkov, ne uznajut Christovoho Namistnika svoim vidimym Holovoju."

"A čtož robiti schodnoj Cerkvi?" — zapytav choryj po chvil'i movčanki. —

"Vernuti nazad do skaly Svjataho Petra" — otpoviv o. Petro, — "priznati Rimskoho Papu svoim vidimym Holovoju, priznati nauku, jakoj učit katholicka Cerkov i stati znova slavnoju sestroju Rimskoj Cerkvi; zrobiti tak, jak zrobila ruska Cerkov, čto proti vlasnoj vol'i otorvana ot katholickoj Cerkvi, v konci taki zlučilasja s neju."

"Koli se stalosja?" — spytav choryj?

"Os' posluchajte."

Pričta pro jerichonsku rožu.

"Vo zeml'i svjatoj, nad berehom Jordanu jest' rostina, čto nazyvajesja jerichoňskoju rožeju. Divna sja Boža rostinka. Ot tak taki na nahoj skal'i roste ona. Svoimi drobošeňkimi mov volokno korincjami deržit'sja kamiňa ta t'ahne soki potribni jej do žit'a. A jakoju hornoju kraskoju pišajesja ona! S'viža, povna žit'a zeleň tak až manit oko do sebe, a milyj zapach až bje ot nej. I žije sja divna rostina, choť horjače sonce až peče z hory."

"Ale koli povie suchij viter, to neraz otrivaje rostinku ot skaly, a ona zaraz zmiňaje svoj harnyj vid. V očach taki hine jej harna zeleň. Jej korincy sochnut', cila rostina korčitsja, a viter kidaje neju mov bod'akom. A koli tol'ko ustane viter, što jej otorvav ot skaly, ona znova lovitsja svoimi korincjami skaly i znova, majže v očach, odživjaje. Nabiraje harnoj, zelenoj kraski i znova t'ahne do sebe oko podorožnoho. A koli 'sče, za Božoju voleju, vpade do nej kapl'a nebesnoj rosy, tod'i jej listočki nabirajut takoho žit'a, a cila ona dychaje takim ňižnym zapachom, čto każdyj, čto bačit jej musit skazati: "Spravd'i, jaka čudna ta harna otsja Boža rostinka."

Zmahaňa Unii na Rusi.

"Meňi neraz prichodit na hadku taja Boža rostinka, koli prihaduju sobi istoriju Svjatoj Cerkvi Christovoj, a v osobennosti, istoriju rus'koj Cerkvi."

"Jakoju harnoju zeleňu pyšalasja ona z samoho počatku, koli deržalasja skali Sv. Petra? Či byv koli narod, jakij by v tak korotkim časi, tak ščiro pril'ah do Christovoj viry, jak rus'kij narod? Či žertvovav kotryj narod tol'ko svojej kervavicy na slavu Božu, jak on? — Tym to i harnym zapachom napovňala ona Božij svit. Ta povijav

suchij viter z poludňa sebto z Hrecii, jaka otpala ot pravdivoj viry Christovoj, i otorvav rostinu ot skaly Sv. Petra. I v očach stala ona ind'iti, stratila svoj cvit, zavmerla sovsim."

"Dva razu probovala otsja Boža cvitka chopitisja nazad skaly Sv. Petra."

"Raz za korol'a Danila, za jakoho počinom vernula ruska Cerkov do katholickoj Cerkvi. Ta povijav suchij viter iz schodu, ot Mongolov, jaki zahrozili, čto zrujnujut Rus', nakoli ne otlučitsja ot Rimu — i otorvav rostinku ot rodnoj skaly."

"Druhij raz za kiivskoho mitropolita Izidora, koli to ruska Cerkov, razom s hreckoju, na florentijskim sobori przinala katholicku nauku. Ta i sim razom povijav pohanyj viter z povnoči, z Moskvy, jaka ne chot'ila spoluki s Rimom ta uvjaznila Izidora i otorvav jej ot skaly Sv. Petra, zaki 'šče uspila dobre zapustiti koriňe."

Unija na Rusi.

"Až za tret'im razom, malo čto bol'še, jak trista l'it tomu, udalosja rus'kim episkopom vernuti do katholickoj Cerkvi. Zolotymi bukvami zapisav rus'kij narod imena t'ich, čto cileju svoho žit'a postavili zjedineňe rus'koj Cerkvi s katholickoju. **Stalosja se na sobori vo Beresťu** v roci 1596, a imena t'ich, čto doveršili seho prevažnoho d'ila, suť: Episkop volodimirskij, **Ipatij Potij,** episkop luckij, **Kirilo Terleckij,** mitropoli ktiivskij, **Michajlo Ragoza**, a ottak jeho druhij nasl'idnik **Josif Vel'amim Rutskij.** Se spravdešňi dobrod'ii rus'koho naroda. Borolisja s čužimi, borolisja i so zasl'ipleňem samych Rusinov."*)

"Ta zanadto dovho kidav viter nesčasnoju rostinoju, zanadto bohato polomiv jej korincov . . . Choť chopilasja ona rodnoj skaly Sv.

---

*) Čtoby dekto ne moh vam ložno skazati, čto to pišet uniat-katholik, i čto vo Rossii inšak znajut, tut pomistime časť istorii veliko-rossijskoho istorika D. Ilovajskoho. Sija isotria vydana vo Moskvi 1901-ho roka, vo kotoroj knizi na 83-om boku zhadanyj Ilovajski tak pišet za "**Cerkovnu Uniu**":

"Cerkovna unija sostojala v tom, čtoby Russkie sochranili svoi obrjady, no priznali Rimskaho Papu hlavoju svojej cerkvi. **N'ikotorye pravoslavnye episkopy i sam kievskij mitropolit Michail Ragoza priňali uniju**; no bol'šaja časť duchovenstva s nimi ne sohlašalas'. Vo eto vremja (1596 h.) sobralsja sobor vo horod'i Bresťi. Sjuda sojichalos' mnoho duchovnych i svitskich lic; no oni totčas razd'ililis' na d'vi storony, pravoslavnuju i uniatskuju." —

Petra, ta ne mohla otrazu zažiti davnym, svitlym žiťem, až doki ne vpala na nej kapľa nebesnoj rosy.

Svjatyj Svjasčenomučenik Josafat.

"A seju kupleju nebesnoj rosy, čto vpala na zavmerlu rostinku, — rus'ku Cerkov — byla krov svjataho Svjasčenomučenika Josafata Kunzeviča, polockoho Archiepiskopa."

"Čija?" — spytav choryj. — "Seho, dušechvaťa?"

"Tak! Jeho!" — hovoriv daľše o. Petro. — "Vy nazyvajete jeho dušechvatom. On byv spravd'i dušechvatom, ale takich dušechvatov daj Bože, čtoby jak najboľše bylo na sviťi. On spravd'i "chvatav", sebto zabirav duši, ale zabirav ich dľa Boha, do pravdivoj Cerkvi. On išov za prikazom Spasiteľa, jakij veľiv apostolam "loviti" duši do nebesnoho carstva. Chiba ne kazav Christos do Sv. Petra, čto zrobit ejho lovcem ľudij? Takimi "dušechvatami" byli vsi apostoly, takimi byli i vsi svjaty Otcy Cerkvi. Abož Sv. Hrihorij Bohoslov, koli zostav car'horodskim Episkopom, de majže vsi Cerkvi byli vo rukach Arian, ne chodiv po chatach, ne loviv duš dľa Christa? A sv. Josafat byv preciň takož episkopom, takož nasľdinikom apostolov. Prizvisče "dušechvata", jake ne uvažajete zhordnym, jesť dľa neho najvyssim priznaňem i on ne byv by spravdešnym episkopom, nakoli by seho ne robiv."

"No, tak" — perervav, vže trochi lahodňjiše, choryj, — "ale Josafat robiv podstupom, nasiľno."

"Podstupom?" — prodovžav o. Petro. — "Jakim? Chiba molitva jesť podstupom? Zahľaňte vo istoriju jeho žiťa, a pobačite, čto podstupom i siloju byla molitva. Vo molitvi mav on rozradu 'sče v d'itočim vici, molitvoju borovsja proti pokus v molodečim, molitvoju kripivsja, živ, koli stav monachom, a opisľa i episkopom. — Koľko to razov zastavali jeho na molitvi v monastyrskoj kelii tod'i, koli cilyj monastyr spočivav hlubokim snom? S'vidkom jeho horjačich molitv bylo i monastyrske kladbisče, de jeho neraz na pov zamerzloho znachodili v noči vo molitvi. Jemu za malo bylo monastyrskich molitv, po pravilu Sv. Vasilija Velikoho, on čuv, čto jeho duša musit mohutňijšim letom znestisja do Boha, čim inši, to čto ona potribuje boľše duchovnoho kormu, čim druhi."

"A čto skažete, brate, pro se, čto stverdilo prisjahoju bohato s'vidkov, jak Sv. Josafat neraz do živoho bičovav svoje ťilo tak, čto zemľa dovkola červoňila kapľami teploj krovi. Chiba se takož podstup?"

"A tverda volosinnica, jaku nosiv na holom ťiľi, a lancuch, jakij

jemu tak vydavsja v ťilo, čto on neraz umľivav z boľu, či se takož podstup?"

"Ot simi to sposobami umiv Sv. Josafat tak podnesti svoju dušu do Boha; zďilati jej takim chramom Sv. Ducha, vyjedňati dľa nej toľki lask, čto spravďi on bohato duš navernuv do pravdivoj Cerkvi Christa, meždu jakimi bylo čimalo naverneň, jaki musime nazvati čudesnymi. — Vsi, čto znali jeho, prijateľi i vorohi, bačili, čto on spravďi byv Božim čelovikom. On u svoju apostoľsku pracu umiv vľiti christianskoj ľubovi, čto vorohi musili priznati, čto Cerkov, jakoj on služiv, musit byti pravdivoju Cerkvoju Christa i tomu išli za jeho holosom, jak ovcy, čto iduť za holosom dobroho pastyrja."

"Druhim sposobom, jakim Sv. Josafat zjednovav duši dľa Boha, ta navertav nezjedinenych christian do katholickoj Cerkvi, byla jeho propoviď. On propovidav Bože slovo vsjuda. Propovidav vo Cerkvi, propovidav na dorozi, propovidav na misťi ľuďam, čto prijizdili na torh, propovidav tovarišam, s jakimi otbyvav podorož. A propovidav tak, čto ľudi zabyvali pro vsjo i tolpami spišili, koli toľko doznalisja, čto Sv. Josafat bude propovidovati."

"A znajete, čomu tak sluchali jeho? Tomu, čto on holosiv pravdu, ne ľudsku, a Božu, a holosiv jej svjatymi ustami, jaki nikoli ne dopuskalisja loži. Znali pro se vorohi, znali pro se nesčasny Rusiny, jaki ne byli zjedineny s katholickoju Cerkvoju i robili vsjaki zachody, čtoby jeho priťahnuti do sebe. "My jeho ozolotili by — kazali oni — my pili by vodu, v jakoj on nohi myje, kolib on toľko schoťiv byti našim." Ta ne moh Sv. Josafat stati ich, bo byv sluhoju Pravdy, a Pravda toľko v katholickoj Cerkvi."

"Sče odin sposob mav Sv. Josafat, jakim loviv duši dľa Christa, a byla nim Sv. spoviď. Spovidav ne lišeň v monastyri, i to v každym časi dňa i noči, ale vsjuda, de liš kto zholosivsja. — Nikoli nikomu ne otmoviv jej, a koľko razov so slezami v očach prosiv o nej. Dľa spovidi kidav vsjo, bo znav, čto nihde tak sčiro ne otvirajesja duša čelovika, jak v Tajňi Pokajanija."

"On ne zvažovav sja nikoli tym, čto neraz ťi, do jakich serdec promovľav, v peršoj chviľi posľidnymi slovami bezčestili jeho, trovili psami, z chaty prohaňali, bo jeho svjata duša pročuvala, čto oni taki piduť za jeho holosom. I jeho počuvaňa zďijsnovalisja duže skoro. Ťi, čto tvorili jeho psami i prohaňali iz svoich chat, prosviceny čudesnym svitlom Božoj laski, samy prichodili do neho."

"A robiv se Sv. Josafat ne dľa korysti, ne dľa slavy. Vsjo, čto mav, rozdavav meždu bidnych. — Koli zostav episkopom, ne nosiv

inšoj odežy, jak taku, jak nosili vsi monachi. Lučilosja, čto odin iz navernenych kupiv Sv. Josafatu kožuch, znajuči pro jeho slabe zdorovľe. Ta ne nosiv jeho Svjatiteľ, a kazav z neho porobiti šapki dľa monachov."

"Se byv spravdešnyj pastyr, čto išov šukati svoich ovec tam, de najboľša hrozila im nebespeka. Jeho vorohi bačili, čto 'sče koľka ľit takoj apostoľskoj pracy, a cila Rus' stane katholickoju i tomu starali sja vsjakimi sposobami otťahnuti jeho ot nej."

"Speršu obicovali jemu dostoinstva, ta dostatki ta vskori poznali, čto sim ne zvedut Pravednika z jeho dorohi. — Ottak hrozili jemu smerťu, ale i seho ne ľakavsja Svjatiteľ. On ždav na smerť, on pročuvav jej."

"Koli vyjizdiv do mista Vitebska, čtoby privernuti tam katholicku viru, choťili prijateľi otmoviti jeho ot sej podoroži, bo znali, čto vorohi zrobili zahovor na jeho žiťe, ale Sv. Josafat ne davsja otvesti. On skazav: "Ja ne bojusja smerti. Choču umerti, čtoby žiti s Christom." Prasčajučisja so svoimi sluhami, kotry so slezami v očach prosili jeho, čtoby ostav v Polocku, a ne jichav do Vitebska, skazav Svjatiteľ: "Ja znaju, po čto idu. Mene žde smerť, ale ja z radosťu idu naproti jej."

"Čiž ne išov Sv. Josafat sľidom Isusa Christa, kotryj dobrovoľno išov na strašnu smerť? Či ne tak robili Apostoly, čto išli propovidovati Sv. Viru sered pohańskich narodov, choť znali, čto ich žde strašna, mučeniča smerť?"

"Koli Isus Christos koľko dňov pered svoimi mukami vjizdiv do Jerusalimu, tovpy naroda vitali Jeho s'pivom: "Osanna Synu Davidov", bo bačili, čto On Mesija, bo bačili čuda, jaki On tvoriv. Ale toj sam narod za koľka dňov podburenyj farisejami ta knižnikami, kričav na podvorju Pilata: "Raspni, raspni Jeho!" — Koli Sv. Josafat prijichav do Vitebska, tod'i meškancy Vitebska i to tak katholiki, jak i nezjedineny, tovpami spišili do neho, čtoby on rozsuždovav ich spory, bo znali, čto on Pravednik, čto jeho sud zavse byv spravedlivyj. Ale toj sam narod podburenyj vorohami katholickoj Cerkvi, za koľka dňov napav na palatu episkopa i v strašnyj sposob zamordovali jeho." —

"Ne za se rozpjali židy Christa, movby On zrobiv čto zloho, a za se, čto holosiv Božu pravdu. I Sv. Josafata zamordovali ne za se, movby on čto zloho zapod'iv komu, a za se, čto holosiv nauku katholickoj Cerkvi."

"Posľidnyj večar pered svojeju smerťu pereviv Sv. Josafat v to-

varistvi svoich najblizšich. Jeho posľidňa večera podobaje zovsim na posľidňu večeru, jaku spoživ Božestvennyj Spasiteľ zi svoimi apostolami. Jak Christos ukripľav svoich učenikov, napominajuči ich, čtoby ne bojalisja, bo nebezpeka hroziť toľko Jemu, tak i Sv. Josafat rozmovľav o svojej smerti tak sčiro i otverto, čto prisutnyj pri večeri dijakon Dorotej, prosiv jeho, čtoby perestav hovoriti pro svoj konec. Na se skazav Svjatiteľ: "Čto v ťim divnoho, čto choču smerti za Christa, za katholicku viru?"

"Posľidnu noč pereviv Sv. Josafat v molitvi, jak Christos v Olivny mhorod'i. Starec Tifan, kotroho Sv. Josafat deržav pri sobi, bačiv, jak Svjatiteľ dovho-dovho v noči ležav chrestom na zemli i molivsja. Bačiv, jak risni slezy plivali po Jeho lici, jak on, sče sej posľidnoj noči, strašno bičovav svoje ťilo. Naočny svidki stverdili prisjahoju, čto sej noči nadzemska jasnosť stojala nad domom episkopa.

"Koli na druhij deň rozbojniki vderlisja do komnaty episkopa, vyjšov Svjatiteľ proti nich, jak kolis' Christos naproti tovpy, jaku provadiv Juda, i skazav: "Boh s vami moi d'iti. Čoho znusčajete sja nad moimi sluhami? Čto oni vam vinny? Nakoli majete čto proti mene, os' ja. Lišit v supokoju moich sluh, ne vbivajte ich." A koli tovpa na sii slova Svjatiteľa pristanula, jak kolis' tovpa Judy pered Christom, tod'i z druhoj komnaty vpalo koľkoch nišich rozbojnikav, a odin z nich sokiroju udariv v holovu Svjatiteľa. Za jeho primirom pošli inši, zavdajuči raz po raz novy rany.

"Posľidny slova Svjatiteľa byli: "O Bože moj!" Sče raz vernuli katy do ležačoho na zemľi ťila Svjatiteľa i dvoma kuľami doveršili strašnoho d'ila. Do jakoho z'virstva doveli katy, vidko choťby iz seho, čto po zamordovaňu Svjatiteľa vbili psa, poťali na kusni i kinuli na jeho ťilo.

"Jak kolis židy znusčalisja nad rozpjatym Christom, tak ubijcy Sv. Josafata znusčalisja nad jeho ťilom. Odna žonka, čto vyryvala volosje z borody Svjatiteľa, osľipla na misci i do konca žiťa oplakovala svoj zločin.

" Vchviľi strašnoho ubijstva stojala nad domom Svjatiteľa čorna chmara, a jasnyj promin sonca, čto prodiravsja kriz' nej, padav na jeho mertve ťilo. Se stverdili čislenny svidki toržestvennymi prisjahami." —

"V konci vzjali katy ťilo Svjatiteľa, privjazali do neho jeho volosinnicu napovnennu kamiňem i kinuli z hory. I znova stalasja čudesna rič. Choť z vysokoj hory skotilosja ťilo Svjatiteľa razom s kamiňem, ostalo cile i nepokaličene. Tod'i kiľkoch ľudij vzjalo ťilo na

čovno, poplyli na riku Dvinu i privjazavši velikij kamiň do šiji Svjatiteľa, vkinuli jeho v veliku hlubiň, čto nazyvalasja: “Svjata studňa”. V toj chviľi opovidaje naočnyj svidok, pobačeno svitľanyj stovp, a v ňim považnu stať, čto zojšla v vodu. Za chviľu vyplylo ťilo Mučenika. Pereľakany sim čudom katy vťikli.

Tak jak kolis’ židy, choť bačili čuda’ čto d’ijalisja po smerti Spasiteľa, ne navernulisja, tak i si katy, choť bačili čudo, vernuli nazad i nanovo zatopili ťilo Svjatiteľa. Bylo se 12-ho padolista 1623. roku. Dňa 17-ho padolista pobačeno svitlo nad vodoju i tam znajdeno ťilo Sv. Josafata, choť čerez pjať dňov darmo šukali za nim. Odin z najboľšich vorohov Sv. Josafata, radnik mista Vitebska, Chodiha, čto bačiv na vlasny oči čuda, jaki d’ijalisja pri smerti Svjatiteľa, do tyžňa navernuvsja i priňav katholicku viru.

“Koli ťilo Svjatiteľa vystavleno v cerkvi Sv. Michaila, tod’i vsji meškanci Vitebska odnymi ustami slavili jeho svjatosť. — Katholiki slavili jeho d’ila, nezjedineny molilisja, plakali i proklinali ťych, čto ubili jeho, protestanty prijšli z svoim pastorom, jakij choťiv naviť nesti domovinu Svjatoho. Naviť židy slavili svjatosť jeho žiťa i priľudno hovorili, čto se pravdive čudo, čto ťilo Svjatiteľa ne psuvalosja.

“Iz toho času mnohimi čudami proslavilisja mosčy Svjatoho. Ne čas rozkazuvati pro nich. Nakoli chočete pro nich znati, pročitajte knižočku p. z.: “Žiťe Sv. Josafata”.

“V rok pozdňijši otbyvsja sud nad ubijnikami Sv. Josafata. Vsi svidki zoznali pod prisjahoju, čto Sv. Josafat nikoli ňikomu ne zapod’ijav ni najmeňšoj krivdy i čto ubili jeho toľko tomu, čto byv virnym pastyrem katholickoj Cerkvi. Miž svidkami byli i nezjedineny, z kotrych ni odin ne zoznav ničoho zloho na Svjatiteľa. Odnoholosno zoznavali, čto Sv. Josafat byv episkopom, jakij z apostoľskoju revnosťu sterih svoich ovec, čto nad vsjo ciniv i ľubiv svjatyj, hreckij obrjad, čto ne pozvoľav ničoho v nim zmiňati, to čto vbili jeho z namovy Silvestra, **vyslannika nezjediennoho episkopa Smotrickoho. —**

Naverneňe Meletija Smotrickoho.

“Čto za Smotrickij?” — pererval choryj. — “Či može Meletij Smotrickij?”

“Tak, toj sam” — otpovidav o. Petro. — “On byv najboľšim vorohom Sv. Josafata i katholickoj Cerkvi. On to podburiv narod proti Svjatiteľa. Ta tut sklalasja čudna pod’ija. Sv. Josafat otvd’ačilsja Smotrickomu za se, čto on pridbav jemu vinec mučenika. Smotrickij, najboľšij voroh katholickoj Cerkvi, v koľka ľit pozňijše, stav

katholikom i umer jak najľipšij syn katholickoj Cerkvi, oplakujuči sčiro svoj hrich."

"Krov Sv. Josafata byla toju nebesnoju rosoju, čto vpala na rusku Cerkov. Vsi poznali, čto Cerkov, jaka vydaje takich ľudej, musit byti Cerkvoju Christa. Katholicka Cerkov po hreckomu obrjadu, stala čimraz boľše rozširjatisja na Rusi.

"Zahaľnyj holos domahavsja, čtoby Cerkov počislila Sv. Josafata meždu Svjatych. V roci 1628. zjichalasja komisija zložena z episkopov, jaka peresluchala pod prisjahoju 116 svidkov. Zoznavali katholiki, nezjedineny Rusiny, protestanty i židy. Vsi odnoholosno slavili svjatosť Sv. Josafata. Dobyli mošči Svjatoho i na velikij podiv vsich, perekonalisja, čto oni ostali dosi netľinnymi. Ves' narod kinuvsja do domoviny Svjatoho i z tysjačok hrudej linula molitva do Sv. Mučenika. Narod uznav jeho Svjatym, šče žaki oholosila se Cerkov. Čislenny čuda, čto dijalisja pri hrobi Svjatiteľa, pronesli visť pro jeho svjatosť po cilom sviťi.

"Dňa 16. maja 1643. r. papa Urban VIII. po perevedeňu jak najtočňijšich dopytov, vydav pis'mo, v jakim Sv. Josafata oholosiv Blaženym, a vo osemnadcjať sotok ľit po smerti Sv. Apostola Petra, dňa 29. červňa 1867. roku, papa Pij IX. začisliv jeho meždu Svjatych, priznajuči na svjatkovaňe jeho pamjati deň 12-ho padolista.

"Tak Sv. Unija zrošena krovju Sv. Svjaščennomučenika Josafata, stala čimraz biľše razpovsjudňovatisja meždu ruskim narodom, a majuči v ňim mohučoho zastupnika pered prestolom Božim jesť pevna, čto i sily pekla ne peremožut jej." —

Doľa hreko-katholickoj Cerkvi v Rosii.

"A čomuž teper' nema vašoj viry v Rosii?" — pospitav choryj. — **"Preciň ruski zemľi perejšli pod rosijske panovaňe."**

"Tak, spravďi, najboľša časť ruskich zemeľ jesť nyňi pod panovaňem rosijskoho car'a" — hovoriv daľše o. Petro — "a v tych zemľach ni sľidu davnoj, katholickoj viry po hreckomu obrjadu. **T'ažko hovoriti pro se; bo čelovika serce bolit zhaduvati po ťi zli dňi, jaki vyterpiv ruskij narod, a s nim i hreko-katholicka Cerkov ot rosijskich carej.** Ta koli pitajete, ja rozkažu choť kiľkoma slovami."

"Koho Boh navidit, seho i naviščuje riznymi nesčasťami" — kaže naša narodna pripovidka. Terpiv Božestvennyj Spasiteľ ot svoich i ot čužich, a Boh pozvoliv, čtoby cile more ľudskoj zloby ta nenavisti vyľalisja na Neho. I Sv. Unija terpila i terpit ot svoich, i ot

čužich, a Boh v bezkonečnoj svojej premudrosti dopuskaje se. — Čomu?

"A kto može zbahnuti nedostižimy stežki Božoho Provid'iňa? Nepoňatny oni v žiťu poodinokich ľudej, a čtož hovoriti o žiťu ciloho naroda? Terpili Sv. Mučeniki, a ich krov byla nasiňem, z jakoho vyrostali novy polki borcov za Christovu viru; terpila Sv. Unija, a jej terpiňa rovnož ne možut ostati bez uspichov. — Kto znaje, či z členov hreko-katholickoj Cerkvi ne vyjdut borcy, čto pronesut svitlo pravdivoj viry meždu christijanski narody, jaki ne suť zjedineny so svjatoju, katholickoju Cerkvoju? My virime, čto hreko-katholicka Cerkov spovnit velike zavdaňe i čto čerez ňu sd'ijsňatsja slova Božestvennoho Spasiteľa, čto prijde čas, koli vsi christiany stanut odnym stadom, a na ich čoľi odin Pastyr, Svjaťijšij Otec, — papa rimskij. —

"Po smerti Sv. Josafata rozhorilisja strašny vojny, v jakich **časť ruskich zemeľ, tych čto ležat po ľivom boci Dňipra, razom s Kiivom perejšla pod panovaňe moskovskich carej. — Tut zdavleno hreko-katholicku viru do nasčadku.** Moskovskim carjam bylo duže ne na ruku, čtoby Rusiny byli katholikami, a do toho sče i hreckoho obrjadu. Car' Petro Velikij stremiv do toho, čtoby stati samoderžavcem ne lišeň vo deržavi, ale i v Cerkvi. **On to peršij postaviv sebe na čoľi rosijskoj Cerkvi, a katholikov hreckoho obrjadu, sebto Rusinov, siloju pereviv na schizmu."**

Rozvoj hreko-katholickoj Cerkvi v Poľsči.

"V tych ruskich zemľach, čto sče ostalisja pri Poľsči, rozvivalasja Unija pri Božoj pomoči duže harno. Vsi ruski episkopy, z vyimkom odnoho, pristupili do katholickoj Cerkvi hreckoho obrjadu, choť poľskij rjad obchodivsja s Rusinami katholikami horše jak mačocha s čužimi d'iťmi.

"Vorohi našoj sv. viry holosjat, movby to Unija sered ruskoho narodu, byla robotoju poľskich politikov to čto oni robili se na zlosť Moskaľam. Ale každyj, čto choť trocha znaje istoriju ruskoj Cerkvi, musit priznati, čto poľskij rjad nikoli hreko-katholikam ne priznav tych prav, jaki mali v Poľsči rimo-katholiki. Pravda, byli poľski koroli, čto spriňali Unii, ale poľska šľachta, jaka rjadila v Poľsči, rado byla by zmela Uniju z lica zemli. Byvali naviť časy, de poľskij rjad popirav schizmu proti Unii.—

"Ta najhorše na tym vyjšla sama Poľsča. Koli by poľskij rjad byv priznav Rusinam-katholikam povny prava, a jak neraz upomi-

nalisja dľa nich rimskii papy, to Poľsča byla by stojala do nyňi. — A tak vpala Poľsča, a najboľša časť ruskich zemeľ, tych, čto ležat po pravom boci Dňipra, Pravoberežna Ukraina, Podiľe, časť Voliňa, Poľise, Biľa Rus' perejšli pod rosijske panovaňe." —

Honeňe hreko-katholickoj Cerkvi v Rosii.

"Tut povtorilosja to same, čto s ruskimi zemľami, jaki ležat po ľivym boci Dňipra. **Carica Katerina znesla hrecko-katholicku jerarchiju, polišajuči liš odno episkopstvo, a na misce hreko-katholickich episkopov postavila vsjudi episkopov rosijskich, nezjedinenych. Ottak poznosila vsi hreko-katholicki monastyri OO. Vasilijan to 9,000 hreko katholickich parochij.**

"Car Nikolaj I. pošov sľidom caricy Kateriny i do ostanku znisčiv hreko-katholicku Cerkov na ruskich zemľach. **Pri katholickoj Cerkvi hreckoho obrjadu, ostalasja liš odna diecezija Cholmska, ja**ka bohato pozňijše perejšla pod rosijske panovaňe, čim inši ruski zemľi. Ta i jej ne posčadila ruka rosijskich carej.

"Car Aleksander II. byv tym, čto v cholmskoj diecezii siloju znisčiv hreko-katholicku Cerkov. **Sče žijut svidki tych nasiľstv, jakich dopuskalosja rosijske praviteľstvo nad hreko-katholickim naseleňem cholmskoj diecezii, a istorija nazyvaje ti časy, časami Nerona devjatnadcjatoho stoľiťa.**

"Na najspokojňijšich ľudej nočiju napadali žandarmy i zakovuvali v kajdany najvirňijšich synov katholickoj Cerkvi za to toľko, čto oni ne choťili pokinuti svojej baťkovskoj, katholickoj viry ta vyvozili ich v daleki kraji rosijskoj deržavy, de i vistka pro nich propadala. **A koli hreko-katholicka hromada ne choťila prijmiti rosijskoho svjasčennika, toďi bagnet ta karabinova kuľa rosijskoho vojaka robili svoje.** Kladovisča kolo cerkvej neraz červoňili krovoju nevinnych žertv, jaki tym toľko provinilsjia, čto choťili byti katholikami. Koľko to hreko-katholickich svjasčennikov vyvezeno tod'i v hlubinu Rosii, a koľko z nich musilo vydati rodnu ta uťikati. — Do našoj Haličiny uťiklo poverch simdesjat svjasčennikov cholmskoj diecezii. Bohato z nich žije sče, bo se kervave peresľiduvaňe hreko-katholikov rosijskim, buď čto bud', vse taki christijanskim praviteľstvom, zbylosja ne davňijše, jak sorok ľit tomu nazad. —

"Ne choču boľše hovoriti pro se, bo znaju, čto i Vam, jak Rosijaninovi, soromno ta boľučo, čto rosijske praviteľstvo vo svojej nenavisti do katholickoj Cerkvi, **mohlo zajti tak daleko, čto ne vahalosja**

kazati stryľati naviť do žinok ta d'itej, ZA TO TOL'KO, ČTO ONI BYLI VIRNY HREKO-KATHOLICKOJ CERKVI. —

"Tak upala hreko-katholicka Cerkov v Rosii. Upala pod naporom sily, jak padali Sv. Mučeniki! Nyňi uderžalasja hreko-katholicka Cerkov toľko v Haličiňi ta povnočnych Uhrach.

Rusiny hreko-katholiki v Americi.

"V posľidnych rokach bohato Rusinov pereselilosja do Ameriki, ďe je koľko desjať (160) hreko-katholickich ruskich parochij. Ta i tut ne daje supokoju rosijskij rjad ispovidnikam hreko-katholickoj viry, a posylaje platnych ľudej, čto starajutsja vsjakimi nečestnymi sposobami namoviti hreko-katholikov do toho, čtoby pokinuli svoju viru. Ale milosernyj Boh ne opustit svoich virnych synov. —

Preosvjasčennyj Soter Ortinskij.

"Pjať ľit tomu imenovav Svjaťijšij Otec hreko-katholickoho Episkopa dľa amerikanskich Rusinov, čto poselilisja v Spolučenych Deržavach povnočnoj Ameriki. Je nim Preosvjasčennyj Soter Stefan Ortinskij, čelovik, čto svojeju revnosťu nahaduje tych Svjatitelej katholickoj Cerkvi, čto ni odnoj chviľi ne nadumovalisja, koli prichodilosja otdati naviť žiťe v oboroňi svjatoj viry ta povirennoho sobi stada. T'ažka jeho praca, tak ťažka, čto sud'ači po ľudski, perechodit sily čelovika, ale vira ta oduševleňe dľa Božoj spravy, se taka sila, čto zmože poboroti vsi perepony, jaki kidaje jemu pod nohi, či to ľudska zloba, či pekelňi vorota. **Vs'i Rusiny hreko-katholiki po sim i po ťim boci okeana, hľad'at na neho, jak na muža Božoho Provid'iňa,** a klevety, jakimi obkidajut jeho vorohi katholickoj Cerkvi ta rus'koh onarodu, ne polišajut ni najmeňšoj ťiny na jeho čistom charakteri ta ne v siľi ni na chviľu zachitati viry v neho. My virime, čto On, jak odin z najľipšich synov katholickoj Cerkvi, žertvuje vsjo, čtoby bidnych, ruskich pereselencev sered bezľičy rožnych religijnych sekt, uderžati pri baťkovskoj, katholickoj viry, **a jak najvirňijšij syn ruskoho naroda, privjazanyj cilym svoim jestvom do hreckoho obrjadu, ne dopustit, čtoby jemu stalasja jaka nebud' krivda. —** Sju jeho apostoľsku revnosť vidko iz pastyrskoho poslanija, jake on napisav do svoich virnych, jak toľko pribyv do Ameriki, a ťi čto znajut jeho lično, suť perekonany, čto ot episkopskoj pracy zmože jeho otorvati chiba odna smeťr. **On cilyj posvjativsja katholickoj Cerkvi**

ta ruskomu narodu i nema u neho inšoj cili, jak spovniti voľu Christa, čto poklikav jeho na se trudne, a prevažne stanovisče.*)

Ta ne vsi Rusiny katholiki, čto pereselilisja do Ameriki, naležať do diecezii Preosvjasčennoho Sotera. Čimalo ich rozkinenych po bezmežnych prostorach Canady.**)

"Do tych pereselencov jizdiv dva roki tomu Preosvjasčennyj Mitropolit Andrej Šeptickij, čtoby na misci perekonatisja, jak im živesja.

Mitropolit Andrej Šeptickij.

"Pro vašoho mitropolita čuv ja bohato" — perervav choryj. — "Maje se byti poľskij graf, čto choče vsich Rusinov perevesti na latinskij obrjad i zrobiti z nich Poľakov."

Počuvši taki slova, zadumavsja na chviľu o. Petro, a vkinci skazav: "D'ijsno, divuvatisja naležit ľudskoj zlobi, jaka z biloho potrafit zrobiti čorne. Mene menše divuvalo by, nakoli by vy skazali, čto ja Rusin z d'ila-prad'ida, je vorohom ruskoho narodu i choču opoľačiti vsich Rusinov, jak koli čuju, čto vy se hovorite pro našoho mitropolita. Ono tak samo, jak by kto skazav pro ľikara, jakij robit vsjo, čtoby pomoči nedužnomu, čto on je jeho vorohom."

"Naš mitropolit pochodit spravd'i iz starinnoho rodu grafov Šeptickich, ale čiž se naležit jemu vmiňati v zlo? Chibaž v Christovoj Cerkvi malo Svjatiteľov, jaki svoi rody vovodili ne ot grafov, ale ot kňazov, koroľov, ta c'isarov? A preciň svit ne to čto ne osuždujе ich za se, a s najboľšim podivom i pošanoju klonit pered nimi svoju holovu. Čiž se ne je dokazom osobennoj Božoj laski, koli molodyj čelovik, pochod'ačij z starinnoho, bohatoho rodu grafov, končit naj-

*) Sija kniha pisana 1912-ho roku i čto za Episkopa Preosvjasčennoho Sotera pisav, majže proročeskim predvidiňem, — vypolnilosja. Peršij ruskij Episkop vo Ameriki dostal ot Rimskoho Prestola polnu vlasť, nedorozuminia zlahodilisja, to uže dokazano, čto Episkop "privjazanyj cilym svojim jestvom do hreckoho obrjada, i ne liš ne dopustiv, čtoby jemu stalasja jaka nebud' krivda", no zachraniv i rozvije vsju krasotu seho obrjada, — takže dokazavsja byti "najvirňijšim synom ruskoho naroda" — i prijdet neodovha čas, čto i vo narodnom dvižeňu zrozumľat jeho i ťi, jaki za jeho ruskosť jesče i dnes napadajut jeho. — Jedno bizovno uže, že do istorii rus'koho naroda i greko-katholickoj cerkvi Preosvjasčennyj Episkop Ortinskij zapisav imja svoje neuvjadajemymi svoimi d'ilami. —

**) Uže dnes i braťa Rusiny greko katholiki v Kanad'i majut svojeho rus'koho Episkopa, Preosvjasčennoho Nikitu Budku. —

vyšši školy, skladaje trojaki strohi ispyty, oderžuje potrijnyj doktorat, sebto potrijnyj titul učenoho čelovika, a ottak vyrikajesja svitloj budučnosti, jaku moh osjahnuti, i jak potomok starinnoho rodu i jak pravdivo učennyj čelovik, vstupuje do b'idnoho monastyra oo. Vasilian i na rovňi s vsimi inšimi, podčiňuje svoju voľu nastojateľu monastyra, jakij daleko ne dorivňuje jemu ni rodom, ni može znaňem?"

"A čto skažete pro se, čto sej molodec stav ne toľki monachom, ale monachom takim, jakij strohosťu žiťa perevyššiv vsich svoich tovaryšiv-monachov?"

"A takim molodym, učenym čelovikom, takim monachom stav Andrej Šeptickij, teperišnyj naš mitropolit."

"Zostavši mitropolitom on v ničim ne zminiv svoho monašoho sposobu žiťa. Ta sama monaša rjasa, čto vkryvala ťilo b'idnoho monacha, od'ivaje nyňi kňazja ruskoj Cerkvi. Tu samu prostu, nevybahlivu stravu, a duže často 'sče prosťijšu i meňše vybahlivu, jaku jiv monach Andrej, jisť nyňi halickij mitropolit. Sče horše jak za monašich časov, mertvit on svoje ťilo, a praci dvihaje v desjatero boľše. Os' vam obraz našoho mitropolita."

"Dotyčno seho, čto vy kažete, čto naš Mitropolit pochodit z poľskoho rodu, to mušu spraviti vašu v tym naprjami chibnu hadku. Rod grafov Šeptickich je starinnym rus'kim, a nie poľskim rodom. Na dokaz naj poslužit se, čto z rodu Šeptickich bylo čimalo takich, čto duže zaslužilisja dľa rus'koj Cerkvi i narodu. Dosyť zhadati pro mitropolitov Varlaama Šeptickoho, Atanasija Šeptickoho i L'va Šeptickoho, čto upravľali rus'koju Cerkvoju v XVIII. stoľiťu. Jakij žež se poľskij rod, koli z neho byli rus'ki mitropolity?"

"Tut mušu sče zaznačiti, čto rod Šeptickich zavsjudy vyznačavsja velikoju ľubovju do rus'koj literatury i čimalo knižok zavd'ačuje rus'kij narod jakraz ich trudam i opici. Sju ľubov do rus'koho pis'menstva, sju pošanu dľa každoj, choťby najmeňšoj knižki drukovannoj v rus'kij movi, sju popadlivosť pri zbiraňu vsjakich starinnych rus'kich drukov i rukopisej, oderžav naš Mitropolit v spadsčiňi po svoich predkach."

"Ale vaš mitropolit byv ochresčennyj v latiňskim obrjad'i" — pererval choryj.

"To i čto z toho? Se jakraz dokazuje, s jakoju pošanoju otnosivsja on dľa hreckoho obrjadu, koli jeho priňav. I tut prichodit meňi na hadku velikij prorok staroho zavita, Mojsej. On byv vychovannyj na dvori ehipetskoho koroľa Faraona i v molodosti uvažav sebe

Ehipťaninom. Ale koli poznav istoriju svoho naroda i dovidavsja z ňej, čto on ne Ehipťanin, a Izraiľťanin, koli pobačiv, jak sej jeho narod terpit nevoľu, pokinuv koroľivskij dvor, vyriksja dostoinstva koroľivskoho syna, pošov miž svoj narod, terpiv razom s nim, a často i ot neho, stav jeho providnikom, vyviv jeho z nevoľi i zaviv do obicannoj zemli."

"I Mitropolit Andrej je naš, potrojno naš. Raz tomu, čto on iz starinnoho rus'koho rodu i našim Mitropolitom, po druhe tomu, čto on spravdešnym dobrod'ijem rus'koho naroda, po treťe tomu, čto jeho vymoliv ot smerti rus'kij narod tod'i, koli naviť ľikary ne robili nad'ii na jeho žiťa! My ne damo nikomu vyderti sobi jeho. Koľko je Rusinov-katholikov, toľki najsčirijšich prijateľov maje on!"

"O koby vy, brate, byli v Haličiňi minuloho roku, koli naš Preosvjasčennyj byv znova ťažko zachoriv tak, čto vže mala byla nad'ija na jeho podužaňe! Koby vy byli vidili sju prjamo rozpuku ciloho rus'koho naroda, koli by vy byli čuli si sčiry molitvy, jaki linuli pered prestol Vsevyšňoho — naviť z takich hrudej, čto ridko moľatsja, — tod'i vy byli by poznali i otčuli, čim je teperišnyj Mitropolit dľa rus'koho naroda!"

"On spravd'i dobrod'ijem rus'koho naroda. — Nema ni odnoj spravy, jaka otnositsja do dobra rus'koho naroda, v jakij naš Mitropolit ne brav by jak najživijšoj učasti i jakoj ne popirav by ciloju siloju svojej povahi i znaňa."

"On peršij promoviv za rus'kim narodom važke slovo v palaťi panov, v jakim otverto skazav, čto rus'komu narodu v Haličiňi d'ije sja krivda."

"On stanuv na čoľi deputacii, jaka jizdila do našoho c'isarja, čtoby predložiti potreby ta bažaňa rus'koho naroda. I čtož zyskav on za se? Či može jaku otznaku, počesť, abo choť priznaňe ot mohučich seho mira? N'i! Simi svoimi vystupami zyskav on ľubov ta dovirie rus'koho naroda, jakij bačit v ňim pravdivoho muža Provid'iňa, čto je ne lišeň najvysšim zverchnikom rus'koj Cerkvi, ale i najsčirijšim synom rus'koho naroda."

"Sče koli naš Preosvjasčennyj byv episkopom stanislavovskim, zaňavsja zasnovaňem velikoj biblioteki, z jakoj korystaje ne poľskij, a rus'kij narod. A zasnovav jej ne z dochodov stanislavovskoho episkopstva, a z svoich vlasnych, rodovych hrošej."

"Ta najbiľšu d'ijalnosť rozvinuv on, koli zostav imenovanyj ľvovskim mitropolitom."

"Pojdiť v zabudovaňa Sv. Jurja u L'vovi, a tam pobačite muzej,

v jakim misťatsja skarby ruskoj starinnosti, čto dajut nahľadnyj dokaz, čto ruskij narod, to ne jakijs' narod "kalakutov", jak jeho nazyvajut rosijski vorohi katholickoj Cerkvi, a narod, čto rozvinuv vysoku kuľturu tod'i, koli 'sče inšim narodam, ot choťby i rosijskomu, i ne snilosja pro ňu. Knihi, rukopisy, obrazy zobrany v ťim muzeju majut vartosť poverch povtora miliona. A chto dav na se choť odin sotik? Mitropolit sam pozbirav ta zakupiv se ne dľa sebe, a dľa ruskoho naroda. Či dumajete, čto se, čto vydaje mitropolit rok ročno, na narodny, ruski cili, može v cilosti pokryti iz dochodov mitropolii? N'i! De treba tam on ne požaluje i svoho rod'innoho majna."

"Spytajte, komu zavd'ačuje ruskij narod, čto vo seľi Milovaňu može vesti hospodarsku — sadivniču školu, v jakij čto roku po kiľko desjat seľan včitsja, jak z maloho kusnika zemľi dobuti najboľše dochodov?

"V posľidnych misjacach svoim, spravd'i kňazovskim darom vo Koršovi, dav Mitropolit možnosť do osnovaňa ruskoj hospodarskoj školy. —

"Spitajte, komu zavd'ačuje Tovaristvo vakacijnych oseľ, čto rok ročno može koľkodesjat najboľšich mistskich d'itej vyslati na ľitnyj viddych na selo i dati im uderžaňe ta vsjo, čoho potribuje d'itina.

"Pojdiť do Pidľutoho — tam pobačite ličnicu, v jakij koľkonajcjať molodych studentov, chorych na hrudi, rok ročno ličitsja na svoju chorobu. Chto dav do seho počin, chto dav fondy? Mitropolit, ne chto inšij.

"Spitajte, koľko žertvovav Mitropolit na bursu dľa b'idnych školarov u L'vovi, a koľko ich znova uderžuje na svoim fond'i?

"Spitajte, čto značit, čto u L'vovi maje budovatisja druha bursa dľa školarov imeni Mitropolita Andreja Šeptickoho.

"Spitajte v kinci, koľko to molodych studentov, zavd'aki podmoham Mitropolita, može pobirati vysši nauki za hraniceju. Je miž nimi molody profesory, maľari, rizbari, je vsjaki, čto toľko choťat obrazovatisja.

"A koľko ľudej vyratovav Mitropolit z rižnych klopotov ta nuždy, v jaku popali často i ne z vlasnoj viny, pro se i hovoriti hod'i, b ohod'i zradžovati čijis ličny spravy.

"Pojd'it do L'vova, a tam nedaleko Cerkvi Sv. Jura pobačite dom, a na ňim napis': "Narodna ľičnica", sebto zavedeňe, v jakim ľičať chorych bezplatno. Znajete, čto on koštuje? Poverch 200,000, a hroši na se dav znova ne chto inšij, a Mitropolit Andrej.

“Ne davno tomu osnovali Rusiny “Zemeľnyj Bank”, a ľvina časť kapitalov, čto stanovľat osnovnyj fond, zloživ Preosvjasč. Andrej.

“Tak! tak! Takich vorohov ruskoho naroda, daj nam Bože jak najboľše!

“Mov najľipšij baťko, čto dbaje ne toľko pro sich d’itej, čto ostajut v doma, ale i pro ťich, čto vyjšli z rodnoj chaty ta šukajut doľi u širokim sviťi, tak i naš najvysšij Otec duchovnyj, Mitropolit, dbaje i pro tych nesčasnych, čto vyhnany z rodnoho kraju nuždoju, pošli šukati chľiba v čužich krajach. On pamjataje i za tych, čto poselilisja v Bosnii. Vsjuda vysilaje svjasčennikov, duže často na svoj vlasnyj košt i to svjasčennikov, jaki byvajut spravdešnymi dobrod’ijami bidnych pereselencov. Dľa nich to ne pobojavsja Preosv. otbyti dalekoj podoroži do Ameriki, choť sam nemočnyj i slabyj atk, čto neraz majže umľivaje z boľu, jakij spričiňuje jemu neduha, na jaku terpit z d’itočich ľit.

“A čto skazati pro jeho pracu jak najvysšoho kňazja našoj ruskoj Cerkvi. Koždoho roku vesnoju i oseňu, otbyvaje episkopskij ohľad parochij. A varto znati, jak on se otbyvaje. Ne jak nastojateľ, a jak peršij robotnik v Christovim vinohrad’i. Razom z inšimi svjasčennikami sidaje do spovidaľnicy i rižnitsja chiba tym, čto peršij sidaje do praci i vstaje posľidnyj. Ja vam rozkažu, čto lučilosja meňi tomu dva roki. Preosvjasčenyj zapoviv svoj prijizd do odnoj miscevosti vo horach, de parochom je moj blizkij svojak. Sej prosiv mene, čtoby na toj deň prijichati jemu do pomoči, bo spod’ivavsja duže bohato ľudej do svj. spovidi. Mitropolit v perejizd’i z druhoj parochii, prijichav do miscevosti, de parochom je moj svojak, o hodiňi pov do dvanajcjatoj v noči. Hod’i bylo naviť zisti večeru, bo na druhij deň pripadala ned’iľa i vsi svjasčenniki musili mati Službu Božu. Tak my razom s Preosvjasčennym, perekusivši dečto, pošli spati. Ja znav, čto Preosvjasčennyj vstaje duže rano i ide do Cerkvi spovidati i tomu postanoviv sobi, byti v cerkvi sče ranše, čtoby jemu usložiti, nakoli by seho potrebovav. Ja prijšov do cerkvi o hodiňi pol do pjatoj rano i — pobačiv Mitropolita vže v spovidaľnici.

“Ta ne konec na tom. V každij parochii, pri každij nahod’i, propoviduje Mitropolit Bože slovo i to ne raz, a po koľko razov, a propoviduje tak, čto ľudi z daleka prichod’at, čtoby počuti jeho nauku, bo vmije tak sčiro promoviti do serca čelovika, čto nema tak prostoho čelovika, jakij ne zrozumiv by jeho, ta ne vidčuv v svoim serci jak najpobožňijšich počuvaň. Perejd’it cilu schodnu Haličinu, a idu s vami ob zaklad, čto ne znajdete hromady, v jakij ne znajšlo by sja

choť koľkoch, čto ne čuli jeho nauk. Imja našoho Mitropolita, šče jak byv monachom, zvisne bylo po cilij Haličiňi z tych propovidej, jaki vyhološovav na misijach ta z tych bratstv, jaki osnovav."

"A koľko duchovnych vprav dav Preosvjasčennyj Andrej dľa samych svjasčennikov. Neraz na cilyj tyždeň zamykajesja on so svjasčennikami v monastyri či v seminarii i tam spoľno s nimi, rozdumuje nad tym, jakich užiti sposobov, čtoby jak najuspišňijše vesti svoje stado do vičnoho spaseňa.

"Jak to vitkom byvaje nabita cerkov, koli Mitropolit daje duchovny vpravy dľa svitskoj inteligencii? Tam spišit ona, ne tak jak v Rosii, čtoby jej pobačili, a na te, čtoby počuti Bože slovo z ust svoho najdorožšoho Archipastyra.

"A tam, de ne može pribyti Preosvjasčennyj izza braku času, tam posylaje svoi pastyrski pis'ma-poslanija, v jakich tak vmije promoviti do rozumu i sercja, tak vmije zahľanuti v dušu čelovika, jak ta rozumna maťir, čto čitaje v serci d'itiny mov z otvorenoj knižki.

"Čiž može ruskij narod mati bol'šoho dobrod'ija jak Preosvjasčennyj Andrej, jakij žertvuje dľa neho sebe ciloho, vsju pracu i zdorovľe? Či može byti choť odin sčiryj syn ruskoho naroda, jakij ne plativ by jemu za jeho požertvovaňe pravdivoju synovskoju ľubovju?

"Ta šče odno. Vy skazali, čto naš Mitropolit choče zlatinsčiti hreckij obrjad i vvodit novy, latinski Bohoslužeňa. Ne znaju, pro čto vy dumajete, ale dohadujusja, čto vam chodit o "majske Bohoslužeňe" v česť Prečistoj D'ivy Marii, o časťijše svj. Pričastie ta o "Naboženstvo do Serca Isusa Christa"".

"Tož znajte, čto cile **majske Bohoslužeňe ne je ničoho inšoho, jak Moleben do Prečistoj D'ivy, uloženyj na počatku devjatoho stoľitia pis'mennikom hreckoj Cerkvi Sv. Teosteriktom.** Se Bohoslužeňe čisto hrecke, jake zavsidi otpravľalosja v hreckij Cerkvi šče pered Fotiem, jake i nyňi otpravľajesja v rosijskoj cerkvi. (Paraklis.)

"Te same treba skazati pro časte sv. Pričastie. Časte sv. Pričastie ne je sovsim vytvorom latiňskoho obrjadu. Perši christiany pristupali do sv. Pričastija čto dňa, a v pismach hreckich Otcov Cerkvi, znachodime duže často napomneňa i zaochotu, čtoby virny pristupali do sv. Pričastija jak najčasťijše. Dež tut jake nebud' latinsčeňe hreckoho obrjadu?

"Odno toľko Bohoslužeňe do Serca Isusa Christa je v našim obrjad'i nove. Ale prihadajte sobi te, čto ja vam skazav kiľka dňov tomu, čto obrjad musit rozvivatisja, bo inakše stane on odežinoju,

jaka perestane sovsim hriti. A vpročim, čiž ne každyj christianin molitsja do Isusa Christa, v jakoho Serci horit taka horjača ľubov do ľudej, čto On sam sebe otdav na strašnu muku na kresťi? Čiž ono zle molitisja do toho serca, jake tak ľubit ľudej? Inakše dumati i hovoriti može chiba čelovik, jakoho Serce ne otpovidaje sovsim ľubovju na ľubov Serca Isusa Christa.

"Na konec skažu vam, čto naš Mitropolit je takim horjačim ľubitelem vsjakoj starinnosti, čto on rado pootnovľovav by i najdavňijši hrecki obrjady, z jakich i sľidu nema vže nyňi, ni v hreckij, ni v rosijskij Cerkvi, nakoli by ťi obrjady otpovidali duchu času ta mohli pričinitisja do podnesenia nabožnosti sered christijan. Može v ciloj hreckij ta rosijskij Cerkvi nema ni odnoho episkopa, jakij by s takoju pošanoju ta ľubovju otnosivsja do starinnych hreckich obrjadov, jak Mitropolit Andrej!"

Na sim zakončiv o. Petro svoju rozmovu s chorym, a poprasčavšesja s nim serdečno, otijšov.

Choryj lišivsja sam so svoimi dumkami. A musili oni byti duže považny, bo dovhij čas po otchod'i o. Petra, ležav on neporušimo jak čelovik, čto rozdumuje nad duže važnoju spravoju. —

IV.

SVJATYJ PETRO, VIDIMYJ HOLOVA CERKVI.

V subotu večerom vyjšov o. Petro do komnaťi choroho s velikoju knihoju pod pachoju (pazuchom). Choryj čitav knižku, ale pobačivši vchod'ačoho o. Petra, otloživ jej na bok i usmichajučisja, prosťahnuv do neho ruku. O. Petro hľanuv na zaholovok knižki. Byla se "Istorija Unii", vydana z nahod'i 300-ľitnoho juvileju berestenskoj Unii. Choryj sľidiv za pohľadom o. Petra, a vyčitavši v jeho očach mov by pytaňe, sam otpoviv.

"Otsju knižku dav meňi vaš syn. Ja prosiv jeho o jaku istoriju, a on prines meňi otsju knižku. Z nej ja dovidavsja bohato, čoho ne znav dosi, choť i učivsja istorii Cerkvi.

"A čto za knihu prinesli, otec?" — pospitav pospišno choryj, mov by otsim pytaňem choťiv zvesti rozmovu na čto inšoho.

"Se Mineja" — otpoviv o. Petro.

"Mineja? Či taka sama, jak jej uživajut u nas pri Bohoslužeňu?" — pytav choryj.

"Tak!" — otpoviv o. Petro. — "Ne toľko čto taka sama, ale naviť vydana u vas, v Kiivi. Z takoj Minei otpravľajesja Bohoslužeňe

v rosijskoj Cerkvi. Ja jej priňis naročno, čtoby vam pokazati, čto taki u vašich bohoslužebnych knihach je čimalo takoj nauki, jakoj deržitsja katholicka Cerkov, a jakoj ne choče priznati rosijska, choť i otpravľaje z nich Bohoslužeňa. Ta zaki vkažu vam otsi misc'a v Minei, mušu pered tym dečto rozpovisti."

"Odnoju z najvažňijšich rižnic miž naukoju katholickoj Cerkvi, a naukoju Cerkvi hreckoj ta rosijskoj je se, čto katholicka Cerkov priznaje rimskoho papu svojeju vidimoju Holovoju, a vaša Cerkov seho priznati ne choče. Tomu to ja choču pro se vam rozkazati. Ta zaki rozkažu, mušu vpered rozpovisti pro verchovnoho apostola Sv. Petra ta pro te, jak to Isus Christos postaviv jeho vidimoju Holovoju svojej Cerkvi." —

Spasiteľ obicuje postaviti Sv. Petra vidimoju Holovoju Cerkvi.

"Svjatyj Evanhelist Mathej vo XVI. hlavi svoho Evanhelia rozkazuje os' take: Odnoho razu prijšov Isus s svoimi učenikami v storony mista Kesarii Filipovoj. Iduči dorohoju, zapytav svoich učenikov: "Za koho majut mene ľudi?" — Učeniki stali otpovidati: "Odin" — kazali — "majut Tebe za Ivana Krestiteľa, druhi za Iliju, inši za Jeremiju, abo za jakohos' proroka." — "A za kohož majete mene vy?" — pytav daľše Isus Christos." — Tod'i Simon Petrov otpoviv: **"Ty jesi Christos, Syn Boha živaho."** Na se skazav Isus: **"Blažen jesi Simone var** (synu) **Jona, jako ploť i krov ne javi tebi, no Otec moj, iže na nebesich. I Az že tebi hlahoľu, jako Ty jesi Petr i na sem kameni soziždu Cerkov moju i vrata adova ne odoľijut jej. I dam tebi kľuči carstva nebesnaho, i ježe asče svjazeši na zemli, budet svjazano na nebesich, a ježe asče razrišiši na zemli, budet razrišeno na nebesich."**

"Každomu, kto z uvahoju pročitaje otsi slova Spasiteľa, musit prijti na hadku, čto Christos choťiv nimi svjatomu Petrovi priobicjati čtos', čoho ne priobicav inšim apostolam. Isus Christos skazav: **"Ty je Petro i na sim kameni zbuduju moju Cerkov."** Imja Petro je utvorene z hreckoho slova i značit toľko, čto kamiň, skala. Prote i značiňe ťich slov Isusa Christa je: "Ty je kameňem (skaloju) i na sim kameni ja zbuduju moju Cerkov."

"Čimžež maje byti Petro? Ne čim inšim jak kamenem, sebto fundamentom, podvalinoju, na jakoj Christos choťiv zbudovati svoju Cerkov. Fundament je najvažňijšoju časťu budinku, bo na ňim stoit budinok i v ňim cila jeho sila i trivkosť. Cerkov Christova je zborom (tovaristvom) vsich, čto vyznajut nauku Isusa Christa, a

Petro maje po slovam Spasiteľa, byti najvažňijšoju jeja časťu, na jakoj ona stoit. — Čimžež maje byti Petro vo Cerkvi Christa? Vo budinku najvažňijšoju časťu je fundament, a vo tovarystvi sej, čto jemu provodit, čto stoit na čoľi tovaristva, značitsja, holova. Prote Petro, jakoho Isus Christos nazyvaje (fundamentom) podvalinoju Cerkvi, mav zostati jeja Holovoju."

"Šče jasňijšimi stanut otsi slova, koli prihadajeme sobi, čto Isus Christos skazav ich vo jazyci jevrejskim, jak oni i je zapisany u Svjataho Matheja; jakij cile Evanhelie pisav po jevrejski. Po jevrejski kamiň značit "**kifa**" i Christos otpovidajuči Simonovi skazav: "**Ty je kifa i na sim kifa zbuduju moju Cerkov**", čto značit: "**Ty je kamiň i na sim kameni zbuduju moju Cerkov.**"

"Za čto Christos obicuje Petra postaviti Holovoju Cerkvi? Za te, čto Petro priznav Jeho Synom Boha živoho. Movby choťiv skazati: "**Ty priznav mene Božim Synom, a priznav mene nim, ne iz svoho vlasnoho znaňa, bo ni tvoje tilo, ni krov ne objavili tobi seho, a z objavleňa nebesnoho Otca, značitsja, z objavleňa vičnoj Pravdy, tož za se objavľu ja tobi pravdu, skažu tobi, čim ty budeš. Ty budeš podvalinoju, Holovoju Mojej Cerkvi.**"

"Ale id'im daľše. Koli Christos priobicav Sv. Petrovi, čto jeho zrobit Holovoju svojej Cerkvi, kaže: "**I tobi dam kľuči carstva nebesnoho.**" Kto maje kľuči domu? Pravda, čto hospodar, holova gazdovstva? Tož i Christos otdajuči Petrovi kľuči nebesnoho carstva, robit jeho hospodarem, Holovoju svojej Cerkvi i to hospodarem, čto maje vlasť "**vjazati i rozvjazuvati**". Čto značať slova "vjazati i rozvjazuvati"? "**Vjazati**" značit toľko, čto vydavati prikazy, bo prikaz vjaže (obovjazuje) toho, do koho on zvernenyj, a "**rozvjazuvati**" toľko, čto znositi prikazy, abo i zakazuvati, bo koli sej, čto maje pravo vydavati prikaz, znese jeho, tod'i toj, do koho prikaz byv zvernenyj, vže voľnyj od neho — rozvjazanyj. A sii prikazy Holovy Cerkvi majut taku silu, jakby ich vydavav ne zvyčajnyj čelovik, a sam Boh, bo Christos kaže: "**Čto ty zvjažeš na zemli, bude zvjazane v nebi, a čto rozvjažeš na zemli, bude rozvjazane v nebi**", značiť sja: "Čto ty prikažeš, to tak, jak by prikazav sam Boh v nebi, a čto ty zakažeš, to tak, jak by se skazav sam Boh." —

Čto učili hrecki Otcy Cerkvi?

"Čudovo do sich slov hovorit Svjatyj Joann Zolotoustyj, kotroho tak vysoko počitaje hrecka i rosijska Cerkov, čto priznaje jeho odnym z najboľšich Otcov Cerkvi. On pitaje: "Čto značit: "**Dam**

tobi kľuči?" — i otpovidaje: "Jak Otec dav tobi poznaňe ob meňi (čto ja je Synom Božiim), tak i ja dam tobi. On obicuje dati Petrovi se, čto vlastivo prinaležit Otcevi ta robit Cerkov nepochitnoju sered vsich burij i prostoho čelovika robit tverdšim od vsjakoho kamiňa." Opirajučisja na sich slovach Spasiteľa, vsi christiany priznavali Sv. Petra Holovoju Cerkvi."

"Ne choču navoditi seho, čto ob ťim hovorjat Sv. Otcy zachodnoj Cerkvi, čtoby vy ne dumali, čto tak virili ta učili toľko oni. V ťim, čto Isus Christos ustanoviv Svjataho Petra Holovoju Cerkvi, odnakovo učať i zachodny i schodny (sebto hrecki) Otcy Cerkvi, jakich i rosijska Cerkov priznaje Svjatymi."

"Svjatyj Kirilo, episkop jerusalimskij, vyrazno nazyvaje Svjataho Petra najperšim miž apostoľami, najvyssim Učitelem Cerkvi, a Sv. Joann Zolotoustyj prjamo kaže: **"Petro se Cerkov Boža".** V inšim misci sej velikij Učiteľ hreckoj Cerkvi, rozdumujuči nad slovami I. Christa: "Ty je Petro i na sim kameni zbuduju moju Cerkov", kaže: **"Petro zvanyj je kameňem, bo na ňim vystaviv Christos svoju Cerkov."**

"Blaženyj Teofilakt piše: "Hospod' daje Petrovi veliku nahorodu za se, čto on vyznav Jeho Synom Božim; obicuje na ňim zbuduvati svoju Cerkov." — Sej Teofilakt byv episkopom bolharskim i živ v ťim samym časi, čto Kerularij, jakij otorvavsja ot pravdivoj Cerkvi Christovoj. Navedenny slova bl. Teofilakta dajut najľipšij dokaz, čto **inši episkopy schodny, jaki žili rovnočasno s Kerulariem, virili, čto Christos postaviv Svjatoho Petra podvalinoju svojej Cerkvi,** čoho ne choťiv priznavati Kerularij i za dľa čoho odorvavsja ot katholickoj Cerkvi."

"Ta ne toľko Otcy Cerkvi, ale naviť najboľši jej vorohi virili vo se, čto Christos Svjatoho Petra zrobiv podvalinoju, Holovoju Cerkvi. Takij najzavzjaťijšij voroh papov, jak Firmilian kesarijskij vyrazno kaže: **"Na Petri položeny osnovy** (podvaliny) **Cerkvi."**

"Ne choču navoditi boľše vyskazov Svjatych Otcov, a zahľanu razom s vami, do otsej knihi, čto ja jej priňis, z jakoj v rosijskoj Cerkvi otpravľajesja čtodenno Bohoslužeňe."

Čto kažut bohoslužebny knihi hreko-rosijskoj Cerkvi?

V Mineji, na deň 16. sičňa, koli to i rosijska Cerkov obchodit svjato: **"Poklonenie čestnym vericham** (okovam, lancucham) **svjatoho i vsechvaľnoho apostola Petra",** čitajeme os' taki slova pro Sv.

Petra: “**Nyňi Petro, podvalina Cerkvi, kamiň viry, pokazuje nam svoji čestny lancuchi.**”

“**Ty (Sv. Petre) utverdiv Christovy zakony** i prestupnikov naučiv spravedlivosti jak **zverchnyj načaľnik** Apostolov, jak kripskij fundament dogm (pravd viry).”

“Vychvaľim **najvysšoho i peršoho apostola . . . velikoho Petra.**”

“**O nastavniku Apostolov** blažennijšij Petre.”

“Ty lancuchi nosiv, **deržači peršij prestol** meže Apostolami.”

“A zahľaňmo sče na deň 29. i 30. Junia, koli to Cerkov obchodit svjato Verchovnych Apostolov Petra i Pavla. Tam čitajemo: “Petre, **podvalino apostolov, skalo Cerkvi Christovoj,** početku christijan, pasi slavno ovcy svoho stada, zachovaj svoi jahňata ot chitrych vovkov, spasi svoje stado ot napasti zlych.”

“Dostojno zaspivajmo **v česť, verchovnoho načaľnika apostolov.**”

“Tebe Sv. Petre, Predvičnyj naznačiv **načaľnikom svojej Cerkvi.**”

“**Ty, Petre, byv peršim episkopom Rimu . . . podvalinoju Cerkvi,** jakoj ne peremožut pekeľňi vorota.”

U vstupni na deň 30. červňa nazyvajesja Sv. Petro Pastyrem, čto deržit vlasť **nad vsimi** apostolami, **vožd'om** apostolov, **učitelem** apostolov, **žerelom** pravdivoj viry, a v stichiri: “Kijmi pochvaľnymi vincy”, veličaje Cerkov Sv. Petra: “**Apostolov Pervonačaľnika**”.

“Či vystarčajut vam otsi misca iz vašich bohoslužebnych knih? Kto ich tam pomistiv? Ti, sčo ich skladali: **Hrecki Otcy Cerkvi.**

“Či može teper' sovisnyj čelovik zaperečiti, sčo davna, hrecka Cerkov virila, sčo Christos postaviv Sv. Petra Holovoju Cerkvi?

“A teperišňa hrecka Cerkov ta i vaša rosijska, čto prijmili ťi knihi ot davnoj, hreckoj Cerkvi, z časov pered Kerulariem, či virjat, čto Isus Christos ustanoviv Sv. Petra Holovoju Cerkvi? — Ne choťat, choť v česť jeho, jak Holovy Cerkvi, pochvaľni pisňi spivajut. Čiž prote vaša vira je viroju davnoj Cerkvi hreckoj? Vsjakij musit skazati, čto teperišňa, hrecka Cerkov, rosijska ta inši, čto s neju deržať, pokinuli davnu, pravdivu viru Christovu.”

Choryj vzjav v ruki Mineju, stav perekidati listki ta sče raz otcituvav navedeny vysše slova, movby ne choťiv viriti soim vlasnym očam. Ottak pohľanuv na peršij listok knihi ta pročitav, čto se spravd'i kniha, jakoj uživajesja v rosijskoj Cerkvi, jaku i vypečatano v Kiivi v roku 1811. —

Dumki choroho.

I čudni hadki prichodili jemu na dumku. Jak se može byti, dumav on, čtoby naši učiteľi zatajuvali se pered nami? Tak tut cilkom

jasno stoit napisano. My samy priznajemo Sv. Petra peršim vidimym Holovoju Cerkvi, sež jasno stoit v našich bohoslužebnych knihach. A òtsi knihi stary-prestary, oni ne je vydumkoju katholikov, a dorohoju spadsčinoju po našich d'idach-prad'idach. Značitsja, naši predki virili, čto Isus Christos ustanoviv Sv. Petra Holovoju Cerkvi. A čomuž my nyňi ne chočemo seho priznati? My inakše virimo, jak virili Sv. Otcy hreckoj Cerkvi, značit my pokinuli pravdu, a katholiki deržat' jej.

Tak dumav choryj ta skazati seho ne mav otvahi.

Otec Petro zloživ Mineju na bok i stav hovoriti dal'še.

Simon Petro.

"Ne dumajte, brate, čto Spasitel' tol'ko v odnom sim mysli vyskazav, čto Sv. Petra postavit vidimym Holovoju Cerkvi. Vy znajete, čto Sv. Petro, zaki 'sče Christos poklikav jeho na Apostola, nazyvavsja Simon. Koli brat Petra, Andrej, priviv jeho peršij raz do Isusa, to Isus skazav: **"Ty je**(si) **Simon, syn Joni** (var Jona). **Ot teper' budeš nazyvatisja Petro"** (po jevrejski Kifa). — Čto značit otsja peremina imeni? Vo davnici, koli komus' zmiňuvali imja, to se označalo, čto priznačujesja jeho do jakohos' duže važnoho urjadu. Tak primirom, car Nabukodonozor zminiv imja Daniilovi na Valtazar, bo priznačiv jeho na kňaza, a Faraon, Josifovi, na Psomtofanich, bo priznačiv jeho na svoho namistnika. I Isus Christos zminiv Simonovi imja na Petro tomu, čto vže zazdalehid' priznačiv jeho do važnoho urjadu, na Holovu Cerkvi, svoho namistnika."

Petro sered Apostolov.

"Inši Apostoly vže tod'i dohaduvalisja, čto Christos Sv. Petrovi zadumuje otdati jakus' duže važnu službu, važňijšu čim usim inšim, bo ňi odnomu ne zminiv imeni, tol'ko Sv. Petrovi. I proti ne divuvalo ich zovsim, koli Christos zaplativ čudesnym sposobom podatok tol'ko za sebe i za Sv. Petra, choť moh se tak samo zrobiti i za inšich Apostolov, jaki rovnož byli b'idny, a može 'sče i b'idňijši, čim Sv. Petro.

"Ne divuvalo ich takož zovsim, čto Christos brav Sv. Petra na svidka, usich važňijšich pod'ij."

Otrečeňe Sv. Petra.

"Tak se pravda" — perervav choryj — "ale preciň Sv. Petro vyriksja Isusa Christa i to tri razy, zaki kohut zapiv dva razy."

"Dobre, čto vy meňi se nahadali" — prodolžav o. Petro. "Skažiť meňi: Či Christos znav, čto Sv. Petro jeho otrečesja?"

"Tak! Bez sumňivu, bo Christos byv Bohom ta i napered predskazav se" — otpoviv choryj.

"A preciň, choť Christos znav, čto Sv. Petro otrečesja jeho, to vsetaki skazav do neho, čto on bude podvalinoju — holovoju Cerkvi" — hovoriv daľše o. Petro. — "Christos znav, čto Petro vyrečesja Jeho, ale znav takož i se, čto znajdutsja taki, čto poklikujučisja na otrečeňe Sv. Petra, budut vystupati proti Petra, jak Holovy Cerkvi, i tomu vo posľidnych chviľach svoho žiťa, pri posľidnoj večeri zvernuvsja do Sv. Petra so slovami: **"Simone, Simone, se satana prosit vas, daby sijal, jako pšenicu. Az** (Ja) **že molichsja o tebi, da ne oskud'ijet vira tvoja i ty ňikohda obrasčsja, utverdi bratiju tvoju."**

"Simi slovami skazav Christos: 'S'imone! Otse zlyj duch prosit, čtoby moh vas sijati mov pšenicu, (značiť, spokušuvati vas do zloho, rozryvati vašu jednosť, zachituvati vas vo viri), ale ja molivsja za tebe, čtoby tvoja vira nikoli ne zmaľila, a ty jak naverneššja, (značiť, koli po otrečeňu, rozkaješšja) utverdžuj naviť svoich bratov-apostolov." — Vyrazno kaže Christos: Ty otrečeššja mene, ale se otrečeňe ne otbere tobi vlasti, jaku ja priobicav dati tobi, bo tvoja vira bude nepochitna (nikoli ne zmaľije) tak, čto budeš musiv naviť inšich bratov utverdžuvati vo nej."

"Tomu to i Sv. Joann Zolotoustyj kaže: **"Boh tomu dozvoliv upasti verchovnomu apostolovi** (jak pozňijše i dejakim jeho nasľidnikam, papam rimskim), **čtoby zrobiti jeho pokornym i pobuditi jeho do boľšoj ľubovi, bo komu boľše otpuskajesja, sej i boľše ľubit."**

"Blaženyj Teofilakt, rozdumujuči nad tym, hovorit: **"Sim dav Spasiteľ do poznaňa, čto se utverdžuvaňe vo viri otnositsja ne lišeň do Sv. Petra i Apostolov, ale i do vsich ich nasľidnikov, čto buduť do konca svita."**

Spovneňe velikoj obitnici.

"Obitnicu, postaviti Sv. Petra Holovoju Cerkvi, spovniv Isus Christos po svoim voskreseňu, koli to nad halilejskim ozerom, po čudnoj lovľi ryb, vo časi obidu z apostolami, zvernuvsja do Sv. Petra s slovami: **"Simone Jonin, ľubiši li mja pače sich?"** Na se otpoviv Petro: **"Jej Hospodi, Ty visi** (znaješ), **jako ľubľu T'a!"** Tod'i skazov Christos: **"Pasi ahncy** (jahňata) **moja."** I to ne raz, a tri razy pytav Christos Sv. Petra, či ľubiť on Jeho boľše, čim inši Apostoly. A koli Sv. Petro za každym razom potverdžuvav se, Christos skazav do neho: **"Pasi moi ovcy, pasi moi jahňata."**

"Dľa čoho by Christos pytav, či Sv. Petro ľubit Jeho boľše, čim inši Apostoli, nakoli by ne choťiv jeho zrobiti čims' **"boľšim"** ot pročich Apostolov?"

"Sv. Joann Zolotoustyj zovsim spravedlivo kaže, čto tomu, čto Sv. Petro byv vybranyj z pomiž Apostolov, byv ustami učenikov, peršim, verchovnym v ich zbori."

"Čim žež robit Christos Sv. Petra? Pastyrem ciloho svoho stada, usich ovec i jahňat, ciloj svojeji Cerkvi, bo svoju Cerkov nazyvav Christos stadom."

"V našim Sv. Pis'mi, sebto ťim, jakoho uživajeme my, Rusiny hreko katholiki, jakoho uživaje i rosijska Cerkov, je skazano: **"Pasi moi ovcy, pasi moi jahňata"**, meždu tym, jak vo hreckim, vo jakim i bylo napisane Evanhelie Sv. Joanna, de misťatsja otsi slova, je postavlene slovo, jake značit ne lišeň **"pasi"**, ale **"pasi s vlastiju"**. Značiťsja, ne lišeň pasi, to je, kormi ich naukoju, **ale i rjadi nimi."**

"Čomu Christos robiť rižnicu meždu **"jahňatami a ovcami"**? Či se slučajno? N'i! Vo slovach Spasiteľa nema ňičo slučajnoho! — Christos naročno robiť se. Ovcy rod'at jahňata, a jahňata je ich d'iťmi. Apostoly propoviduvali Bože slovo, navertali pohan i d'ilali ich Božimi d'iťmi; prote byli duchovnymi rodičami virnych, a virny ich duchovnymi d'iťmi. Tož Christos, nazyvajuči svoju Cerkov stadom, kaže do Sv. Petra: "Bud' pastyrem, ne lišeň dľa "jahňat", sebto duchovych d'itej, jakich porodiť propovid' Apostolov, značitsja virnych, ale i dľa "ovec", sebto dľa ťich, čto je ich duchovnymi rodičami, značiťsja Apostolov. Robiť prote Christos Sv. Petra verchovnym Pastyrem ne lišeň dľa virnych, ale i dľa samych Apostolov."

"Tri razy pytaje Christos Sv. Petra, či on Jeho ľubit i tri razy otdaje jemu najvyssu vlasť, čtoby zaznačiti, ne zvyčajnu vahu seho urjadu. Čiž ne zovsim jasno, čto simi slovami postaviv Christos Sv. Petra najvyššim načaľnikom Cerkvi, sebto jej Holovoju?"

"Tomu to vo bohoslužebnych knihach, jaki uživajutsja i vo rosjskij Cerkvi nazyvajesja Sv. Petro: **"Predsidatelem Apostolov"**, a **Dimitrij Rostovskij, jakoho priznaje rosijska Cerkov Svjatym, kaže: "Petre! Tebe žde načaľstvo, ty budeš podnesenyj na stepeň zverchnych, a tobi vručitsja paseňe ovec."**

"Ilia Miľatin, jakoho tak vysoko počitaje rosijska Cerkov, vo nauci na četvertu ned'iľu velikoho posta, os' čto kaže: **"Koli Christos skazav Petrovi: "Pasi moi ovcy, pasi moja jahňata", to dav jemu** (jak svidčit Sv. Joann Zolotoustyj) **peršu apostoľsku vlasť i česť."**

Dňa 16. sičňa spivaje Cerkov: “**Iz hlubiny prelesti lovja, Petre, čeloviki, jaka ryby privel jesi izbravšemu tebe ot rybarej isitnno vo verchovnoho vsich Apostolov.**” Zahľaňte do Minii, z jakoj otpravľajesja Bohoslužeňe vo rosijskij Cerkvi, a znajdete si slova.”

Jak virili Svjaťi Otcy peršich simoch vselenskich soborov?

“I tak virili Apostoly, tak virili perši christiany, taka byla vira Christovoj Cerkvi ot samoho jej počatku. Svjaťi Otcy Cerkvi, zobrany na peršom vseleňskom sobori vo Nikei, ottak na treťim vo Efezi, nazyvajut Sv. Petra vyrazno “**velikim načaľnikom Apostolov**”. Na četvertim vselenskim sobori vo Chaľkedoňi nazyvajesja Sv. Petro “**kameňem i utverždeňem Cerkvi ta osnovoju pravoslavnoj viry**”. Semyj vselenskij sobor vo Nikei, nazyvaje Sv. Petra “**kňazem Cerkvi i Apostolov**”.

“Ja naročno zhaduju toľko pro si sobory, bo peršich sim vselenskich soborov priznaje i hrecka i rosijska Cerkov, a nauku vyskazanu na nich, uvažaje naukoju Božoju.”

“Čomuž rosijska Cerkov, jaka holosit pered cilym svitom, čto ona nepochitno deržitsja nauki peršich simoch vselenskich soborov, ne choče deržatisja jej, koli sja nauka priznaje Sv. Petra načaľnikom Apostolov, Holovoju Christovoj Cerkvi? Čomu zamykaje sobi uši na hromskij holos hreckich Otcov Cerkvi, jaki hovorjat do nej otsimi jakraz soborami? Čomu?”

“Os' ja vam skažu čomu. Virny rosijskoj Cerkvi ne znajut ničoho pro se, čto hrecki Otcy Cerkvi ta i perši sobory, na jakich d'vi tretiny bylo hreckich Otcov, zavsehda priznavali Sv. Petra peršim Holovoju Cerkvi. Tiž **načaľniki rosijskoj ta hreckoj Cerkvi, jaki znajut pro se, movčať, bo bojaťsja, čto koli by pro se skazali narodovi, to on hotov pokinuti ich Cerkov, a pristupiti do toj, kotra tak učiť, jak učili najdavňijši vselenski sobory ta hrecki Otcy Cerkvi, a oni samy lišili by sja načaľnikami bez virnych. A toju Cerkvoju, čto učit tak samo, jak učili Otcy peršich simoch soborov, je Cerkov katholicka.**” —

Či Apostoly priznavali Sv. Petra Holovoju Cerkvi?

“Otsi slova, jakimi Christos postaviv Sv. Petra Holovoju Cerkvi, byli dľa Apostolov zovsim jasny i zrozumily. Oni sejčas uznali Sv. Petra svoim verchovnym načaľnikom, a sam Sv. Petro byv rovnož svidomyj svoho vysokoho urjadu. On po Vozneseňu I. Christa, povodiťsja ne tak, jak inši Apostoly, a tak, čto z jeho povodeňa vidko, čto on maje vlasť nad usimi. — Sv. Petro sklikuje zbor iz 120 vir-

nych i staviť vneseňe, čtoby vo misce Judy, vybrati dvanajcjatoho Apostola."

"Koli Sv. Duch, vo deň Zelenych Svjat, zyjšov na Apostolov, Sv. Petro peršij vystupaje s propovidiju. A koli zobrany tovpy narodu, čujuči koždyj svoju rodnu movu, začali vysmivati sja z Apostolov i kazati, čto oni pjany, tod'i vo oboroňi Apostolov, jak d'ijsno ličiť verchovnomu načaľnikovi, vystupuje ne kto inšij, a Sv. Petro. Obstaje jak spravdijšij načaľnik, bo kaže: **"N'i, oni ne pjany."**

"Petro peršij d'ilaje čudo vo imja Isusa Christa, koli uzdorovľuje čelovika chromoho ot urodžeňa. On pered židovskoju radoju otpovidaje za Apostolov, on znositsja s židovskim načaľstvom jak d'ijsnyj zverchnik ťich, čto virili vo Christa."

"Sv. Petro peršij prijmaje pohanina, sotnika Kornila do Christovoj Cerkvi. Rič nečuvana, jaka zdivuvala ne lišeň tod'išnych christian, ale naviť samych Apostolov. Ta nikto ne mav prava zaboroniti jemu seho, bo vsi znali, čto on ot Christa oderžav najvyssu vlasť vo Cerkvi i čto on "zvjaže na zemli", to tak, jak by zvjazav Boh na nebi."

"A otsja obstavina, čto anhel, jakij javivsja Kornilovi, kaže jemu poslati do Jopii po Sv. Petra, a ne do Jerusalimu, de byv Sv. Apostol Jakov, — choť z Kesarii, de meškav Kornilo do Jerusalima blizša doroha — či ona ne je znamenna? Anhel kaže poslati po Sv. Petra, bo Petro byv Holovoju Cerkvi, bo on mav zrobiti počatok prinimaňa pohan do Christovoj Cerkvi."

"Koli treba bylo rišiti pytaňe, či starozavitny obrjady obovjazujut christijan, čto navernulisja z pohanstva, zbirajesja sobor Apostolov vo Jerusalimi, a na sobori provodit Sv. Petro."

"Sv. Petro, jak čitajeme vo D'ijaniach Apostoľskich, zvidžuje (nasčivľaje) usi christijanski hromady, čto po slovam Sv. Joanna Zolotoustoho, bylo znakom jeho vsesvitnoho načaľstva tak, čto naviť Sv. Pavlo "izbrannyj sosud", uvažaje svoim obovjazkom udatisja do Sv. Petra, čtoby otdati jemu česť, jako verchovnomu svomu načaľnikovi."

"Koli Irod uvjazniv Sv. Petra, tod'i cila Cerkov moliťsja za nim, a Boh uvoľňuje jeho z vjaznici čudesnym sposobom, čerez Anhela."

"Mimo toho, čto Sv. Petro, po Božij voľi, byv opisľa episkopom mista Rimu, on vsetaki prijizdiť do Jerusalimu, daje prikazy, a svoje perše apostoľske pis'mo ne piše do odnoj hromady, a do vsich christijan, jak načaľnik, zverchnik ciloj Cerkvi."

"Jak veliku povahu ta počesť mav Sv. Petro u pročich Apostolov,

vidko choťby iz seho, čto pro jeho brata Andreja hovorjat' Sv. Evanhelisty: **"Brat Simona Petra"**, zaznačujuči sim, čto se ne aby jaka česť, byti bratom Sv. Petra. Vo tropari, jakij spivajesja vo česť Sv. Andreja, čitajeho: **"Jako apostolov pervozvannyj i verchovnaho susčij brat"**, a vo tropari Sv. Evanhelista Marka: **"Verchovnaho apostola učenik byv".** Os' bačite, jaka to česť byti bratom, abo choťby učenikom Sv. Petra."

"Koli Sv. Evanhelisty vyčisľajut Apostolov, to na peršom misci kladuť imja Sv. Petra, choť peršim apostolom, jakoho poklikav Isus Christos, byv Sv. Andrej Pervozvannyj. Ne kladuť na peršom misci takož Sv. Jakova, choť sej byv svojakom I. Christa, ani Sv. Joanna, choť sej byv najľublenňijšim učenikom Christa. Často pišuči pro Apostolov, zhadujut Sv. Evanhelisty toľko imja Sv. Petra, a pro inšich toľko dodajut, **"i proči"**, abo kažut: **"Petro z odinajcaťma".** Ale imeni Sv. Petra nikoli ne opuskajuť, bo on byv peršij meždu vsimi, on byv zastupnikom Christa, vidimym Holovoju Jeho Cerkvi.

Petro novozavitnyj vožď.

"Christijany peršich vikov uvažali Sv. Petra voždom novozavitnoho narodu Božoho, jak Mojseja voždom vybranoho narodu starozavitnoho i tomu vo katakombach, de choroneno (vo časach Apostolov Petra i Pavla pod Rimom) christijanskich vmerlych, možna pobačiti obraz, na jakim zobraženyj Mojsej, jak dobuvaje vodu iz skaly, a pod nim napis': "Petro", dľa zaznačeňa, čto Sv. Petro je skaloju, z jakoj bje struja živoj vody."

"Na starinnych obrazach Sv. Apostolov, toľko odnoho Sv. Petra maľujut so sjajevom (zolotym okruhom okolo holovy) dovkola holovy, tak samo, jak Isusa Christa".

"Otse vsjo najľipše svidčit, za koho mali Sv. Petra Apostoly ta Evanhelisty, za koho mali jeho i christijany peršich vikov."

Četyri stovpy Cerkvi.

"A preciň v apostoľskich časach uvažali stovpami Cerkvi četyrech Apostolov, jak se sľiduje iz pism Sv. Joanna Zolotoustoho a to: "Jakova, Petra, Joanna i Pavla" — perebiv choryj besidu o. Petra.

"Tak" — otpoviv o. Petro — "i cilkom prirodno. Ne dumajte, čto odnosiny Sv. Petra do pročich Apostolov, byli odrazu taki, jak nyňi je odnosiny Holovy Cerkvi do episkopov. Ne treba preciň zabyvati, čto vsi Apostoly byli tovaryšami doľi i nedoľi. Živa pamjať pro Spasiteľa, čto toľko čto voznessja na nebo, pamjať pro Jeho na-

uku o pokori i ľubovi, zrovňovala boľše vzaimny odnosiny, bez ohľadu na javne i bezsumňivne peršeňstvo Sv. Petra. Tym to i vytvorilisja si četyri stovpy Cerkvi. Petro, jak Holova Cerkvi, Jakov, jak svojak Isusa Christa, jakoho naviť vorohi Cerkvi počitali za jeho pravednosť, Joann, jak najľubijšij učenik I. Christa i opikun Prečistoj D'ivy Marii, a Pavlo, jak "izbrannyj sosud", Apostol, čto najboľše potrudivsja dľa Christa."

"A čomuž Sv. Pavlo, v pis'mi do Halatov, klade na peršom misci Sv. Jakova, potomu Petra, a odtak Joanna?" — pytav daľše choryj.

"Se cilkom zrozumile" — otpoviv o. Petro. — "Sv. Pavlo rozkazuje, čto Apostoly, koli dovidalisja, čto Isus Christos poklikav Sv. Pavla na Apostola, podali jemu ruku do spoľnoj pracy, a to: Jakov, Petro i Joann, značiťsja, **Sv. Pavlo ne vyčisľuje trech Apostolov po dostoinstvi, a pisľa času.** Najperše podav jemu ruku do spoľnoj pracy Sv. Jakov, potim Sv. Petro, a odtak Sv. Joann. Zhaduje pro nich v tym porjadku, v jakim oni jeho povitali jak Apostola. Se mohlo byti naviť ne odnoho dňa."

"Dobre. Se rozumiju" — skazav choryj. — "Ale čomu, v peršom pis'mi do Korinťan, Sv. Pavlo klade Sv. Petra až na treťim misci, koli kaže: "Ja Pavlov, ja Apollosov, ja Kifin (Petrov), ja Christovyj."?" —

"I se maje svoju, duže važnu pričinu" — otpoviv o. Petro. — "Sv. Pavlo začiňaje ot sebe, movby od najhoršoho — znak pravdivoj pokory — odtak hovorit po Apollosa, a doperva pro Petra. Po Petri hovorit vže toľko pro Christa, čim i zaznačuje, čto **ponad Petra vže nema nikoho, chiba sam Isus Christos.** Začiňaje ot najnizšoho, a končit na najvyssom i tomu klade imja Sv. Petra pered imenem samoho Isusa Christa. Vpročim Sv. Pavlo byv čelovikom duže bystrym. On znav, čto jeho pis'mo dostanesja i v ruki pohan, tož ne choťiv staviti na peršom misci Holovy Cerkvi, čtoby ne zraditi pered pohanami, kto nim je i sim sposobom ne zvernuti proti neho najboľšoj nenavisti."

Počuvši taku otpovid', choryj movčav, rozdumujuči nad usim, čto počuv nyňi z ust o. Petra.

Solnce začalo zachoditi, a v chatiňi zaľah večernyj sumerk. Čas bylo choromu spočiti. Tomu o. Petro perervav svoju rozmovu, obicujuči znova zajti, jak bude mati chviľu voľnoho času.

Choryj ščiro poprasčavsja s o. Petrom i polišivsja so svoimi dumkami. A divny oni byli! Čuv, čto pod molotom pravdy, chitajesja

budinok doteperišnoj jeho viry, bačiv movby promiň, čto zvoľna prodiravsja do jeho duši ta rozhaňav poťmu.

V.

SVJATYJ PETRO PERŠIJ PAPA RIMSKIJ.

Na druhij deň po tym, zajšov znova o. Petro do choroho. Sim razom ne mav on namiru polišitisja dovše, bo mav večeřňu, ale choryj sam navjazav besidu do včerašnoho rozhovoru. On skazav:

"Včerašnoju rozmovoju vy d'ijsno perekonali mene, čto Božestvennyj Spasiteľ postaviv Sv. Petra Holovoju Cerkvi. Ale zvidki Papa Rimskij maje byti Holovoju Cerkvi, seho ja ne možu porozumiti. Preciň bez sumňivu, najstaršoju Cerkvoju je Cerkov jerusalimska, i nakoli kto maje byti Holovoju Cerkvi, to povinen nim byti episkop jerusalimskij."

Na se skazav o. Petro:

"Ja včera ne mav času dokončiti rozmovy, bo i tak ona proťahlasja dovho, ale koli chočete, ja duže rado rozkažu vam se nyňi, bo maju 'šče koľka voľnych chviľ, zaki zadzvoňat na večeřňu. Os' posluchajte." —

Čomu v Rimi, a ne v Jerusalimi osiv Holova Cerkvi?

"Jerusalim byv spravd'i mistom, de d'ilav, terpiv i pomer Spasiteľ. Z Jerusalimom vjažutsja najvznesľijši spominy, do neho hne serce každoho pravovirnoho christianina. — I my, katholiki, boľše može čim inši christijany, spišime do hrobu Spasiteľa. Os' nedevno koľka sotok Rusinov, pod provodom svoho uľublenoho Mitropolita Andreja, jizdilo poklonitisja svjatym miscam. My ne malovažime Jerusalimom, my uvažajeme jeho najsvjaťijšim miscem na zemľi, kolyskoju ciloho christijanstva."

"To čto z toho? Po pri se te, my pamjatajeme takož i se, čto skazav pro Jerusalim sam Spasiteľ: **"Jerusalime, Jerusalime, izbivyj proroki i kameniem pobivyj poslannyja ko tebi; koľkokraty voschoťich sobrati čada tvoja, jakože sobirajet kokoš ptency svoja pod kryľi, i ne voschoťiste? Se ostavľajetsja vam dom vaš pusť."** (Mat. 23, 37—38.)

"Choť jak može po nutru každoho christianina byloby, čtoby Jerusalim, de zbylasja velika, kervava žertva Novoho Zaviťa, ostav serdcem ciloj Christovoj Cerkvi, čtoby tam, a ne de inde, osiv Holova Cerkvi, ale čtož? Boža voľa byla inša. Jerusalim spovniv svoju zadaču. On byv prestolnym mistom starozavitnoj Cerkvi ta ne vmiv

ciniti svoho dostoinstva, ne vimv ostojatisja na ťim prestižu, na jakim postaviv jeho Boh. On povbivav ne lišeň prorokov, ale naloživ ruku na samoho Spasiteľa i jeho musila dosjahnuti Boža kara. Na ňim musili spovnitisja slova proroka Daniila: **"I vo svjatilisči merzosť zapusťinija budet, i daže do skončanija vremene, skončanie dasťsja na opusťinie."** (Dan. 9, 37.) Ne minulo koľkodesjat ľit, a z harnoho Jerusalima, z budoveľ, jakimi oduševľalisja Apostoly, ne ostalo kamiňa na kameni. V 70-tom roci po Chrisťi, rimskij vožd Tit, zburiv Jerusalim. Ta malo toho. V jakich 65 ľit pozdňijše, druhij raz zbureno Jerusalim, a misce, de on stojav, zaorano tak, čto z davnoho Jerusalima ne ostalo i sľidu. Na jeho misce zbudovano nove misto, čto nazyvalosja Elija Kapitolina. **Do četvertoho stoľiťa ne bylo naviť nazvy Jerusalima.** Až za časov cisarja Konstantina otžila davna nazva Jerusalima. — Proto Isus Christos, jakij predskazav cilkovite zbureňe Jerusalima, ne moh choťiti, čtoby v Jerusalimi, jakoho čerez 200 ľit majže ne bylo, byv osidok Holovy Cerkvi."

"A vpročim, hľaňte i na nyňišnyj Jerusalim. V jakim poniženňu on nyňi. Pohanin Turok panuje nad nim. Turok deržit v svoich rukach kľuči ot najdorožšich pamjatkov christijanstva. Bez jeho dozvolu ne možna naviť otpravľati Bohoslužeňa. A koľko tam christijan? Ledvy koľkonadcjať tysjasč. Strašna kara Boža spovnilasja: **"Dom jeho pusť."**

"Tož kuda mav zvernutisja Sv. Petro, de mav založiti svoj prestol? V Jerusalimi seho zrobiti ne moh, ale čtoby zaznačiti, čto Jerusalim vse ostane najdorožšoju pamjatkoju dľa każdoho christianina, pristav na se, čtoby v Jerusalimi zostav episkopom sej Apostol, čto byv najblizšij Spasitelovi, Jeho svojak, Apostol Jakov, jakoho naviť vorohi nazvali Pravednikom."

"Sče jakijs' čas, majže 3½ roku, ostav Sv. Petro v Jerusalimi, propovidujuči Christovu viru ta otvidujuči christianski hromady v Palestiňi, a odtak udavsja do Antiochii, de po pereslidovaňu zobravsja najboľšij hurt christian. Ta ne dovše, jak 7 ľit perebyvav Sv. Petro v Antiochii. Antiochia ne nadavalasja zovsim, čtoby v nej osiv Holova Cerkvi. Misto položene daleko ot morja, sered nedostupnych pustyň Asii, ne mohlo byti tym, do kotroho mali pribihati usi christiany."

"A čomuž ne vybrav Sv. Petro Car'horodu?" — spytav choryj.

"Čomu ne vybrav Car'horodu, pytajete" — skazav o. Petro. — "Ne vybrav po prostu tomu, čto **Car'horodu tod'i sče zovsim ne bylo.**

Byla lišeň nevelička osada, čto nazyvalosja Vizantija. A vpročim hľaňte na nyňišnyj Car'horod. I nad nim panuje Bisurmon, a car'-horodskomu patriarchovi naviť ne voľno meškati v misťi, liš na po-hanim peredmisťu Fanariot. Christijan v Car'horod'i nazyvajut Turki psami ta zhordnymi prizviscami "džavrov". **Car'horodskich patriarchov vybiraje bisurmeňskij sultan,** a koli oni jemu ne do vpodoby, to skidaje ich, ne pytajučisja pro se nikoho."

"A v jakim poniženu žijut nyňišňi "fanariotski", car'horodski patriarchi, jak zachod'atsja oni, čtoby mati lasku u sultana! Ne lišeň nevirnym sultanam, ale naviť jeho veziram klaňajutsja do zemli, a neraz i v ruki ich cilujut. Až žaľ bere, jak zhadajesja pro ťi časy, koli to na cilyj svit svitila bleskom car'horodska Cerkov. — A teper' bačitsja jej v takim poniženu, čto mimovoli, znova prihadujutsja slova proroka Daniila pro "**merzosť zapusťinija**"!

Priznačeňe Rimu.

"Vedenyj Sv. Duchom, musiv Sv. Petro udatisja tam, de jemu naznačiv misce sam Boh."

"Starozavitna svjatyňa židovska, čto byla proobrazom Christovoj Cerkvi, byla tak zbudovana, čto vchod do ňej byv iz schodu solnca, a najsvjaťijša jej časť ležala na zachod. Každyj pravovirnyj žid, koli molivsja, zvertav svoi oči na zachod, do "Svjataja Svjatych".

"I na zachod zvernuv svoi oči Sv. Petro. A tam na zachod'i pyšalos' misto, čto bylo prestolnym mistom ciloj rimskoj deržavy, jaka obojmala todišňij svit."

"Tam zvernuv svoi kroki bidnyj rybak znad halilejskoho ozera. Strach perejmav jeho, koli tam išov. Čto on tam vd'ije? Kto jeho tam sluchati bude? Tam rimski cisary, čto veličali sebe bohami, tam hordy patricii, čto každoho, kto ne byv patriciem, uvažali nečelovikom, tam pohaňski fiľosofy dojšli do toho, čto jestvovaňe bohov uvažali bajkoju, tam pohaňski žrecy smijalisja odin z druhoho, jak bačili, čto prinosjať žertvy boham, v kotrych ne virili. Ta nepoborima sila Boža kazala Sv. Petrovi iti u se hňizdo rozpustu ta hricha, čtoby dati nezbityj dokaz sily Christovoj nauki, jaka žerelo hricha peretvorila v žerelo Božoj laski. Mistom tym, byv Rim."

Či Sv. Petro byv v Rimi?

"Jak to?" — pytav chorуj. — "Chibaž Sv. Petro byv v Rimi? Preciň v svjatom pis'mi nema pro se ňi zhadki."

"I čtož z toho, čto v sv. pis'mi nema pro se zhadki?" — otpoviv o. Petro. — "Abož sv. pis'mo mistiť v sebi vse, cilu Christovu nauku? V sv. pis'mi ne zhadujesja ničoho pro svjatkovaňe ned'iľi, a preciň vsi christiany ot počatku svjatkujut jej. Bohato učiv Isus Christos ta Apostoly, čoho nema v svjatom pis'mi, bohato d'ijalosja ričej, pro jaki ne zhadujut sv. knihi, bo Christos ne dav Apostolam prikazu spisovati Jeho nauku, a toľko "iti vo svit i učiti vsi narody".

"A byla jesče i važna pričina ne zhadovati pro se, čto Sv. Petro udavsja do Rimu. On byv Holovoju Cerkvi, a vorohi Christa v peršij miri zvertali svoju nenavisť proti neho. Čiž bylo poradnym zradžovati pis'mom, de on probyvaje, de založiv svoj prestol? Či tod'i ne zvernula by sja cila nenavisť proti Holovy Christovoj Cerkvi? Tomu to i misce probyvaňa Sv. Petra bylo vkryte tainstvennosťu, čtoby ne naražovati jeho na neminuču pohubu."

"A v Vaviloňi ne byv Sv. Petro?" — perervav choryj. — "Preciň svoje perše pis'mo do Christian napisav on z Vavilona, bo kaže v ňim, čto Cerkov, zobrana v Vaviloni, posylaje christianam v Palestiňi svoj privit."

"N'i brate!" — otpoviv o. Petro. — "U Vaviloňi nikoli ne byv Sv. Petro, bo i ne mav tam čto robiti. Vavilon byv v ťim časi majže pustyneju. Se, čto Sv. Petro v svoim peršom pis'mi zhaduje pro Cerkov v Vaviloňi, stverdžuje, jak raz se, čto ja skazav. Sam Sv. Petro ne choťiv zradžovati svoho misca perebyvaňa, bo znav, jak velika odvičateľnosť ležit na ňim, jak Holovi Cerkvi, choť rado byv by pones i mučeniču smerť za svoho Učiteľa. Ale choťiv, čtoby christiany znali pro se, čto on v Rimi i tomu nazvav rimsku cerkov vavilonskoju, bo christiany nazvali Rim Vavilonom izza toho, čto Rim spravd'i byv podobnyj do Vavilona svoim zopsuťem ta rozpustoju. Sam Sv. Joann nazyvaje Rim Vavilonom i christiany znali pro se. Ta ne znali pro se pohany. I Sv. Petro, povidomľujuči christian, de on perebyvaje, ne zradiv seho pered pohanami."

Sv. Petro peršij episkop Rimu.

"Tam, v Rimi, po svidocstvam najdavňijšich istorikov, a naviť vorohov Cerkvi, osnovav Sv. Petro episkopsku katedru, i byv čerez 25 ľit episkopom, a zarazom peršim Holovoju Cerkvi."

"Sučasnyj Sv. Petrovi, židovskij **istorik Fiľon**, vyrazno piše, čto Sv. Petro byv v **Rimi. Tak samo** piše starinnyj **istorik Evsevij:**

"Petro v Rimi vsenarodno propovidovav Bože slovo. **Sv. Tarasij,** car'horodśkij patriarch, v svoim pis'mi do papy Adriana II-ho piše: "Božestvennyj Apostol Petro, jakoho prestol Vy (Adrian II.) zajmajete". **Sv. Joann Damaskin** nazyvaje Sv. Petra peršim episkopom Rimu. A preciň i rosijska cerkov priznaje Sv. Damaskina svjatym i spivaje pri Bohoslužeňach jeho čudovy pisni."

"**V Četi Minei,** jakoj i vy v rosijskoj Cerkvi uživajete pri Bohoslužeňu, **pod dnem 29. Červňa-Junia** čitajeme, čto Sv. Petro pered svojeju smertiju, (na pros'bu christian, čto bojalisja duže o žiťe Holovy Cerkvi) choťiv opustiti Rim, de jak raz ľutilo strašne peresľidovaňe christian za cisarja Nerona, ale sam Spasiteľ javivsja jemu na dorozi. Sv. Petro zapytav Spasiteľa: "Hospodi, kamo hrjadeši?" (Hospodi, kudy ideš?) Na se otpoviv jemu Christos: "Idu do Rimu, čtoby datisja rozpjati druhij raz." Sii slova byli pričinoju, čto Sv. Petro vernuv do Rimu, čtoby proľati svoju krov za Christa. Se i stałosja 29. Červňa (Junia), koli to Sv. Petro rozpjatyj na kresťi stromholov otdav Bohu dušu. Na sim misci, de javivsja Isus Christos Sv. Petrovi, stoit do nyňi cerkov, jaka nazyvajesja: "Quo vadis" — **"Kamo hrjadeši".**

"V Četi Minei, na deň 4-ho Sičňa (Januara) čitajeme, čto Sv. Lin byv episkopom v Rimi po smerti Sv. Petra, a na deň 29-ho Červňa (Junia), čto sam Sv. Petro vysvjativ jeho na Episkopa. — Tak samo čitajeme takož, čto Sv. Petro i Pavlo ponesli mučeniču smerť toho samoho dňa 29-ho Červňa (Junia) 67. r. po Christi."

Ktož kaže pravdu?

"Bohato misc iz pism najdavňijšich Otcov Cerkvi moh by ja navesti, jaki odnoholosno stverdžujut, čto Sv. Petro byv v Rimi i tam pones mučeniču smerť. Ta ne choču seho robiti, bo zdajes', čto vystarčit se, čto ja dosi skazav. Ja naročno ne navodiv slov Sv. Otcov zachodnoj Cerkvi, čtoby vy ne dumali, čto tak učať toľko oni. Ja holovno poklikovavsja na ťi bohoslužebny knihi, jaki dosi uživajutsja i v rosijskij Cerkvi. **Vy sami v svoich cerkovnych knihach veličajete Sv. Petra peršim episkopom Rimu ta Holovoju Cerkvi.** Se i dokaz, čto ťi, čto pisali ťi knihi, a pisali ich hrecki Otcy, vse uznavali Sv. Petra svoim najvyššim Pastyrem, peršim episkopom Rimu i Holovoju Cerkvi. Ta ne choťat seho priznati nyňišny Hreki, ne choče priznati seho i rosijska Cerkov. Ktož hovorit pravdu? Či stary vaši knihi, jakimi vy tak dorožite, či novomodny vaši cerkovny

učiteľi? Kto pokinuv pravdu? Či katholicka Cerkov, jaka viriť tak samo, jak učať vaši knihi, či hrecka ta rosijska, jaki učať zovsim čto inšoho? Zdajes' na se i ne potreba otpovidi. — Pravda jasna jak solnce!" —

Jakaž semu pričina?

"Hordosť car'horodskich patriarchov, jaki vmovľali v sebe, čto oni rovny, abo i vysši ot patriarcha rimskoho, byla pričinoju, čto Hreki stali vyrikatisja nauki svoich vlasnych Otcov Cerkvi."

"Čomuž se tak stalosja?"

"Tomu, čto v Carhorod'i meškali rimskii cisary. Cisar, jak člen Cerkvi, musit v spravach viry sluchati Cerkvi, a ne Cerkov cisarja. Tak povinno byti, tak postupali Sv. Apostoly. Oni povinovalisja svitskoj vlasti, naviť v molitvach pominali cisarej, choť sii byli pohanami, ale koli išlo o spravu viry, tod'i, choťby cisar' i sto razov prikazovav dačto proti Christa, oni vse mali odnu i tu samu otpovid': **"Podobajet povinovatisja Bohu, pače neželi čelovikom".**

"Ta v Car'horod'i bylo zovsim inakše. Patriarchi dbali holovno pro lasku cisarej, a cisary vmišovalisja v spravy viry, vydavali "ukazy", jak treba viriti. Cisary "popravľali" (?) Službu Božu, dodavali pisni, jaki samy ukladali. Povodilisja tak, jakby ne episkopam, a im byla dana vlasť "vjazati i rozvjazovati". A patriarchi dľa svjatoho supokoju, pristavali na se."

"Čuv na sobi cisarsku ruku i Sv. Joann Zolotoustyj, jakoho za to, čto posmiv cisarskoj rodňi hovoriti pravdu v oči, vyslano na zatočeňe, vyhnanstvo, de on i zhinuv. — Hrecki cisary choťili, čtoby episkopy ich prestoľnoho mista, sebto Car'horoda, byli episkopami ciloho svita, abo, čto najmeňše, Holovami schodnoj Cerkvi, nezavisimo ot rimskoho episkopa, d'ijstnoho Holovy vselenskoj Cerkvi, jaki odny smili opertisja chimernym ta bezbožnym prikazam hreckich cisarej."

"Primirom naj poslužit hreckij cisar' Lev Izavrijskij, jakij nazvav počitaňe obrazov idolopoklonstvom ta veľiv povykidati iz cerkvi vsi obrazy. Hreckij patriarch ta episkopy hotovy byli na se pristati, a naviť sklikali sobor, jakij povinujučisja cisarju, proholosiv, čto počitaňe obrazov je sprav'di idolopoklonstvom. Ta **ne povinovavsja prikazu cisarja Rimskij Episkop i stojav pri nauci Cerkvi,** čto počitaňe obrazov je bohohodnym d'ilom. I ne ustupiv, choť cisar vyslav svoju fľotu, čtoby zniščiti Rim ta cilyj kraj. I Boh visť čto bylo by sja stalo, jakby ne byv znajšovsja odin hreckij Otec. Sv.

Joann Damaskin, čto vystupiv v oboroňi počitaňa obrazov. Ta jeho dosjahnula ruka hreckoho cisara. — Oklevetanyj hreckim cisarem, musiv kinuti svoj vysokij urjad i vstupiv do monastyrja".

Kto je holovoju rossijskoj Cerkvi?

"U vašoj rossijskoj Cerkvi i teper' ne inakše. **Čto zrobiv car' Petro Velikij?** Nevyhodnyj byv jemu moskovskij patriarch, bo Petro bojavsja, čto kolis' može zas'isti na sim prestoľi čelovik, čto v spravach viry, ne schoče sluchati carja, i tomu **zňis patriarchat**, a na čoľi rossijskoj cerkvi **postaviv "svjaťijšij"(?) Sinod.** Znav Petro, čto miž boľše ľud'mi znajdesja zavse koľkoch takich, čto buduť ťahnuti ruku za carem. A čtoby byti zovsim pevnym, **postaviv na čoľi sinoda "svoje oko", oberprokurora, svitskoho čelovika, svoho zastupnika, jakij maje pravo znesti vsjaki rišeňa sinoda, čto ne podobajutsja carju.** Nyňi cilyj svit znaje, čto Petrovi Velikomu ne chodilo o dobro rossijskoj Cerkvi. On byv na skriz pereňatyj protestantizmom i episkopov ta svjaščennikov, čto ne hodilisja na jeho ľuterski pohľady, peresľidovav v strašnyj sposob. Ale svoho dokazav! Zaščipiv v rossijskoj Cerkvi protestantizm s ciloju jeho nenavisťu do katholickoj Cerkvi. **Zrobiv ju Cerkvoju ne Christovoju a carskoju."**

"Velikij, rossijskij učenyj ta ľubimyj syn rossijskoj Cerkvi, zvisnyj **Aksakov** piše: "Vidimo, čto rossijskoju Cerkvoju rjadit svjaťijšij sinod, **kotroho členov naznačuje car', i jaki podľahajut hraždaňskomu, abo vojennomu urjadnikovi.** Je nim oberprokuror svjaťijšoho sinoda. Do neho naležit vsjakij počin vo cerkovnych spravach. Eparchiami upravľajut nominaľno (a ne v d'ijstnosti) episkopy, naznačeny holovoju hosudarstva, po priporučeňu sinoda, značit sja, oberprokurora. Car' maje pravo zmiňovati ich po svoim upodobaňu."

"A znamenityj učenyj rossijskij **Solovjev**, os' čto kaže pro rossijsku Cerkov: **"Vsja rossijska Cerkov pereminilasja vo orudie svitskoj vlasti, abo prjamo pošla na službu car'a. Svitske praviteľstvo je storožem pravd našoj viry."**

"Teperišňa rossijska Cerkov otčuvaje sama, čto takij ustroj, de na čoľi Cerkvi stoit car, je pričinoju jej cilkovitoho zanepadu. Voliňskij episkop Antonij, oholosiv v časopisach staťu pro konečnosť priverneňa patriarchatu. Rossijskij patriarch byv by vidimym Holovoju rossijskoj Cerkvi."

"Bačite, brate, čto sami rossijski episkopy priznavajut, čto ono protivitsja duchu christianskoj viry, čtoby na čoľi Cerkvi stojav svitskij čelovik, ot jakoho voľi zaležit vsjo."

"Episkop Antonij piše: "Ne mnohi, naviť z pomiž duchovenstva, znajut, čto imenovaňe mitropolitov, naznačovaňe členov sinodu, usuvaňe ich, zaležit VYKL'UČNO ot oberprokurora ta čto sinodu o se zovsim ne pytajut."

"Os' do toho doborolasja rossijska Cerkov, čto ne choče priznati vidimym Holovoju toho, koho postaviv Christos. A ťi, jakich ona priznaje, sebto cary, šče i na hlum jej berut."

"V 1885. roci, vyjšov ot rossijskoho praviteľstva urjadovyj dokument, jakij opovistiv, čto schodna Cerkov otkazalasja svojej vlasti i peredala ju carju."

"Či ne čisty kpiny z ciloj rossijskoj Cerkvi? De, koli skazav se Christos? De, koli, kotryj z Apostolov zriksja svojej apostoľskoj vlasti v korysť vlasti svitskoj? Koli veliki Svjatiteľi Christovoj Cerkvi, vse odno, schodnoj či zachodnoj, peredavali vlasť rišati v Cerkvi, carjam? **I nikto z rossijskich episkopov ne važivsja zaprotestovati proti seho, bo bojalisja vtratiti carskoj laski, vtratiti svoi prestoly".**

"Či tak robili Apostoly? Či tak robili kolis' episkópy katholickoj Cerkvi? Ne znajšovsja nikto z rossijskich episkopov, čtoby stanuti v oboroňi nauki Isusa Christa, jakij vlasť dav Apostolam, i ich zakonnym nasľidnikam, episkopam, a ne pohaňskim cisarjam ta rossijskim carjam? A čomu? Tomu, čto rossijska Cerkov perestala byti Christovoju Cerkvoju, a stala deržavnoju, car'skoju. — **Holovoju rossijskoj Cerkvi stav car'."**

"A jakimi holovami je oni, svidčit choťby se, čto dľa svoich političnych cilej ne vahajutsja doptati ne to ustanovy cerkovny, zavedeny svjatymi mužami i vseleňskimi soborami, ale naviť pravo Bože."

"Jak žež se?" spytav choryj.

"A tak, čto primirom, car' Aleksander I. rozvjazav supruže svoho brata Konstantina, supruže važno zakľučene i to ne dľa inšich pričin, a pričin političnych. **Car', čto ne je naviť svjaščennikom, rozvjazuje se, čto spolučiv Boh.** Zvidki on maje siju vlasť? Kto jemu dav vlasť rozvjazovati? Koli Christos take skazav?"

"V svojej žažd'i vlasti i zarozumilosti dojšli do toho, čto važuťsja naviť zvoľňovati monachov ot toržestvennych obitov."

“Jakim činom maje čelovik svitskij zvoľňovati ot obitov, jaki skladaje monach Bohu?”

Choryj divivsja na o. Petra z pevnoho roda nedoviriem. Otec Petro zaprimitiv se i prodovžav daľše.

“Ja baču v vašich očach začudovaňe i ono ne divuje mene.”

“Spravd'i ne znati, čomu divovatisja, či toj zarozumilosti i hordosti carej, či toj rabskoj ulehlosti rossijskich episkopov, jaki pozvoľajut na take poniženе svojej vlasti.”

“Ta sče boľše zdivujetesja, koli ja vam skažu, čto **rossijski cary potverždujut Svjatych.** Ot nich zaležit, či rossijska Cerkov maje kohos' počitati Svjatym, či ňi. Časom ot bezbožnika abo rozpustnika, bož i taki možut byti meždu carjami, zaležit, či rossijska Cerkov priznaje kohos' Svjatym, či ňi!”

“A čto stanesja s viroju rossijskoj Cerkvi, koli na carskim prestoľi zasjade nedovirok? A na jeho posmichovisko narazit sebe rossijska Cerkov, koli na carskim prestoľi zasjade jaka žinka, jak primirom zasidala Katerina, Elisaveta abo Anna? Jak pohoditi tod'i vyraznyj prikaz Sv. Apostola Pavla v peršom lisťi do Korinťan: “**Ženy vo cerkvach da molčat: ne poveľisja bo im hlaholati, no povinovatisja, jakože i zakon hlaholet.**” A tut, v rossijskoj Cerkvi, žinka-carica ne bude “**povinovatisja**”, a **prikazovati.** Jakich tod'i ukazov v spravach viry možna spod'ivatisja? Na hlum, na posmichovisče schodit cila rossijska Cerkov.”

“A duchovenstvo? Rossijski episkopy ta svjasčenniki prisjahajut najperše na virnosť carju, a doperva opisľa na virnosť Cerkvi. Tož musjať sluchati najperše ukazov carja, a ottak doperva prikazov Cerkvi. A nakoli ťi ukazy vyjdut ot carja-nedovirka? Čim stanut tod'i rossijski episkopy ta svjasčenniki? Stanut nedovirkami, jak ich car! Os' do čoho dojšla rossijska Cerkov.”

Dvojaka vlasť.

“Ne taka voľa Spasiteľa. D'vi vlasti ustanoviv Boh; odnu dľa vičnoho dobra, sebto duchovnu, a druhu dľa dočasnoho, sebto svitsku. Duša vysša ot ťila, a vične dobro važňijše, čim dočasne; ťilo musit sluchati duši, bo sim rižnitsja čelovik ot nerozumnoj skotiny. Vlasť svitska musit vo spravach duši sluchati vlasti duchovnoj. De obi vlasti žijut vo zhod'i i každa z nich radiť vo svoim kruzi, de vlasť svitska ne mišajesja vo spravy viry, tam virny možut osjahnuti i dočasne i vične dobro. Seho choče katholicka Cerkov, do seho stre-

mit, o se borolasja ot počatku, o se boresja i nyňi, i pri Božoj pomoči prichoditsja jej ponesti ťažki škody dočasny. Neraz musit vyrečisja majna, jake zapisovali jej pobožny ľude, jak primirom teper' u Francii, de katholicka Cerkov stratila milliony tomu toľko, čto ne choťila poddatisja svitskoj vlasti."

"Meňi prichodit na hadku odna pod'ija, pro jaku pomistila vistku rossijska časopis "Peterburgski Vidomosti". Bylo se tod'i, koli katholicka Cerkov u Francii borolasja s francuzkim praviteľstvom. Na zasidaňu "svjaťijšoho sinoda", tod'ijšnyj oberprokuror Pobidonoscev skazav: "U nas Cerkov i deržava ne znajut boroťby. My žijemo v ťisnych obijmach." Prisutnyj episkop Janišov podňavsja iz svoho misca i skazav otsi pamjatny slova: **"Vaše Vysokoprevoschoditeľstvo! My zadychujemesja v vašich obijmach. Tam, u Francii šče borjatsja, bo katholiki šče rozumijut cerkovne žiťe, a v nas lišilisja toľko sii obijmy"** — a ja dodam: **"obijmy, v jakich rossijska Cerkov hine."**

Choryj sluchav slov o. Petra ne spuskajuči z neho očej, a vkinci skazav:

"Tak ono i je! Ja sam otčuv na sobi siju svitsku vlasť. Kolib ne ona, ja ne potrebovav by ležati ottut jak Lazar', ta može i na cile žiťe ostati kaľikoju."

V tym davsja čuti holos cerkovnoho dzvona. Svjaščennik stav, čtoby odyjti, ta choryj stav prositi:

"Podožd'iť šče chvilinu."

"Ne možu" — otpovidav o. Petro — "otse dzvoňat, mušu iti do cerkvi.'

"Naj ľude trocha podožduť" — prosiv daľše choryj.

"O ňi" — otpoviv o. Petro — "se bylo by zle, koli by virny ždali na mene. Oni znajuť, čto vsjake Bohoslužeňe začinajesja zavse v odnoj hodiňi. Ich vže povno v cerkvi. Kolis', jak podužajete zovsim, pobačite sami."

"Tak to tak" — hovoriv choryj. — "U vas ono inakše. A u nas? Neraz hodinami ždut ľudi na svjaščennika."

Choryj zadumavsja. Jeho zadumu perervav o. Petro pytaňem:

"Skažiť meňi, brate, či u vas i dosi prideržujutsja toho, čto v cerkvi može byti odnoho dňa toľko odna Služba Boža?"

"Tak!" — otpoviv choryj. — "U nas i v najboľšich cerkvach, a naviť i v kathedraľnych, pravitsja toľko odna Služba Boža."

"A proči svjasčenniki de pravľat v ned'iľi ta svjata Služby Boži?" — pytav daľše zacikavlennyj o. Petro. — "Preciň pri boľšich cerkvach je ich boľše jak odin?"

"De? Nihde!" — otpoviv rizko choryj.

"To u vas je svjasčenniki, čto v ned'iľi ta svjata ne pravľat Služby Božoj?" — zaklikav ždivovannyj o. Petro. — "Jakiž oni svjasčenniki?"

"Je" — otpoviv choryj. — "Je i taki, čto vsjoho na vsjoho pravľať Službu Božu koľka razov na rok."

"A dež virny sluchajut v ned'iľi i svjata Služby Božoj?" — pytav znova o. Petro. — "Preciň v mistach ta boľšich selach oni ne pomisťatsja razom na odnoj Službi Božoj?"

"Nihde ne sluchajut" — otpoviv po korotkoj movčanci choryj.

"Tož i jak?" — pytav daľše o. Petro. — "Taž u vas virny takož obovjazany pod smertnym hrichom, sluchati v ned'iľi i svjata Služby Božoj?"

Na se pytaňe choryj ne otpoviv ničoho, a z jeho vyhľadu možna bylo dohadatisja, čto ne otpoviv ničoho tomu, čto ne mav čto otpovidati. O. Petro zavdav sče odno pytaňe:

"A školna molodež, d'iti, učeniki de i koli sluchajut Služby Božoj v boľšich selach ta mistach? Ich preciň v mistach je tysjasči?"

I na se pytaňe ne doždavsja dovho o. Petro otpovidi. Choryj ležav na posteľi i vdivľavsja zadumanyj v povalu. Po chviľi davsja čuti z jeho hrudej ťažkij stohn, a z jeho ust vyrvalisja slova:

"Hine naša molodež. Ne maje spromožnosti vysluchati v svjato Služby Božoj."

"Os' bačite sami" — hovoriv lahodno o. Petro — **"čto značit sľipo i nerazumno prideržovatisja davnych, perestarilych zvyčajov.** Naj propadajut ľudi, naj misjacami abo i dovše ne čujut Služby Božoj, aby toľko vsjo bylo po davnomu obrjadu. I dochodit do toho, čto narod i molodež ne sluchajut Služby Božoj, a ne čerpajuči z toho bezdennoho žerela Božich lask, rostut mov dike derevo, dajut posluch usjakim, neraz krajno smišnym i zababonnym podšeptam i vydumuje sobi "Bohosluženňa", jaki byvajut ťažkoju obrazoju Boha. Se vaši **"duchoborcy", bezpopovsčiki"** i inši."

Choryj ne otpovidav ničoho. V konci o. Petro podnes sja, čtoby odyjti, a choryj promoviv:

"Zahľaňte, koli laska, znova kolis' do mene na rozmovu. Meňi

tak jakos' nijakovo na duši, tak jakos' pusto, čto sam ne znaju, čto meňi take."

"Duže rado" — otpoviv o. Petro. — "A čtoby vam ne bylo skučno, ja prines koľka poslanij našoho Mitropolita. Pročitajte ich sobi."

Za simi slovami popraščavsja o. Petro i vyjšov z kommati choroho. —

VI.

PAPA RIMSKIJ — VIDIMYJ HOLOVA CERKVI.

Doderžajuči obitnicy, o. Petro zajšov znova do choroho. — Sej povitav jeho duže rado.

"Včera byla u mene vaša paňi-matka" — hovoriv choryj. — "Prinesla meňi malinovoho soku do vody ta rozpytovala pro ranu. Dala meňi takož knižku do čitaňa: "Fabioľa". Ja jej čitav do povnoči. Jakij to žar ľubovi byv tod'i v Christovoj Cerkvi. A teper'? Teper' svarjatsja christijany miž soboju, a satana voroh ťišitsja. Propade Christova Cerkov, propade Boža pravda na zemli."

"N'i! Ne propade" — perervav o. Petro. — "Ne peremože satana Božoj pravdy, ne zmože Christovoj Cerkvi, bo s neju Christos **"po vsja dni do skončania vika"**, bo ona osnovana na skaľi Petra, bo na jej čoľi stoit Christovyj Namistnik, Papa Rimskij."

"Vy zhadali pro Papu Rimskoho" — zamitiv choryj. — "Ono pravda, čto Christos ustanoviv Sv. Petra Holovoju Cerkvi ta čto Sv. Petro byv peršim episkopom mista Rimu, ale bačite, ja jakos' ne možu zrozumiti, počto katholiki uvažajut Papu Rimskoho Holovoju Cerkvi? Preciň Holovoju Cerkvi je Christos. On ju osnovav, On obicav byti s neju do konca svita. A vy, katholiki, ne chočete mati Holovoju Christa, a toľko čelovika, ta šče i kažete, čto sej čelovik je svjatyj, i ne može nikoli zhrišiti, bo nazyvajete jeho nepohrišimym. Chibaž je takij čelovik, čtoby ne hrišiv?"

Kto je Holovoju Cerkvi?

"Os' v ťim i b'ida, čto vy dumajete, čto my, katholiki, ne chočeme mati Christa Holovoju Cerkvi ta virime čto Papa jesť svjatyj i ne može zhrišiti" — skazav o. Petro. — "A ja vam kažu, čto vy dumajete c'ilkom ložno ta posudžujete nas, katholikiv, o taki riči, pro jaki nam naviť ne snilosja."

"My, katholiki, virime, čto Christos je Holovoju Cerkvi, toľko On je Holovoju takim, jakoho ne možna vid'iti, sebto nevidimym, a

Sv. Petro i jeho nasľidniki Papy Rimski, je zastupnikami Christa, Jeho Namistnikami i prote, vidimym Holovoju Cerkvi."

"Ono čtos' podibno, jak v deržavy. Car' či c'isar', je holovoju deržavy, a v každym boľšim kraju je jeho zastupnik, jak my kažeme, namistnik, čto vykonuje vlasť v imeni c'isarja. Tak podibno ustroiv I. Christos i svoju Cerkov."

Potreba vidimoho Holovi Cerkvi.

"Christova Cerkov je vidimym zborom virnych i jak vidimyj zbir, musit mati takož vidimoho Holovu, tak jak vidime ľudske ťilo maje takož vidimu holovu. Jak dovho stojit dom, potribuje podvalin, jak dovho je stado, potribuje pastyr'a. Cerkov se dom i stado Christove. Ona maje istnuvati do konc'a svita, tož do konc'a svita musit mati Holovu. Sim vidimym Holovoju je Papa Rimskij. A je on nim ne tomu, čto tak choťat katholiki, ne tomu, čto tak choťili episkopy mista Rimu, a tomu, čto tak choťiv I. Christos. Preciň Isus Christos osnuvav Cerkov, čtoby ona vela ľudej do vičnoho spaseňa i to vs'ich, jaki budut do konc'a svita. Koliž Christos choťiv, jak ja se roskazuvav vam davňijše, čtoby Jeho Cerkov mala svoho vidimoho Holovu v osobi Sv. Petra, tož c'ilkom zrozumilo, čto mus'iv choťiti, čtoby po smerti Sv. Petra, Cerkov ne lišilasja bez vidimoho Holovi, a čtoby vlasť, jaku dav Sv. Petrovi, sebto "pasti", perejšla na kohos' inšoho, a po smerti toho, znova na jeho nasľidnika i tak až do konc'a svita."

"Teperišny christijany je takož "ovc'ami ta jahňatami" Christa i nakoli Christos choťiv, čtoby virny, jaki žili za Jeho časov, mali vidimoho Pastyr'a-Holovu, to mus'iv choťiti, čtoby i teperišny Jeho virny, mali rovnož vidimoho Pastyr'a-Holovu.

"Sli byv potrebnyj vidimyj Holova tod'i, koli to, jak sami kažete, u christijan byv takij žar ľubovi do Christa ta do Jeho nauki, to o skoľko boľše potribno takoho Holovi v pozňijšich časoch, koli toj žarostih, koli to "jahňata" a naviť i "ovcy", stali zabihati na manivsy." —

"Nakoli byla potrebna vidimaja holova dľa tych christian, jaki šče vlasnymi očami bačili Christa ta Jeho čuda i vlasnymi ušami čuli Jeho nauku, to o skoľko boľše potrebnyj on tod'i, koli žive pokoliňe, jake ne bačilo Christa, a Jeho nauku znaje toľko ot druhich?"

"Seho domahajesja prostyj rozum, na se ne potrebno zahľadati do sv. pis'ma."

Kto je vidimoju Holovoju Cerkvi?

“A ktož je tym, čto po Sv. Petri zostav vidimoju Holovoju Cerkvi? A kto je namisnikom cisarja, po smerti davnoho namisnika? Sej, čto sľiduje po nim. Tak i Christovoj Cerkvi. Sej musiv byti vidimoju Holovoju Cerkvi, čto byv episkopom mista Rimu, de Sv. Petro pones mučeniču smerť. I tak d’ijstno bylo. Po Sv. Petri sľidovav Sv. Lin, odtak Sv. Anaklet, a po nim Sv. Klimentij.”

“Zahľaňte u vaši bohoslužebny knihi, zahľaňte do Četi Minei. Tam vyčitajete pod dnem 29. Junia-červňa, čto Sv. Petro vysvjativ sv. Lina na episkopa Rimu.”

“Tych to nasľidnikov Sv. Petra priznavala cila Cerkov svoimi vidimymi Holovami.”

Čto kažut pro se Otcy Cerkvi?

“Ne choču vas tomiti navodženěm slov Otcov Cerkvi, bo i z slov tych, čto ja ich naviv davňijše, vže vychodit jasna pravda, ale zhadaju sče pro Sv. Irineja, jakoho i rossijska Cerkov priznaje svjatym. On rodivsja v Malij Azii, byv Hrekom i učenikom Sv. Polikarpa, učenika Sv. Joanna Evanhelista. Sej Otec Cerkvi kaže, čto izza toho, čto rimska Cerkov perevyssala vsi Cerkvi svoim Holovstvom, z daven-davna udavalisja do nej vsi, čto choťili polahoditi svoi viroispovidny neporozumiňa. Sv. Irinej kaže: **“Z daven-davna”**, a on sam poňis mučeniču smerť v roci 202. po Christu, značit sja, vže davno pered tym, inši Cerkvi zvertalisja v spravach viry do rimskoj Cerkvi tomu, čto jej episkop byv Holovoju Cerkvi.”

“Toj sam Irinej kaže, čto toľko v odnoj rimskoj Cerkvi možna vyčisliti vsich episkopov, počinajuči ot Sv. Petra i vyčisľuje ich až do svoich časov. Čomuž ne možna seho zrobiti v inšich mistach? Čomu ne možna vyčisliti episkopov Jerusalima? Vidko, čto rimska Cerkov byla vsim zvisna, i vsi virny znali, kto i koli je jej nastojatelem, a znali tomu, čto nastojatelej rimskoj Cerkvi priznavali vidimymi holovami Cerkvi. A nyňi, či ne tak samo? — Či je na sviťi choť odin, jako-tako obrazovanyj čelovik, čtoby ne znav, kto je episkopom Rimu? A koľko je takich, čto znajut, jak nazyvajesja episkop Peterburga, abo Car’horoda?”

“Sv. Ihnatij Bohonosec, učenik Sv. Petra i Pavla, episkop antiochijskij (pro jakoho opovidajut, čto on byv toju d’itinoju, jaku Isus Christos vzjav na ruki i poblahosloviv), v svoim poslaňu do Rimľan nazyvaje rimsku Cerkov Predsidateľkoju, sebto Holovoju vsich Cerkvej.” —

Episkopy Rimu vykonuvali najvyssu vlasť v Cerkvi.

"Ot samoho počatku bylo zvyčajem v Christovoj Cerkvi u vsich važnych spravach šukati rišeňa u episkopa Rimu. — Do Rimskoho Papy Klimenta, treťoho nasľidnika Sv. Petra, udajesja korintska cerkov o rišeňe sporov, jaki tod'i povstali v Korinťi, choť tod'i živ šče v Efezi Sv. Apostol i Evanhelsit Joann. Z Korintu do Efezu nema dňa dorohi, miž tym, jak do Rimu, boľše jak tyždeň. Čomuž korintska cerkov udavalasja v svojej spravi do Rimu, a ne do Sv. Joanna? Tomu, čto episkop Rimu byv Holovoju Cerkvi, a Sv. Joann, choť i najľublenňijšij učenik Spasiteľa, ta Holovoju Cerkvi ne byv, i ne mav prava rišati sporov v čužoj cerkvi."

"V sto ľit pozňijše, koli miž azijskimi episkopami nastav spor o svjatkovaňe svjata Voskreseňa — Paschi —, otnosjatsja sporjači do episkopa Rimu, Sv. Viktora. Sej spravu rišiv, a koli dejaki ne choťili jeho posluchati, zahroziv im vykľučeňem z Christovoj Cerkvi, a nikto ne perečiv jeho prava. Vidko, čto priznavali jeho Holovoju Cerkvi."

"Jeretiki, jaki povstavali v peršich vikach christijanstva, zavse spišili do Rimu, čtoby opravdatisja, bo znali, čto rimskij episkop je Holovoju Cerkvi i koli on priznaje ich nauku dobroju, to priznaje ju cila Cerkov."

"Primirom naj poslužit jeretik Nestorij (jeho i rosijska Cerkov uvažaje jeretikom), jakij učiv, čto Prečistoj D'ivy Marii ne možna nazyvati **Bohorodiceju.** Koli obvineno jeho o jeres', on poslav svoi propovidi do Papy Celestina, čtoby opravdatisja, čto on ne učiv jeresi. Papa provirivši jeho nauku, povidomiv jeho, čto koli do 10 dnej ne otkliče svojej ložnoj nauki, to on vykľučit jeho z Cerkvi. A preciň Nestorij byv archiepiskopom Car'horoda! **Zvidki Rimskij Episkop mav by pravo vykľučovati z Cerkvi, nakoli ne byv Holovoju Cerkvi?** Čto boľše! Papa Celestin ne to, čto vykľučiv z Cerkvi Nestorija, ale naviť priňav nazad do Christovoj Cerkvi tych svjaščennikov, jakich Nestorij jak archiepiskop vykľučiv iz svojej (car'horodskoj) cerkvi za to, čto oni ne choťili zhoditisja s jeho ložnoju naukoju."

"Papy Rimski iz samoho počatku mali pravo ne lišeň rišati v spravach viry, jak Holovy Cerkvi, ale naviť karati tych, čto ich ne sluchali. Papa Viktor I., čto živ pri konci druhoho vika, vykľučiv z Cerkvi koľkoch episkopov za to, čto ne hodilisja v nauci s nim, jak s Holovoju Cerkvi."

"To same bačime i v sl'idujučich vikach. Koli v treťom stoliťu kartaginskij episkop Agripin počav nanovo krestiti tych, čto z jeresi vertali do Christovoj Cerkvi, tod'i Papa Stefan napisav do neho pis'-mo, v jakim prikazav, čto jeretikov ne treba nanovo krestiti, bo oni je važno okresčeny. I episkop sejčas posluchav seho prikazu."

"Sej Papa Stefan (253—257) počav peršij nazyvatisja **"episkopom episkopov"** i nikto proti seho ne povstav, bo vsi virili, čto on je nasl'idnikom Sv. Petra, jakomu Christos poručiv pasti ne lišeň jahňata (virniki), ale i ovcy (episkopov). Seho Papu priznaje Svjatym takož hrecka i rosijska Cerkov." —

"Papa Julij vydav prikaz, čtoby vsi spory v spravach viry predkladano jemu do rišeňa. Sej prikaz priňala cila Cerkov, i hrecka i rimska. Do seho Papy spišit o ratunok pered arijanami Sv. Athanazij, velikij patriarch aleksandrijskij."

"Naviť hrecki cisary priznavali Rimskoho Papy vidimoju Holovoju Cerkvi, jak se vidno iz toho, čto cisar' Avrelijan priznav tych pravovirnymi, jaki hodilisja v nauci s Rimskim Papoju."

"V četvertom vici vykonavav Episkop Rimskij taku vlasť nad ciloju Cerkvoju, čto každyj mitropolit jizdiv do Rimu, čtoby z jeho ruk oderžati odznaku svojej vlasti. Bez zhody Papy ne voľno bylo postavľati episkopov."

"V tym časi vykľučiv Papa Inokentij I. z Cerkvi hreckoho cisar'a Arkadia i jeho žonku Evdokiju, choť oni naležali do episkopa car'horodskoho, a vykľučiv za krivdu zroblenu Sv. Joannu Zolotoustomu."

"Chibaž potreba boľšoho dokazu, čto Papy byli d'ijstno Holovami Cerkvi?"

"Čto Papa je verchovnym načaľnikom Christovoj Cerkvi, dokazuje istoria vsich Vselenskich Soborov, a peredvsim peršich simoch, jaki i hrecka ta rosijska Cerkov priznaje vseleňskimi."

"Vsi ťi Sobory, s vyimkoju druhoho, sklikovali Papy abo sami, abo čerez svoich otporučnikov. Druhoho sobora ne sklikovav Papa i tomu z počatku naviť hrecki Otcy ne choťili jeho priznati vseleňskim, a priznali jeho vseleňskim až koli Papa Damaz potverdiv jeho rišeňa."

"Sv. Teodor Studit, jakoho i rosijska Cerkov uvažaje Svjatym, vyrazno kaže, čto Sobor ne je pravosiľnym (sebto pravovirnym), koli jeho ne sklikav Papa."

Nauka Vselenskich Soborov.

"Ta ne toľko poodinoki Otcy Cerkvi, ale i cily Sobory priznavali Rimskoho Papy vidimoju Holovoju Cerkvi i to sobory, jaki i vy, členy rossijskoj Cerkvi, priznajete vselenskimi, otže nepomiľnymi."

"Koli na četvertom Vselenskom Sobori v Chalkedoňi otčitano pis'mo neprisutnoho Papy L'va I. do Fľavijana (patriarcha car'horodskoho), tod'i Otcy sobora odnoholosno skazali, čto tak je, jak piše Lev, bo **"Petro hovoriť ustami L'va"**. Toho Papu navit rossijska Cerkov u svoich pisňach cerkovnych veličaje Holovoju Cerkvi ta nazyvaje **Predsidatelem Patriarchov.**"

"Na VI. Vselenskom Sobori nazyvajut Otcy Cerkvi Papu **"blaženym i apostoľskim episkopom mista Rimu, Holovoju vsich Cerkvej"**. V tym samom časi piše Sv. Petro Chrizolog do jeretika Evtichija: **"Kažu tobi, čtoby ty u vsim byv poslušnyj blažennomu episkopu Rima, bo Sv. Petro, čto žije i sidiť na rimskim prestoľi, poučaje vsich pro pravdu."**

"Istoria učiť, čto rišeňa vsich Soborov ne mali obovjazujučoj sily, doki ich ne zatverdiv Papa. O potverdžeňe chalkedoňskoho Sobora prosjať Papu vsi episkopy, a naviť hreckij cisar'."

Dokazy z bohoslužebnych knih.

"Zahľaňte v rossijski, bohoslužebny knihi, čto tam kažesja pro Papu **Siľvestra** pod dnem 2-ho sičňa—Januara, pro Papu **Hipoľita**, pod dnem 18-ho L'utoho—Februara, pro Papu **Hrihorija** Dvojeslova, pod dnem 12-ho Marta, pro Papu **Klimentija**, pod dnem 25-ho Padolista—Nov. i pro inšich. Tam, v pochvaľnych pisňach, priznajesja ich vsjuda Holovami Cerkvi. Primirom, pro Papu Siľvestra čitajeme v Minei: **"Verchovnik javilsja jesi svjasčennoho sobora"**. Sii slova rossijskoj Minei je duže cinny, bo v nich nazyvajesja Papu Siľvestra holovoju sobora, choť na sobori provodiv v jeho zastupstvi Osija."

"A kto skladav si pisni, jak ne starinny hrecki Otcy Cerkvi? — Tož bačite, čto ne lišeň katholiki, ale i Hreki i Rossijany priznavali ich Holovami Cerkvi, ta moľaťsja do nich. V Minei, vydanoj v Moskvi, čitajeme pisň v česť Papy Sv. L'va: **"Ty učitelem pravoslavija, nasľidnikom najvyššoho prestola Sv. Petra, Holovoju Cerkvi Christovoj, stovpom pravoslavija; Ty ukrašenyj jeho načaľnoju vlastiju, zamknuv usta jeretikam."** —

"Tomu to velikij, rossijskij učenyj Solovjev piše: **"Jak Petro mav verchovnu vlasť nad vseleňskoju Cerkvoju, tak i Rimskij Epi-**

skop, čto zajmaje prestol Sv. Petra, je nyňi predstavitelem sej vlasti.”

“Papa Hrihorij I. Velikij (590—604), jakoho Cerkov nazyvaje Dvojeslovom, sej, čto uloživ Liturhiju Preždeosvjasčennych, jaka otpravľajesja do nyňi v hreckoj ta rossijskoj Cerkvi, vykonovav vlasť nad ciloju Cerkvoju. On to peršij priňav titul: **“Sluha sluh Božich”**, jakim i do nyňi nazyvajut sebe Papy. Jeho hrecka Cerkov do nyňi nazyvaje: **“Pervoprestoľnikom Cerkvi i nasľidnikom Sv. Petra.”**

Jak nazyvali virny episkopov Rimu?

“Nezvyčajna počesť, s jakoju virny ciloj Cerkvi odnosilisja do Holovy Cerkvi, byla pričinoju, čto vže v peršich vikach christijaňstva, počali episkopov Rimu nazyvati rožnymi, počesnymi imenami, jak: **Nasľidnik Petra, Namisnik Christa, Namisnik Boha, Otec virnych, Papa** (sebto Otec vsich virnych), **Verchovnyj Učiteľ**, a v promovach: **Svjaťijšij Otče, Vaša Svjatosť, Apostoľske Veličestvo**, choťaj Papy nikoli nenazyvajut sebe inakše jak: **“Sluha sluh Božich”**. Sej titul uvažali Papy najboľšoju počesťu bo jak Christos stav rabom dľa rabov (hricha), čtoby svojeju smerťu spasti ich od vičnoj pohuby, tak i Jeho Namisnik je Holovoju Cerkvi ne dľa sebe, ne dľa svojej česti, a tomu, čtoby byti sluhoju (rabom) dľa vsich Christovych sluh.”

“Tut mimo voľi prichodit meňi na hadku odna rič. Papy Rimski, pamjatajuči na slova Christa, čto sluha ne smije byti boľšim od svoho pana, nazyvajut sebe: “Sluhami sluh Božich”, a hreckij patriarch car’horodskij pribiraje hordyj titul: **“Patriarch ciloho svita”**, mov by poza Car’horodom vže ne bylo svita.”

“‘Sče divňijše velit sebe nazyvati schodnyj patriarch v Aleksandrii, čto pod svojeju vlasťu ne maje boľše, jak 14,000 christian. On nazyvaje sebe: **“Sudijeju ciloho svita i trinadcjatym apostolom”**. — Až smich bere čelovika, i Boh visť jaki hadki prichoď’at na dumku: “Trinadcjatyj apostol”! Na čijež misce?”

Svjaťijšij Otec, Papa Rimskij.

“A teper’ zrozumijete, čto nazva: “Svjaťijšij Otec” ne označuje zovsim, čto Papa je svjatym, a toľko je počesnym nazvaňem, titulom, jakij jemu nadajuť virny, podobno jak my neraz nazyvajeme “blahorodnym” čelovika, choťa on zovsim ne “rodiťsja (pochodit) z **“blahoj”** (slavnoj) rodiny.” —

“Pevno, čto, choť jak kto, a Papa povinen byti svjatym, ale čtož? Christos postaviv Holovoju Cerkvi ne anhela, a nemočnoho, slabo-

ho čelovika, jakoho ťahne do hricha tak samo, jak nas. Bylo duže velike čislo Papov d'ijsno svjatych, jakich hrecka ta rossijska Cerkov priznaje Svjatymi, ale byli i hrišny, byli naviť duže hrišny. — I ne divota. Meždu 12-ťoma apostolami byv Juda, a meždu povtreťa sotkami Papov ne malo by byti hrišnikov. Ne divujtesja, čto my katholiki, svoju Holovu nazyvajeme: "Svjaťijšij Otec". Chibaž rossijska Cerkov ne kaže, čto neju upravľaje "Svjaťijšij Sinod", a preciň ne virit, čto jeho členy je svjatymi."

"Tomu to rossijskij pisateľ Rjabynin v svoich "Bylinach" piše: **"Cilkom jasno, čto hovoreňe antipapistov** (sebto protivnikov Papov) **pro značiňe Papstva poľahaje zovsim na ložnoj podstavi. Rimskij Papa ne Boh, ne Christos, ne Svjatyj Duch, jak to starjajutsja vmoviti v lechkovirnych ľudij vsi papofoby** (sebto ťi, čto curajutsja Papy), **a po prostu verchovnyj Praviteľ Cerkvi Christa, na zemľi** i v **zmysľi Namisnik Christa, jak Toho, čto osnovav Cerkov."**

Nepomiľnosť Papy.

"A preciň vy, katholiki, vyrazno kažete, čto Papa je nepohrišnyj, značitsja, ne može zhrišiti"? — perervav choryj.

"Os' v tom-to i bida, čto vy často podsuvajete katholikam taki riči, pro jaki oni ani dumajut" — hovoriv daľše o. Petro. — "Nepohrišnyj" ne značiť, čt oPapa ne može zhrišiti, **a toľko, čto Papa v nauci Christovoj ne može pomylitisja."**

"A chibaž se ne na odno vychodit? Vy čelovika robite neomyľnym, robite Bohom" — perervav choryj."

"N'i brate" — otpoviv o. Petro. — "Ne my, katholiki, robime Papu nepomyľnym, a zrobila jeho takim voľa Isusa Christa".

"N'im rozkažu pro se, spytaju Tebe brate, nasampered: **Či može Christos zrobiti, čtoby čelovik v jakijs spravi ne moh pomylitisja?"**

"Tak, bez sumňivu. Christos je vsemohuščim Bohom, tož i može zrobiti, čtoby čelovik v jakijs' spravi ne moh pomylitisja" — otpoviv choryj.

"Či se bude zasluha čelovika, čto on ne bude moh pomylitisja? — pytav daľše o. Petro.

"N'i, se ne bude zasluha čelovika, se bude Božij dar" — otpoviv choryj.

"Či čerez se sej čelovik vže ne bude moh zhrišiti, bude svjatym? — pytav daľše o. Petro.

"I se ňi" — otpoviv choryj — "bo čto inšoho značiť: **"Čto ne može pomylitisja"**, a čto inšoho: **"Čto ne može zhrišiti."**

"Duže dobre hovorite" — moviv o. Petro — "v ťim hodimesja zovsim. A teper' skažiť meňi, po čto prijšov Christos na sej svit?"

"Jak to, po čto?" — otpoviv choryj. — "Čtoby nas otkupiti."

"Dobre" — hovoriv o. Petro. — "A či Christos vže boľše ničoho ne d'ilav, jak byv tut na zemli?"

"N'i" — skazav choryj. — "Christos takož učiv ľudej."

"A čohož učiv Christos?" — pytav daľše o. Petro.

"Christos učiv, jak treba viriti i jak treba žiti, čtoby dostatisja do neba" — otpoviv choryj.

Zovsim spravedlivo" — prodovžav o. Petro. — "Značit sja, čtoby ľudi mohli dostatisja do neba, musjať tak viriti, i tak žiti, jak učiv Christos, bo nakoli buduť inakše viriti, abo inakše žiti, to ne buduť mohli dostatisja do neba."

"I n atoj nauci duže zaležalo Isus Christu. On preciň vyrazno skazav v svojej propovidi na hori, čto mine nebo i zemľa, a z Jeho slov, sebto nauki, ne propade — ne zminitsja — ni odno slovo, ni odin značok. Značit sja, Jeho nauka bude do konca svita nezminna, v Jeho nauci ne zajde nikoli pomylka (bľud)." —

"Ta se pravda" — dokinuv choryj.

"A ktož učit Christovoj nauki?" — hovoriv o. Petro.

"Kto? Cerkov" — otpoviv choryj.

"Možet prote Cerkov pomylitisja v nauci Christa?"

"N'i! Cerkov v nauci I. Christa ne može pomylitisja" — skazav choryj.

"Tož musiv Christos dati svojej Cerkvi dar nepomyľnosti i to v nauci, jak treba viriti (v nauci viry) i v nauci, jak treba žiti (v nauci obyčajov, moraľnosti). Či ne tak?"

"Tak d'ijstno" — hovoriv choryj. — "Nakoli Christos dľa spaseňa ľudej umer na kresťi, a seho spaseňa ne mohuť osjahnuti ťi, čto ne virjat' abo ne žijuť tak, jak učiv I. Christos, jakij z ľubvi do ľudej choťiv umerti, musiv choťiti takož tak zabespečiti svoju nauku, tak jej ochraniti pered vsjakimi pomylkami, čtoby one vse byla toju samoju, jakoj On učiv."

"Vy dumajete zovsim dobre" — skazav o. Petro. — **"Christova Cerkov musiť byti nepomyľna."**

"Ktož v Cerkvi je neomyľnyj? I. Christos dav vlasť učiti svoim apostolam, koli skazav do nich: "Id'iť v svit i učiť vsi narody" i sja vlasť perejšla na ich nasľidnikov, sebto episkopov. Prote učiti v Cerkvi majut pravo episkopy, abo jak my kažeme: **"Cerkov učasča".** I toj to "Cerkvi učasčoj" musiv dati I. Christos dar neomyľnosti."

Nepomyľnosť katholickoj Cerkvi.

“A teper’ postavľu Vam pytaňe: **Kotraž z tych Cerkvej, čto nazyvajuť sebe Christovymi, je d’ijsno pravdiva Cerkov Christa?”**

Choryj movčav.

O. Petro pytav daľše: “Čomu ne otpovidajete?”

“Ne znaju” — promoviv ticho choryj.

“Vy ne znajete? Vy kandidat duchovnoho stanu i ne znajete, kotra Cerkov pravdiva?”

“Ja znav, doki ne čuv toho, čto Vy meňi skazali” — hovoriv choryj. — “Ja dumav, čto pravdivoju Cerkvoju je Cerkov schodna, hrecka ta rossijska. A tut, ot Vas, počuv ja taki riči, pročitav taki knižki ta z vlasnych bohoslužebnych kniħ vyčitav take, čto **nyňi uže ne smiju skazati, čto Cerkov hreko-rossijska je pravdivoju. Nam v seminarii, ne hovorili pravdu.** My ne znali naviť, čto učať naši, hrecki Otcy Cerkvi, my naviť ne zastanovľalisja nad tym, čto spivali v cerkvi. Knižok ne pozvoľali nam čitati, chiba ťi, čto uživali do nauki, a v nich i zhadki ne bylo pro se; v nich na každoj kartci možna bylo vyčitati, čto katholicka Cerkov, se odna z najpohaňijšich vir.”

“Alež preciň musiť byti des’ pravdiva Cerkov Christova” — hovoriv daľše o. Petro. — “Preciň Christova pravda ne mohla propasti. Jej holosiv Christos ne lišeň dľa tych, čto žili s Nim, ale i dľa nas i dľa tych, čto buduť po nas d okonca svita. On,e, za nas pomer! My musime mati možnosť znati pravdivu nauku Christovu. Musiť byti Cerkov, v kotroj cilkom na pevno možna doznatisja, jak treba viriti i jak treba žiti, bo nakoli by takoj Cerkvi ne bylo, to či vinny byli by ľudi, nakoli by ne mali takoj viry, jakoj učiv Christos, abo ne žili tak, jak choťiv Christos? A nakoli ľudi ne byli by vinny, to či moh by Christos vykľučati ich za se ot vičnoho sčasťa v nebi?”

“I taka Cerkov je! A je neju Cerkov katholicka!”

Choryj movčav.

“Vaše movčaňe” — hovoriv daľše o. Petro — “je najľipšim dokazom, čto Vy sami priznajete katholicku Cerkov pravdivoju Cerkvoju Christa. Vam toľko ťažko pohoditisja s toju hadkoju. Vy tomu ne vinny, jak ne vinny milliony rossijskoho naroda, bo jakraz do vašich učitelej odnosjaťsja slova Christa: **“Hore vam zakonnikom, jako vzjaste kľuč razuminija: sami ne vnidoste i vchoďasčim vozbraniste.”** (Luka XI., 52.)

“Ale i meždu tymi, čto Vas učili, je čimalo takich, čto je perekonany, čto rossijska Cerkov je pravdiva. Ich tak navčili i tak oni učať inšich.” —

Nepomylnosť Papy.

"Ta my rozhovorili sja na dobre, a tut čas ne stoiť. Vy priznajete, čto pravdiva Cerkov Christova musiť byti nepomyľna, bo inakše ne bylo by pravdy na svitťi. Toju pravdivoju Cerkvoju je Cerkov katolicka, a jej vidimoju Holovoju Papa Rímskij".

"A teper' okažiť samy. Či može byti, čtoby Holova pravdivoj Cerkvi Christovoj upav v blud v ťich spravach, za dľa jakich Isus Christos osnovav Cerkov i jeho postaviv Holovoju, sebto v ťom, jak treba viriti i jak treba žiti, čtoby dostati sja do neba? Prečiň nakoli by Papa popav v nepravdu (vblud) v spravach viry i moralu, ta za nim popala by takož i cila Cerkov, bo cila Cerkov, vsi virny musjat' jeho sluchati jak Holovu, bo i zvidki znati by ím, čto on d'ijsno popav v blud. A tod'i propala by Boža pravda na zemli, tod'i cile velike d'ilo odkupleňa ľudskoho rodu, bylo by bez korysti; bez chosna byli by terpiňa i smerť Christa. Bo jakij chosen byv z nich dľa ľudej, nakoli by Holova, a s nim i cila Cerkov popala v blud i ne znala, jak treba viriti i jak žiti, čtoby dostati sja do neba?"

"Či može dopustiti do seho Christos, čtoby Jeho nauka propala? Chiba ne byv by pravdivym Bohom, a preciň i rossejska Cerkov virit, čto Christos je Bohom. Sv. Apostol Pavlo kaže: **"Asče Christos ne vosta, tsče ubo pro povidanie naše, tsča že i vira naša."** "Nakoli Christos ne voskres, to pusta naša propovid', pusta naša vira", a ja Vam skažu, nakoli by Papa, jak Holova Cerkvi, jak najvyssyj Učiteľ i Pastyr' moh popasti v blud v spravach viry i obyčajov moralu, tod'i pusta cila naša vira, bo my nikoli ne znali by, de je pravda."

"Se ne vydumka katolikov! Seho domahaje sja prostyj rozum, se musiť priznati koždyj, čto viriť v Christa, viriť, čto Christos osnovav Cerkov, jakij dav vlasť i obovjazok učiti nezniknych Bozych pravd".

Molitva Christa za sv. Petra.

Preciň sam Christos skazav do sv. Petra, jak čitajemo u sv. Evan helista Luki: **"Simone, Simone, se satana prosiť VAS, daby sijav, jako pšenicu. Az že molich sja O TEBI, de ne oskud'ijet vira tvoja: i TY ňikohda obrasčja utverdi bratiju tvoju".** (Simone, Simone, otse satana prosiť, čtoby rozsypav vas mov pšenicu, ale ja moliv sja za tebe, čtoby tvoja vira ne zmaľila i ty koli'to navernuvši sja, utveržduj svoich bratov.) (Luka XXII, 31—32.). A či nezmal'ila by vira sv. Petra, nakoli by on v Christovoj nauci popav v blud? Či moh by on utverždati v viri naviť svoich bratov-apostolov, nakoli by sam zachitav sja v viri? A si slova odnosjat sja ne lišeň do sv. Petra, bo jak

my bačili, Christos osnovav Cerkov ne lišeň dľa Apoštolov ta ťych ľudej, čto žili rovnočasno s nimi, a dľa vsich i tomu vlasť ta darjakij dav sv. Petru, dav ne toľko jemu samomu, a takož i vsim jeho nasľidnikam, značit sja, Rimskim Papam. Ne lišeň za sv. Petra moliv sja Christos, čtoby ne zmaľila jeho vira, a za vsich Holov Cerkvi, jaki buduť do konca svita".

"Simi slovami kaže Isus Christov ne lišeň, čto vira Holov Cerkvi nikoli ne "zmaľije", ale naviť, čto chotby "braťa", sebto episkopy, popapli v bludy, to Holovy Cerkvi buduť ich v pravdivoj viri podderžovati. A či moh bo Papa utverždati v viri inšych bratov-episkopov, nakoli by sam chitav sja (bludov) v nej"?

"Čiž ne tak je v ľudskom ťiľi? A Cerkov, po slovam Christa, čiž ne je Jeho ťilom, a virny čiž ne je Jeho členami? Byvaje, čto odni abo druhij člen ľudskoho ťila odpade, zhine, a čolovik vse taki bude žiti, bude čolevikom. A či byv by on čolevikom, či moh by on žiti, nakoli by otpala holova? N'i! On tohdy trup! Tož i Christova Cerkov ne mohla by žiti, musila by propasti, nakoli by Holova odpav od pravdivoj viry".

Kamiň viry i Pastyr' stada.

"A jak duže zaležalo Christu na ťom, čtoby Jeho virny znali pro se, čto Holova Cerkvi ne môže odpasti od pravdivoj viry, značit sja, ne može pomylitisja v nauci viry i obyčajov, vidko choť by z toho, čto ne odni raz priobicuje sv. Petru i jeho nasľidnikam dar nepomyľnosti. Preciň, šče kolo Kesarii Filipovoj, skazav Christos, čto Petro bude kamenem, podvalinoju Cerkvi. Može podvalina chaty zachitatisja, a chata ne zavalitisja? N'i! Nakoli zachitajesja podvalina, rozvalit sja cila Cerkov. Nakoli by Holova Cerkvi, jakij je jej podvalinoju, zachitav sja v viri, tod'i propala by cila Cerkov, cila Christova nauka, cile Jeho d'ilo odkupleňa".

A slova, jakimi Chritos postaviv Sv. Petra Holovoju Cerkvi: **"Pasi moi ovcy, pasi moi jahňat'a"**? Jakij by to byv pastyr', nakoli by svoi ovcy ta jahňata provadiv na taku pašu, jaka mohla by im zaškoditi? Jakij by to byv Holova Cerkvi, nakoli by svoim virnym podavav duchovnyj korm (nauku), v jakim byla by otruja loži, bludu? Ce ne byv by pastyr' a razbojnik, čto rozbivav by svoi ovcy. Mohžež Christos pozvoliti na se, čtoby Jeho velike d'ilo, spaseňa znisčiv "pastyr'", ta zavel virnych na zlu "pašu", podav virnym nauku, v jakej oni znajšli by otroju loži, bludu"?

Jak može byti čolovik nepomyľnym?

“Se pravda, čto Vy kažete”, — perervav choryj — “ale jak može byti čolovik nepomyľnym”?

“Vam se divno, čto Chritos moh nemožnomu, hrisnomu čeloviku dati dar nepomyľnosti”? — hovoriv daľše o Petro. — “A ja Vam skažu, čto Christos dav čolovikom, i to ne odnomu, a millionam, sče boľšyj “dar”. Chibaž se na boľšyj “dar”, čto na prikaz čelovika, jestvo chľiba peretvorjuje sja v jestvo Najsvjaťijšoho T'ïla Christa, čto sam Boh sluchaje čelovika i na jeho slova staje prisletnym pod vidom chľiba i vina v Najsvjaťijšoj Tajňi Eucharistii? Abo, či se ne boľšoj “dar”, čto čelovik-svjasčennik slovami: “Ja tebe rozrišaju ot vsich hrichov tvoich”, — odpuskaje druhomu čeloviku hrichi i z Božoho voroha robit jeho Božoju rodinoju? Tak brate! Spravedlivo spivaje psalmopivec: **“Čim je čolovik, čto Ty, Bože, postaviv jeho malo-čto menšym ot anhelov”.**

“Ne odnu vlasť, ne odni dar dav Christos čeloviku, jakoho ne dav anhelam. I vy priznajete si dary, a divujete sja i ne chočete priznati daru, jakim nad'iliv Christos Holovu Cerkvi, choť dar nepomyľnosti v porovnaňu s inšymi darami, daleko ne tak velikij i čudnyj”.

Proti voľi nasuvajut sja čeloviku na hadku slova Christa, skazanij do farizejov, čto oni cid'ať komary, a polikajuť veľbludy. Vy ne divujete sja bolšym daram, a divujete sja menšiju. To tak samo, čto inžiner vybudovav koľkodesjat vež, čto verškami sjahajut až u chmary, a divovav sja i ne choťiv viriti, čto toj sam inžiner vybudovav prostu, zvyčajnu chatu”.

Nauka katolickoj Cerkvi.

“Tomu to Cerkov na posľidnym Vselenskom Sobori, čto odbyv sja v Vatikaňi, v Rimi, v roci 1870., oholosila dogmoju, sebte pravdoju, v jaku musjať viriti vsi pravdivy christijany, **čto Rimskij Papa, koii, spovňujuči čin (urjad) Pastyrja i Učitel'a vsich christian, svojeju najvyssoju, apostoľskoju povahoju, vyskazuje NAUKU VIRY ABO OBYČAJOV MORALU, kotru povinna deržati CILA Cerkov, maje toj sam dar nepomyľnosti, jakim Božestvennyj Spasiteľ nad'iliv svoju Cerkov v nauci viry i obyčajov”.**

Ložy vorohov Cerkvi.

“A ja čitav, čto na vatikaňskom sobori boľše, jak polovina episkopov, byla protivna nauci o nepomyľnosti Papy, a naviť, čto slavnozvisnyj episkop Štrossmayer, vyholosiv pered Papoju promovu, v jakij javno vyskazav, čto Papa ne je nepomyľnyj” — skazav choryj.

Blažennoj pamjati episkop Štrossmayer.

"I pro se Vam rozkažu" — prodovžav o. Petro. — "Nasampered treba Vam znati, čto episkop Štrossmayer nikoli ne hovoriv na sobori pered Papoju, bo promovy episkov v spravi nepomyľnosti, odbyvaľi sja zavse na spoľnych zasidaňach členov sobora, na jakich Papy nikoli ne bylo. Promovu episkopa Štrossmayera ofaľšovav odin byvšyj monach. A bylo se tak".

"V simdesjatych rokach, tod'i jak odbyv sja vatikaňskij sobor, živ v Meksiku, v Americi, monach, čto nazyvav sja Josif Eskudero. On polišiv monastyr' i choťiv ženitisja. Ta katholicka Cerkov ne pozvoľaje ženiti sja monachom, choť by oni i vystupili z monastyrja, i tomu Eskudero perejšov na lutersku viru i oženiv sja. A čtoby odomstiti sja na katolickoj Cerkvi, napisav knižku proti papskoj vlasti, v jakij vypečatav besidu, jaku ňiby-to mav vyholositi episkop Štrossmayer. Koli Štrossmayer pro se dovidav sja, oholosiv u vsich časopisach svita, čto on takoj besidy nikoli ne hovoriv, a Eskudero na smerteľnoj posteli priznav sja, čto besidu sfalšovav. Koliž tomu sim ľit, pomer episkop Štrossmayer, tod'i vorohi Cerkvi perepečatali knižku Eskudera, bo vže ne bylo miž živymi toho, čto moh by proti seho zaprotestovati. Ne davno tomu vypečatali sju besidu i v rossijskoj movi i Vy musili jej čitati".

"Tak" — otpoviv choryj — "V tej knižci bylo takož skazano, čto dejaki Papy byli jeretikami, tak primirom, čto Papa Ivann XXII. perečiv bezsmertnosť duši i čto jeho za se zložili z papskoho prestola na sobori v Konstancii".

"Os' bačite, jakimi to dokazami vojujut vorohi Cerkvi".— kazav na se o. Petro. — "Jak mohli Papu Joana XXII. zložiti z papskoho prestola na sobori v Konstancii, koli on umer na 80 ľit pered soborom. Vpročim Papa Ivan XXII. nikoli ne perečiv bezsmertnosti duši."

"V toj knižci bylo napisano, čto Papy zmiňovali neraz se, čto postanovili ich poperedniki, značit sja, ich poperedniki byli pomyľny" — dokinuv choryj.

"Tak!" — skazav o. Petro. — "Papy neraz zmiňovali postanovy svoich poperednikov, ale v čim? Či v nauci viry ta obyčajov? N'i, seho nikoli ne bylo. Zmiňovali, ale v spravach upravy Cerkvi, v spravach, jaki s viroju ta obyčajami ne majut ničoho spoľnoho. V takich spravach Papy je tak samo pomyľni, jak i proči ľudi. Čto boľše! Papa, koli hovoriť, abo piše jako privatnyj čolovik, može pomyliti sja naviť v nauci viry i ybičajov. On e nepomyľnyj toľko tod'i,

koli hovorit' jak Namisnik Christa i Najvysšyj Učitel' vsich christian".

"A se, čto boľše jak polovina episkopov holosovala proti nepomyľnosti Papy, či se pravda"? — pitav choryj.

"Taka sama, jak se, čto mav hovoriti bl. p. episkop Štrossmayer. V časi, koli hovorili pro sju spravu na sobori, byli dejaki episkopy protivny, ale ne samoj nauci, a tomu, čtoby jej ohološovati dogmoju Cerkvi, choť priznavali, čto tak virila za vse katolicka Cerkov. Koliž prijšlo do holosovaňa, to na 535 episkopov, jaki holosovali, bylo dvoch protivnych sej nauci. Ale koli sju nauku oholešeno dogmoju katolickoj Cerkvi, tod'i i tych dvoch i vsi proči, jaki ne byli na sobori, priznali jej, jako nauku Bohom objavlenu. Na 1000 katholickich episkopov, bo toľko meňše-boľše bylo ich tod'i na sviťi, ni odni ne zaprotestovav proti sej nauki".

Či nauka pro nepomyľnosť Papy je nova pravda viry?

"Ale vse taki se nova pravda viry" — dokinuv choryj.

"N'i, brate" — hovoriv daľše o. Petro. — "Katholicka Cerkov ne vydumuje novych pravd viry, a toľko čas ot času, ohološuje ťi, jaki misťatsja v objavlenoj nauci Christovoj."

"Čto i v peršich vikach christiany priznavali Papu nepomyľnym v nauci viry i obyčajov, majeme najľipšij dokaz v tom, čto koli v V. vici časť Hrekov pod provodom patriarcha Akakija, popala v jeres', tod'i priňato nazad do Cerkvi toľko ťich, čto podpisalisja na ispovidaňe viry, jake uloživ Papa Hormizda, v kotrom skazano, čto vsi, čto choťat spasti svoju dušu, musjať hoditisja s viroju rimskoho prestola, jakij chraniv zavse viru čistu i bez bludu. Čtož se je, jak ne to, čto cila Cerkov priznavala, čto Papa Rimskij ne može otpasti od pravdivoj viry Christovoj."

"Podobny ispovidaňa viry podpisovali latiňski i hrecki Otcy Cerkvi na soborach, v Carhorod'i v r. 869, v Lioňi v r. 1274 i v Fľorencii v r. 1439. Značiť sja, Otcy sich soborov virili, čto nauka, jakoj deržiťsja Papa Rimskij, je naukoju pravdivoju, čt oprote Papy od pravdivoj viry ne možuť odpasti, je ňepomyľny.

A čomuž Cerkov ne oholosila nauki pro neomyľnosť Papy davňijše.

"A čomuž Cerkov ne oholosila sej nauki skorše?"—pytav choryj.

"Čomu?" — otpoviv o. Petro. — "bo ne bylo potreba. Os' vam primir. Maje baťko koľkich synov, jaki s nim razom hospodarujuť. Spiľno pracujut, spiľno jid'at, spiľno kupujut odežinu. — Miž tym

odin z synov stav čas ot času brati sobi desčto z hospodarstva i prodavav dľa sebe. Dovidavsja pro se baťko, sklikav synov i kaže: "D'iti! Ne voľno nikomu prodavati abo kupovati sobi čtos' na vlasnu ruku!" Značiť sja, baťko oholosiv zakaz. A či pered tym voľno bylo synam prodavati na vlasnu ruku? N'i! I pered tym ne bylo voľno, ale baťko ne ohološovav seho, bo ne bylo potreba, poneže ne bylo slučaju, čtoby kotryj iz synov brav sobi desčto na vlasnu ruku. Tak samo i s dogmami katholickoj Cerkvi."

"Katholicka Cerkov zavse virila, čto Papa v nauci viry i obyčajov (moraľu) je nepomyľnyj, jak se korotko, ale jasno **skazav Sv. Augustin slovami: "Rim skazav, sprava skončena".** Koli odnak dakto začav učiti, čto Papa može pomylitisja v nauci viry i obyčajov, tod'i Cerkov zobrala svoich d'itej i oholosila vsim, čto kto učiv by, čto Papa može pomylitisja v nauci viry i obyčajov, sej učiv by čtos', čto protivitsja viri katholickoj Cerkvi, značiť, učiv by jeresi (ložnoj viry)."

"A ťi, čto pered vatikaňskim soborom ne priznavali Papy nemyľnym, či byli jeretikami?" — spytav choryj.

"Čtoby se vam pojasniti, ja vernu do primiru, jakij toľko čto naviv" — otpoviv o. Petro. — "Či toj syn, čto pered zakazom baťka prodavav na vlasnu ruku desčto z hospodarstva, robiv dobre či zle?"

"Ta pevno, čto zle!" — skazav choryj.

"A či byv on zlod'iem?" — pytav daľše o. Petro.

"Ta ne znati" — otpoviv choryj. — "Jak znav, čto voľa baťka byla, čtoby nikto ničoho ne prodavav na vlasnu ruku, to taki byv, ale jak neznav i dumav, čto se ne protiviťsja voľi baťka, to ne byv, bo robiv v dobroj viri, tož i ne mav hricha, bo čtoby mati hrich, treba znati, čto robiťsja zle."

"Tak samo i s dogmami" — hovoriv daľše o. Petro. — "Ot vatikaňskoho sobora vsi znajut, čto posľa nauki katholickoj Cerkvi Papa je nepomyľnym. Nakoli nyňi ne choče kto priznati jej nauku, u seho je vže zla voľa i on je spravdešnym jeretikom. Nakoli odnak kto ne priznavav sej nauki pered vatikaňskim soborom, sej ne musiv byti jeretikom, bo moh ne znati, čto taka je nauka Cerkvi i moh ne mati zloj voľi."

Rozvoj dogmy.

"A či katholicka Cerkov bude šče koli ohološovati jaki dogmy?" — pytav daľše choryj.

"Čomu ňi?" — otpoviv o. Petro. — "Jak toľko zajde potreba. Ona ne bude vydumovati novych pravd, a toľko ohološovati ťi, jaki

je Bohom objavleny, ale ne ohološeny. **Nauka Cerkvi je podobna do zerna horčici,** jak se skazav I. Christos. Ono najmeňše iz vsich, ale koli rozrostesja, to staje velikim derevom. Zerno maje v sobi toľko zarodok dereva, ale iz zerna roste derevo. Tak samo i s dogmami katholickoj Cerkvi. Oni misťaťsja v objavlenoj nauci Christovoj mov v zerňi i z nej rozvivajutsja. Ničo ne može byti dogmoju viry, čto ne mistiťsja v Christovoj nauci mov v zerňi."

Či každyj Papa je nepomyľnyj?

"A Papy, čto byli hrišnikami, či mali takož dar nepomyľnosti?" — pospytav choryj.

"Tak" — otpoviv o. Petro — "bez najmeňšoho sumňivu, bo dar nepomyľnosti, se dar, jakij Isus Christos daje Holovi Cerkvi, ne dľa jeho ličnoho dobra, a dľa dobra ciloj Cerkvi i tomu Papa ne tratiť jeho čerez hrich. Čtoby vam se ľipše pojasniti, ja postavľu odno pytaňe."

"Či miž svjasčennikami je hrišniki?"

"Tak" — otpoviv choryj.

"A koli takij svjasčennik-hrišnik skaže pri sv. Liturgii tainstvenny slova, či chľib perejestvľuje sja v Najsvjaťijše T'ilo?"

"Tak"—skazav choryj. — "Onžež je svjasčennikom, maje vlasť."

"Ale on hrišnik" — perervav o. Petro.

"To čto z toho?" — prodovžav choryj. — "Čerez hrich on ne tratiť sej vlasti; nakoli by trativ, tod'i virny nikoli ne mohli by znati, či v Sv. Liturgii nastupilo peretvoreňe chľiba v Najsvjaťijše T'ilo či ňi, abo inšimi slovami, či byla Sv. Liturgia či ňi, bo nikoli ne mohli by byti pevny, čto svjasčennik je bez hricha."

"Sovsim spravedlivo" — prodovžav o. Petro. — "Nakoliž svjasčennik čerez hrich ne tratiť vlasti svjasčenničoj, to tomu mav by Papa čerez hrich tratiti dar nepomyľnosti. Chibaž tod'i virny mohli by znati na pevno, koli jeho nauka je pravdiva, a koli ložna?"

"Ono cilkom jasne" — skazav choryj. — "Preciň Juda d'ilav čuda, jak se vidko iz slov sv. pis'ma, a seho daru ne utrativ, choť byv zlod'ijem?"

Strašnyj voroh Božoj pravdy.

"Odno toľko sče ne daje meňi supokoju" — prodovžav choryj. — "Vy skazali poperedňoho razu, čto po slovam sv. Pavla, žena v Cerkvi ne maje holosu. A ja čitav, čto Papoju byla raz žena. Či ona byla takož nepomyľna?"

"I vy virite vo se, čto Papoju byla žena?" — skazav o. Petro. — "Vy virite v otsju ňisenitnicu, jaku vydumali vorohi Christa, čtoby ne lišeň zbesčestiti katholicku Cerkov, ale i cilu christiansku viru? Jej stydajutsja nyňi naviť ťi, čto jej vydumali. A vydumali oni jej tod'i, koli to sče možna bylo skazati jaku bud' ňisenitnicu, a ľudi virili. Ale nyňi, koli nauka istorii tak rozvinulasja, čto istoriki neraz znajut ľipše se, čto dialosja tomu tysjaču ľit, niž se, čto d'ijesja nyňi, **nyňi vže v otsju bajku nkto ne virit**, bo vsi znajuť, čto tod'i, koli otsja žinka mala byti Papoju, byv Papoju sovsim kto inšij. — Nyňi je se tak zahaľno zvisno, čto ja naviť divujusja, čto vy, kandidat duchovnoho stanu, možete sče v tom sumňivatisja? — Čejže vam seho ne hovorili vaši učitely?"

"N'i!" — otpoviv choryj. — "Ale ja se čitav v odnoj knižci na seľi."

"Tak, ja seho i dohadovavsja" — prodovžav o. Petro. — "**Nema horšoho nesčasťa, jak otsi knižočki, čto to ich pišut zasľipleny, abo taki sovsim sľipy vorohi Cerkvi. A sče jak taka knižočka dostanesja pomiž prostyj narod, čto virit u vsjo, čto drukovane, tod'i ona nakujet toľko licha, čto i sto najľipšich bohoslovov ne napravit seho. Bo se ne trudno skazati na kohos', čto on zlod'ij, ale jak semu b'idnomu dokazati, čt oon ne je zlod'ij?**"

"Svjaty vaši slova, otče Dobrod'iju" — perervav choryj. — **"Ne maje naš čelovik horšoho voroha, jak otsi knižočki, čto to kidajuť sja mov skaženy na vsjo, čto svjate. Rujnovati ta buriti ne štuka, ale zbudovati, os' v tom rič. Odnym udarom molotka možna rozbiti najkrassšu rič, a koľko to trudu stojalo zrobiti jej?"**

"Ale, čtoby vy ne dumali, čto ja choču pered vami čto nebud' zakryvati, to ja rozkažu vam pro te, zvidki vzjalasja otsja bajka pro Papu-ženu" — hovoriv daľše o. Petro. —

Či Papoju byla koli žena?

"Otsja nesčastna žena, po slovam vorohov Cerkvi, mala byti Papoju v roci 855. i pod imenem Papy Ivana, rjaditi Cerkvoju boľše jak tri roki."

"T'i časy, sebto devjate ta desjate stoľiťe, se najsumňijši časy istorii Cerkvi. Tod'i to spravd'i zasidali na apostoľskich prestolach Papy, jaki ne byli hodny seho najboľšoho dostoinstva. A pričinoju seho bylo, **čto tod'i vybirali Papu ne samy svjaščenniki, a šľachta,** jaka choťila mati na papskich prestolach takich ľudej, čto išli by jej na ruku."

“Šľachta ne dbala pro se, čtoby Papoju byv Božij čelovik, a toľko, čtoby on byv dobryj dľa nej, ta popirav jej spravy. Osobenno odna šľachotska rodina, grafov toskaňskich, uživala vsjakich najohodňijších sposobov, čtoby na apostoľskom prestoľi zasidali taki ľudi, jaki robili by se, čto ona choťila. V toj to rodiňi byli tri ženščiny, mati Teodora, i jej doňki: Teodora i Marocia. T’i ženy dopuskalisja pri vybori Papov jak najohidňijších zločinov, čtoby toľko vybrati takoho, jakij im byv vpodoby na to, čtoby opisľa rjadiv v Rimi ne Papa, a oni. Tomu to i hovorili tod’i, čto v Rimi rjadiť ne Papa, a ženy. Zvidsi i pošla vydumka, čto Papoju v Rimi byla žena.”

“Ta či se mohlo byti, osud’iť samy. V tam časi, koli to otsja Joanna mala byti Papoju, vostupiv protiv Papy, najboľšij voroh katholickoj Cerkvi, Fotij, pro kotroho my vže hovorili. Čtoby opravdati svoj vystup, on zbirav vsjaki najdrobňijši zakidy proti katholickoj Cerkvi, os’ primirom, čto rimska Cerkov v posťi ne spivaje “Alliluja” i taki inši. Jak vy dumajete? Nakoli by tod’i na papskim prestoľi zasidala žena, či Fotij ne byv by seho vykorystav, ne byv by holosiv na cilyj svit, čto os’to žena je Holovoju Cerkvi. — A preciň on ani slovom ne zhadav pro se. A byv se provornyj čelovik, čto umiv naviť došukovatisja zakidov tam, de ich sovsim ne bylo! I on zamovčav by pro taku pod’iju?”

“Vpročim majeme cilkom pevny dokumenty, čto Papa Lev IV., pomer v lipňi roka 855, a po ňim bezposeredno sľidovav Papa Benedikt III., do roku 858. Po Benedikťi, čerez desjať ľit, rjadiv Cerkvoju Papa Sv. Nikolaj I., za jakoho vystupiv Fotij. Dež tut čas, v jakim mala byti Papoju žena?”

“Nyňi sju kazku odkinuli i najzahorilši vorohi Cerkvi. Ona tovčesja šče chiba po mozgach ľudej, jaki pro istoriju, abo ničoho ne znajut, abo znati ne choťat.” —

Či byli Papy hrišniki?

“Ale byli Papy, čto veli bezbožne žiťe?” — zapytav choryj.

“Tak” — otpoviv o. Petro. — “Seho nikto ne perečiť. — I miž Apostoľami znajšovsja takij, čto zradiv Isusa Christa. Ja-ž preciň kazav vam, čto Papy je ľud’mi z takoho samoho ťila, jak my. Ich tak samo ťahne do hricha, jak nas. Byli hrišny Papy, naviť duže hrišny, ale **se jakraz je dokazom, čto choť jakimi hrišnikami byli dejaki Papy, to ňi odin z nich ne oholosiv nauki, jaka protivila by sja nauci Christa.** Značiť sja, nad každym Papoju, tomu, čto on je Pa-

poju, Holovoju Cerkvi, Christos rozťahaje taku opiku, čto ne dopustiť, čtoby on odpav od pravdivoj viry."

"I pro se varto zhadati, čto choť jak nizko upali byli dejaki Papy, to Christova Cerkov, pri Božoj pomoči umika proťahom koľkonadcjaťoch ľit, z najhlubšoho upadku, poniženňa, podnestisja na sam veršok sily i svjatosti. Tak bylo i po sich sumnych časach, pro jaki ja zhadovav, tak byvalo i pozdňijše. Vidko, čto Cerkvoju opikujesja vyšša, Boža sila." —

Čto to byla inkvizicia?

"A či byli Papy, jaki mali svoich katov ta veli inkviziciu, na jakij strašenno mučili ľudej?" — pytav daľše choryj.

"Se takož odna z ťich kazok, v jakij peremišano hrišno s pravednym, pravdu s ložiju" — otpoviv o. Petro — "i jakoju tumaniťsja ľudej, čto ne v siľi rozobrati, de pravda, a de lož. Os' posluchajte."

"Inkvizicia byla spravd'i, ale **ne treba mišati inkvizicii cerkovnoj s inkvizicijeju svitskoju.** Cerkovna inkvizicia byv to cerkovnyj sud nad jeretikami, sebto ťimi, čto holosili nauki, protivny nauci Cerkvi. Nakoli bylo podozriňe, čto ktos' byv jeretikom, tod'i zavzyvali jeho pered cerkovnyj sud, jakij vypytovav jeho pro nauku. Koliž sej sud iz zoznaň zavozvannoho poznav, čto jeho nauka protiviťsja d'ijstno nauci Cerkvi, tod'i ohološovav, čto nauka toho a toho čelovika, protiviťsja nauci Cerkvi, čto jej ne naležiť sluchati, korotko, čto on je jeretikom. Se bylo tym boľše potrebno, čto **tod'išny jeretiki, to ne byli supokojny ľudi, ale podobny do našich anarchistov i dopuskalisja neraz strašnych nasiľstv i ubijstv.** Se byla cerkovna inkvizicia."

"Sovsim čto inšoho byla svitska inkvizicia, abo jak jej nazyvajut inkvizicia ispaňska. Se byla ustanova čisto deržavna. Koli jakijs' koroľ či kňaz podozrivav koho, čto on trimaje s jeho vorohami, tod'i stavili jeho na sud, de pitkami (torturami, mučeňem) staralisja dobyti z neho pravdu. Sej sud nazyvavsja takož inkvizicijeju. S cerkovnoju inkvizicijeju ne mav on ničoho spoľnoho, chiba odnu latinsku nazvu "inkvizicia", čto po našomu značiť toľko čto dopyt. Byvalo i take, čto na sud deržavnych inkvizicij stavleno neraz i ľudej sovsim nevinnych, čtoby pozbytisja ich ta zahornuti ich majno do deržavnoj kasy. Taki inkvizicii byli i v rožnych deržavach, a najstrašňijša z nich to byla ispaňska."

"Pravda, byv čas, čto na čoľi toj ispaňskoj inkvizicii stojali Dominikany, primirom Torkvemada, ale tod'i spravovali oni svoj urjad

ne z prikazu Cerkvi, a jak urjadniki deržavny, z voľi koroľa. Tomu to i Cerkov za ich d'ila ne odpovidaje. Čto boľše! **Papy duže často osobnymi pis'mami upominali koroľov, čtoby ťi zališili dopytovati ľudej mukami,** ale čtož, koroľi ne choťili sluchati holosu Cerkvi."

"Os' tut majete primir, jak to vorohi Cerkvi vojujut protiv nej. Raz vydumujut riči, jakich nikoli ne bylo, a druhij raz pomišajut odno s druhim i se, čto robili inši, pripisujut Cerkvi."

Choryj sluchav uvažno slov o. Petra. Čto tam d'ijalosja v jeho duši, pr ose znav odin Boh, ale z jeho očej i ťich pytaň, jaki staviv, možna bylo dohadovatisja, čto davna nenavisť i uperedžeňe (predrozsudok) do katholickoj Cerkvi ustupali, a na ich misce rodilosja bažaňe poznati pravdu. Po chviľi movčanki, skazav choryj:

Či potrebna cerkovna deržava?

"Šče odno bud'te laskavy pojasniti meňi. Posčto Papam deržavy? Preciň ňi Christos, ňi sv. Petro ne mali deržavy?"

"Pytajete, počto Papi deržavy?" — otpoviv o. Petro. — "Ono vyhľadaje na peršij pohľad, čto Papi spravd'i ne potreba deržavy, ale koli prihľanemesja spravd'i trocha ľipše, to prijdeme do perekonaňa, čto Papi taki potreba deržavy. Ne chodiť o se, či sja deržava bude velika. Najby ona ne zajmala boľše prostoru, jak chata, ale Papi treba mati take misce, de on byv by svoim vlasnym panom i ne podľahav nijakomu kňaz'u či koroľu, nijakoj svitskoj vlasti."

"A se čomu?" — spytav choryj. — "Preciň i svitska vlasť pochodit ot Boha."

"Pravda, čto svitska vlasť pochodit ot Boha," — otpoviv o. Petro — "ale ťi, čto deržať jej, ne sovsim žijut so soboju v zhod'i. Najby tak koroľ, v jakoho kraju meškav by Papa, byv v nezhod'i s druhim korolem. (Jak i v teperišňoj europejskoj vojňi Anglii, Francii, Rossii ta Italii oprotiv Austro-Uhorsčiny i N'imecčiny. Red.) Po čijej storoňi musiv by stanuti Papa? Svomu koroľu on musiv by prisjahati na virnosť i dľa prisjahi musiv by stojati na jeho storoňi. A jak by pravda byla ne po storoňi jeho koroľa, a po storoňi koroľivskoho voroha, čto tod'i?"

"Tod'i musiv by stanuti Papa po storoňi voroha" — otpoviv choryj.

"A čto skazav by tod'i jeho koroľ?" — pytav o. Petro. — "Skazav by, čto Papa zlomiv prisjahu virnosti, bo stoit po storoňi jeho vorohov i moh by, opirajučisja na svojej vlasti, suditi Papu jak zradnika. Či ono vyjšlo by na dobre Cerkvi, koli by Papa musiv ohľa-

datisja na se, čto skaže jeho koroľ? A tak, koli Papa maje svoju deržavu, tod'i on nikomu ne prisjahaje na virnosť, on tod'i svoim vlasnym panom i staje po toj storoňi, po čijej pravda, a nikto ne smije jeho poťahnuti do otvičaľnosti. **Papa musit byti sovsim svobodnym, musiť byti ponad vsimi koroľami i čisarami, on musiť byti otcem vsich, tak kňazov, jak i nekňazov. Papa je dľa vsich i koli kto staje Papoju, musiť zabyti o tom, čto on N'imec, Francuz či Italianec, a pamjatati toľko, čto on je Papoju.**"

Zasnovaňe cerkovnoj deržavy.

"A preciň z počatku Papy ne mali svojej deržavy" — skazav choryj.

"Bo i ne bylo jej potreba" — otpoviv o. Petro. — "Se byli sovsim inši časy! Papa v peršich vikach christijanstva, choť ne mav svojej deržavy, byv v Rimi i na cilom sviťi tak považanyj, čto ne to čto christiany, ale naviť diki Huny sluchali jeho. Papa Lev Velikij svoimi opomneňami skloniv koroľa Hunov, Atiľu, a odtak koroľa Vandalov, Gajzerika, čto oba otstupili ot oblohi mista Rimu. I tak bylo ne raz. Ta pozňijše, v seredňich vikach, v jakich kňazy beznastanno provadili so soboju vojny, a inši, čto meškali v Italii, raz v raz napadali na Rim i ne davali Papi vykonavati svojej vlasti jak Holovy Cerkvi, tod'i treba bylo dokonče, čtoby Papa mav svoju deržavu. I tod'i spravd'i ona povstala."

"Pobožny ľudi z daveň-davna zapisovali zemľi dľa "Prestola Sv. Petra", a pobožnyj koroľ Pipin ta jeho syn, Karlo Velikij, pobivši vorohov Cerkvi, darovali apostoľskomu prestolu po vičny časy časť Italii."

"To Papy mali svoje vojsko?" — perervav choryj. —

"Tak" — hovoriv daľše o. Petro — "bo musili boroniti svojej deržavy pered vorohami. A hospodar' ne bude boroniti svoho gazdovstva protiv razbojnikov? Papy pamjatajuči pro se, čto cerkovna deržava ne je ich vlasnosťu, a vlasnosťu apostoľskoho prestola, dobrom Cerkvi, boronili jej dľa dobra Cerkvi. — Preciň i nyňi musiť svjasčennik boroniti cerkovnoho dobra."

Aviňionska nevoľa.

"Ale byv čas, čto Papy pokinuli svoju deržavu i meškali u Francii?" — dokinuv choryj.

"Byli" — prodovžav o. Petro — "i se duže sumny časy dľa Cerkvi. Jakraz sich 70 ľit, jaki Papy ne meškali v Rimi, a u Francii,

v Aviňioňi, je najľipšim dokazom, čto se, čto ja toľko čto skazav, je pravdoju. Čerez tych 70 ľit,[1] byli Papy poddannymi francuzskich koroľov, jaki primušovali ich popirati interesy Francii proti inšich deržav."

"I čtož vyjšlo iz toho? Po smerti Papy Hrihoria XI. vybrali Papoju Urbana, jakij ne choťiv meškati v Aviňioňi, a ostavsja v Rimi. Tod'i prichiľny Francii kardinaly, vybrali protipapu, jakij zameškav v Aviňioňi. Nastav krajnyj nelad v Cerkvi. Christiany ne znali koho sluchati. Vsi potratili holovy, zjichalisja na naradu do mista Pizy i vradili, čto oboch Papov treba zložiti, a vybrati novoho. Jak skazali, tak i zrobili. Ta v ťim bida, čto si, čto zobralisja na naradu do Pizy, ne mali prava zložiti zakonnoho Papy z jeho dostoinstva. Oba davňijši Papy ne choťili ustupiti, a sej, čto jeho vybrali na narad'i v Pizi, priznavav sebe takož Papoju. — Tak, čto misto dvoch bylo až troch takich, čto mali sebe za Papov."

Kto staršij, Papa či sobor?

"A čomuž sobor v Pizi ne mav pravo zložiti Papu?" — spytav choryj.

"A os' čomu" — skazav o. Petro. — "Raz, čto zobraňe v Pizi ne bylo soborom, a toľko zvyčajnoju naradoju, a po druhe, čto choťby zobraňe v Pizi naviť i bylo soborom to ne malo prava zložiti Papy, bo **Papa je nad soborom, a ne sobor nad Papoju."**

"Jak to" — zapytav choryj — "to Papa je staršij jak sobor?"

"Tak!" — otpoviv o. Petro. — "I se vas divuje? A v rodiňi kto staršij, kto je nad nim? Či otec nad ciloju rodinoju, či rodina nad otcem? Či može rodina zobratisja i kazati: "My ne chočeme seho otca, bo on nam ne do podoby". Pevno čto ňi! Doki otec žije, abo doki sam ne ustupiť i ne oddasť svojej vlasti komu inšomu, dosi on otcem i holovoju rodiny."

"A vo hospodarstvi? Či hospodar' nad vseju čeľadiju, či čeľad' nad hospodarem? Či može čeľad' zobratisja i kazati, čto ne choče seho hospodarja, a vybiraje sobi inšoho?"

"Tak samo je v katholickoj Cerkvi. Cerkov je velikoju rodinoju Christa, v jakoj otcem i hospodarem je Papa Rimskij. On maje po voľi Isusa Christa vlasť nad vsimi, a oni nad nim vlasti ne majuť i choť by vsi čtos' uradili, a Papa skazav, čto na se ne hodiťsja, to vsi ich uchvaly ne majuť nijakoj sily i značeňa."

"A jak-žež polahodženo spravu s tymi troma papami?" — spytav choryj.

"V roci 1414. zobravsja Vselenskij Sobor do Konstancii. Dvoch papov zložilo dobrovoľno svoj urjad, a na treťoho, pro jakoho znav cilyj svit, čto on ne je papoju, sobor ne zvažav zovsim i vybrav novoho Papu Martina V., jakoho priznav Papoju cilyj svit."

"Os' tut majete nahľadnyj dokaz, do čoho dochodiť, koli Papy podľahajuť jakoj nebud' svitskoj vlasti. — Papa musiť byti nezavisimyj."

"A teper', či je otsja deržava?" — pytav choryj.

"Je, choť duže maleňka" — otpoviv o. Petro. — "Italijskij koroľ Viktor Emanuil, čtoby rozširiti svoju deržavu, zaňav v roci 1870. cilu cerkovnu deržavu, polišajuči Papi, jak nezaležnu oblasť, časť mista Rimu, zvanu Leonovoju. Za se, čto koroľ zrabovav cerkovnu deržavu, uchvaliv italijskij parľament platiti Papi ročnu platňu 3 i pol milion frankov, ta Papa sej platňi ne priňav."

"Ne priňav zviž tri miliony?" — zaklikav začudovanyj choryj. — "Os' bač!"

"Ne priňav" — hovoriv daľše o. Petro — "bo koli by byv priňav, to vyhľadalo by, čto Papa hodiťsja na sju krivdu Cerkvi, jaku zapod'ijav koroľ. Cilyj svit oburivsja na otseho koroľa-rabovnika, a Papa oholosiv vsim, čto Cerkvi stalasja krivda, i čto on uvažaje sebe vjaznem. Tomu to i Papa iz svojej častiny mista nikoli ne vychodiť, čtoby ne stupati po zemli toho koroľa, čto zrabovav cerkovnoe dobro ta ne podľahati jeho vlasti."

"Cilyj svit priznav Papi, čto on i na sim maľom prostori je svoim panom i ne je poddannym italijskoho koroľa. Tomu to i panujuči svita majut pri palaťi papskoj v Vatikaňi, svoich zastupnikov, jak i pri vsich inšich dvorach panujučich. Takoho odporučnika, ambasadora, maje i rossijskij car'. Papa rovnož, jak nezavisimyj volodar, maje pri dvorach panujučich svoich zastupnikov, čto nazyvajutsja nunciami."

"To Papa ne priňav platňi?! A z čohož on žije?" — pytav cikavo daľše choryj.

"Ta Papa dľa sebe samoho vydaje meňše, čim ja dľa svojej rodiny" — otpoviv o. Petro. — "U Papy nema nijakich priňať, ni pirov. Papa nihde ne byvaje. Papi samomu na uderžaňe vystarčila by zovsim taka parochia, jak moja."

"Ale ja čuv, čto Papa maje bohato služby" — perervav choryj.

"Spravd'i" — otpoviv o. Petro. — "Papa maje duže bohato rižnych urjadnikov ta služby, jakich uderžuje iz ťich sotikov, čto ich skladaje uves' katholickij svit i nazyvaje "Petrovym hrošem".

"A vse taki Papa je velikim panom" — perervav choryj.

"Panom? Kto vam se skazav? Teperišnyj Papa Pij X. pochodiť z prostoj misčanskoj rodiny, a jeho prizvisče Sarto (kravec) vkazuje, čto jeho rodina zajmalasja kravecstvom.

"E, kažiť svoje! Taki on je velikim panom. On naviť ne choče choditi, jeho nosjať v časi Službу Božoj na troňi ta cilujut v nohi" — hovoriv daľše choryj.

"Aľ to vy po sim sudite pro jeho paňstvo? Tož znajte, čto Papy v časi Služby Božoj nikoli ne nosjať na troňi a toľko v časi obchodov. A v pročim nošeňe na velikom krysľi, abo, jak vy kažete na troňi, ne je čtos' tak nadzvyčajnoho. Preciň davňijše, a v dekotrych mistach sče i nyňi, je zvyčaj uživati vmisto povozov, lektik, jaki nosjať sluhi. **Koli Papu nesuť na troňi, to tomu, čtoby tovpy narodu,** jaki tod'i zbirajuťsja, **mohli jeho bačiti** ta oderžati od neho Apostoľske blahosloveňstvo."

"A se, čto Papu cilujut' virny v nohu, to treba vam znati, čto **oni cilujuť v krestik,** jakij je vyšityj na obuvi, podobno jak na rukavičkach episkopa. Sim cilovaňem okazujuť virny vysoku počesť i ľubov suproti Christovoho Namistnika. Vam divno, čto Papu cilujuť virny v nohu! A čto vy skažete na se, čto dijesja v hreckoj Cerkvi? Tam **car'horodskij patriarch ciluje koľina abo i nohi nevirnoho bisurmana, tureckoho suľtana abo i jeho ministrov-vezirov.** — Čto ľipše? Či, čtoby virny z počesti cilovali nohu Christovoho Namisnika, či čtoby patriarch, holova hreckoj Cerkvi, cilovav nohu Turka?"

Choryj movčav, a o. Petro, pohľanuvši na hodinnik, stav prasčati sja s nim, bo musiv sče vydati rozporjadki dľa služebnych na zavtrijšij deň. Choryj lišivsja sam, ta dovho sče rozdumovav nad tym, čto počuv nyňi ot o. Petra.

VII.

OTPUST V DEN' PRENEPOROČNOHO ZAČAT'A.

V jakij tyždeň po posl'idnoj rozmovy podužav choryj na stol'ko, čto vže moh vstavati z ložka. Svojeju peršoju povinnosťu uvažav on pojti do o. Petra i zložiti jemu sčiru pod'aku za opiku, jakoju sej, razom so svojeju žonkoju, okružali jeho na ves' čas choroby. O. Petro veľmi zrad'iv, pobačivši choroho; zaprosiv jeho do svojej hostinnoj komnaty i posadivši u vyhodnom krisli, stav rozpytovati pro stan jeho zdorovľa.

Čto sponukalo Vasiľa Ivanoviča uťikati z Rossii?

Choť iz zoznaň choroho, složenych 'sče toho dňa, koli jeho znajdeno ranenoho v ľisi, o. Petro znav jeho imja i prozvisče, to odnak nikoli v rozmovi ne porušav seho pitaňa, bojači sja spominami dotknuti boľučoj rany, jaku bez sumňivu musiv nositi nesčasnyj bihlec u svoim srdci. Nyňi choryj sam rozpočav pro se rozmovu."

"Ja prijšov, čtoby vam, Vsečesnijšyj Otče, zložiti sčiru pod'aku za vsjo čto Vy sd'ilali dľa bidnoj siroty" — skazav choryj.

"To vy sirota?" — otpoviv o. Petro.

"Ňi otče, ja ne sirota u vlastivym zmysľi", — otpoviv choryj — "ja horš siroty, bo, choť maju otca i maťir, ta ledvy, či koli v žit'u budu ich 'sče bačiti. Ja nazyvajusja Vasilij Ivanovič Lomaniv. Moj otec je svjasčennikom v seľi Bativ, kiivskoj gubernii. Mene oddali rodičy do duchovnoj seminarii i ja byv by jej skončiv, nakoli by ne nesčasnyj slučaj".

"O. Petro ne choťiv pitati pro pričinu, jaka sponukala choroho kinuti Rossiju, a uťikati do Austrii. Znav toľko, čto on uťik pered vojskom ta choryj stav sam rozkazovati".

"Ja byv vže na posľidnom roci seminarii, koli odnoho razu meže tovaryšami zavela sja rozmova pro pečať spovidi. Ja vyskazav hadku, čto svjasčennik obovjazanyj zavsehda doderžati pečati spovidi i nikoli ne voľno jemu zraditi jej, naviť koli by chodilo o zradu deržavy abo o zahovor proti carja. Za se nakinuli sja na mene tovaryšy i kazali, čto svjasčennik obovjazanyj vyjaviti tajnu spovidi, koli ide o zahovor proti carja. Sprava donesla sja do upravy seminarii, mene zrobleno buntovsčikom i neblahonad'ožnym ta prohnano iz zavedeňa. Vsľid za tym ždala mene služba v saldatach i to, chto znaje jak dovho i jak daleko od rodnych storon. Cile moje žit'e bylo zlomane. Ja ne mav odvahi jichati do rodičov, bo znav, čto moje prohnaňe, a sče bolše slúžba v saldatach, byli by dľa nich strašnym udarom. Ja dovho rozdumovav nad sim, a v konci rišiv sja uťikati za kordon ta šukati u čužych sposobu do žiťa".

"To posľa nauki rossijskoj Cerkvi, svjasčennik obovjazanyj vyjaviti tajnu spovidi, koli ide o zahovor proti carja"? — spitav o. o. Petro.

"Tak" — otpoviv Vasiľ Ivanovič — "ta iz sim ja ne moh nijak pohoditi sja. Po mojej hadci, tajna sv. spovidi je vyšša ponad vsjaki ľudski zhľady, i ne voľno jej nikoli zraditi."

" Spravd'i tak" — skazav o. Petro. — "Tak učiť katolicka Cerkov. Naviť koli by svjasčennik mav zoznavati pod prisjahoju, to mu-

siť zoznavati, čto ničoho ne znaje. Koľko to slučajov možna navesti, ale katholickij svjasčennik radše pones smerť, neželi vyjaviv pered ľud'mi se, pro čto dovidav sja v sv. spovid'i"

"Tak to tak" — perervav Vasiľ Ivanovič — "u vas katolikov, inakše a inakše u nas. **U nas car' byvaje neraž staršij čim Boh".**

Jakij chram byv v parochii o. Petra?

Vyjavivši pričinu, jaka sponukala jeho do uteči za hranicu, sid'iv Vasiľ Ivanovič jakijš čas zadumanyj, movby se priznaňe vyčerpalo vsi jeho sily. Meže tym, pričinoju jeho zadumy byla žurba pro budučnosť. Tak sid'ili odin proti druhoho dobru chviľu. — O. Petro šanovav smutok choroho, bo odčuvav, jaki to sumny hadki vorušajuť jeho um.

Tišinu perervav Vasiľ Ivanovič. On opitav, jakij chram je v parochii o. Petra, a pytav ne tak z cikavosti, jak radše, čtoby perervati nemilu movčanku.

"U nas chram Prečistoj D'ivy", — otpoviv o. Petro. — "V prazdnik Neporočnoho Začaťa u nas velikij otpust."

Počuvši taku otpovid', podňis Vasiľ Ivanovič holovu, a v jeho očach sľidno bylo zacikavleňe.

"Čto se za prazdnik Preneporočnoho Začaťa?" — zapytavsja.

"Se toj sam prazdnik, čto v rosijskoj Cerkvi nazyvaje sja: Začatie sv. Anny, 9-ho Hrudňa, Dekabrja".

"A dľa čohož vy nazyvajete jeho: Neporočne Začaťe?" — pitav daľše Vasiľ Ivanovič.

Čto je Neporočne Začaťe Prečistoj D'ivy?

"My katoliki", — otpoviv o. Petro — "nazyvajeme jeho Neporočne Začaťe, čto začaťe Prečistoj D'ivy Marii bylo spravd'i neporočne, a Ona sama je d'ijstno neporočnoju".

"Čto se značiť?" — spitav choryj — "pojasňiť meňi. Ja uže deščo čuv pro se, ta ne točno. Ja čuv, čto vy, katoliki, robite Prečistu D'ivu bohineju".

"My?" — perervav o. Petro. — "Nechaj nas Boh chraniť ot seho. Sež bylo by idolopokloňstvom. Odin je toľko Boh, a Prečista D'iva Maria je toľko čelovikom. Os' ja vam rozkažu pro se".

"Vy bez sumňivu znajete nauku Cerkvi pro pervorodnyj hrich?"

"Tak" — otpoviv choryj. — "Se hrich, jakij učinili prarodiči v raju, a jakij so vsimi nasľidkami, karami perejšov na vsich ľudej."

"Na vsich" — perervav o. Petro — "s vyimkoju odnoj: Prečistoj D'ivy. Hrich pervorodnyj poľahaje v tom, čto čelovik prichodit na svit jak d'iťa Božoho hňivu, pozbavlenyj sej pervisnoj svjatosti, jakoju nad'iliv Boh peršich rodičov, koli ich sotvoriv, a jaku oni vtratili čerez hrich neposluchu. Prečistu D'ivu Mariu ochraniv Hospod' Boh od hricha pervorodnoho, značiť sja, z ohľadu na zasluhi Isusa Christa, nad'iliv Ju od peršoj chviľi Jeja jestvovaňa svjatosťu tak, čto Neporočne Začaťe je ne čto inšoho jak nad'ileňe Prečistoj D'ivy osvjačajuščoju laskoju ta inšimi česnotami v nazvyčajno vysokim stepeni od peršoj chviľi Jeja jestvovaňa. Prečista D'iva v objavleňu svjatoj Brigidy kaže: "Hospod' Boh, jakoho ja mala privesti na svit, ne choťiv, čtoby ja ustupala v čistoťi pramateri Jevi, jaka byla sotvorenna bez hricha".

"Sež preciň ne značit sovsim, čto Prečista D'iva je "bohineju", bož i pramati Jeva byla takož sotvorena bez hricha, a ne byla "bohineju".

Či davňijše bylo svjato v česť Neporočnoj D'ivy?

Choryj sluchav uvažno slov o. Petra, a vkonci skazav:

"Ale se svjato nove, v davnoj Cerkvi jeho sovsim ne bylo".

"Bylo" — otpoviv o. Petro — "choť inakše nazyvalosja, a čto najcikavijše to se, čto najdavňijši vistki pro neho, majeme jakraz v knihach hreckoj Cerkvi. Peršu vistku pro Neporočne Začaťe znachodime v pis'mach **sv. Savy,** okolo roku 485 po Christi. Perši pochvaľny pisňi v česť Neporočnoho Začaťa, napisav v semim stoľiťu **sv. Andrej Kristskij,** toj sam, jakoho kanon spivaje i rossijska Cerkov. V os'mom stoľiťu hološeno propovidi pro Neporočne Začaťe. Takož i **sv. Teodor Studit** v svoich besidach hovorit pro Neporočne Začaťe Prečistoj D'ivy. Z daven davna nazyvano v Cerkvi se svjato: Začatie sv. Anny".

"Na čim-žež opirajesja nauka, čto Prečista D'iva je neporočna?" — spytav Vasiľ Ivanovič.

Jak veličaje Prečistu D'ivu schodna Cerkov?

"Zaki skažu vam, na čom opirajesja nauka katholickoj Cerkvi pro Neporočne Začaťe Prečistoj D'ivy, mušu zaznačiti, čto sama schodna Cerkov, vse odno, či hrecka, či rossijska, či inša, priznaje Prečistu D'ivu svobodnu od vsjakoho hricha, otžež i pervorodnoho. Zahľaňte v Mineju ta pročitajte pisňi, jakimi veličajesja Prečista D'iva v deň svoho Roždestva, dňa 8. Verešňa-Septembra, v deň

Vchoda v Chram, dňa 21. Padolista-Novembra, abo v deň Začatija sv. Anny, dňa 9. Hrudňa-Dekabrja. V ťich pisňach Začaťe i Narožděne nazyvajesja svjatym, prečistym, neporočnym, nevyrečennym, bohoľipnym, božestvennym, čudesnym. Koľko to razov v cerkovnych pisňach schodnoj Cerkvi čitajeme, čto Prečista D'iva je vyssaja nebes, čisťijšoju vsich Anhelov i Archanhelov i vsich nebesnych Duchov, preneporočnoju, osvjasčennoju od začaťa, prenetľinnoju otrokoviceju, vseneporočnoju nevistoju, neskvernoju holubiceju, svjatopervočistoju, pochvaloju nebesnych Anhelov, čestňijšoju od Cheruvimov i slavňijšoju bez porovnaňa od Serafimov".

"**Nakoliž Prečista D'iva je čestňijša od Cheruvimov i slavňijša od Serafimov, to ne mohla nikoli mati na sobi jakoho nebud' hricha,** bo ne mali jeho nikoli Cheruvimy i Serafimy, a Ona sče čestňijša od nich."

"A preciň si pisňi skladali ne latiňski, a hrecki Otcy Cerkvi, i oni to v svoich veličaňach vyskazali viru hreckoj Cerkvi."

"Čto boľše! Schodna Cerkov počitaje Prečistu D'ivu vysše čim vsich Svjatych, a v počitaňu uživaje slov, jakimi ona počitaje toľko samoho Boha. Koli v molitvach do svjatych Uhodnikov, uživaje schodna Cerkov slov: "Umoli, moli Boha za nas", to v molitvach i pisňach v česť Prečistoj D'ivy kaže: "**Presvjataja Bohorodice SPASI NAS**", abo "**IZBAVI NAS**".

Čto hovoriť Sv. Pis'mo pro Prečistu D'ivu?

"Ale v svjatom pis'mi nema zhadki pro se, čto Prečista D'iva je Preneporočna" — skazav choryj.

"Tak dumajete?" — otpoviv o. Petro. — "A ja vam skažu, čto vy je v blud'i. Os' pročitajte v knizi Bytija (III., 15.) slova, jaki skazav Boh do zmija, čto zviv prarodičov do hricha: "**I vraždu položu meždu toboju, i meždu ženoju, i meždu simenem tvoim i meždu simenem toja.**"

"Čto se za žena, pro jaku hovoriť Hospod' Boh?"

"Se Prečista D'iva, Mati Spasiteľa" — otpoviv choryj.

"Tak" — hovoriv daľše o. Petro. — "Boh kaže, čto meždu zmijem, sebto zlym duchom, a ženoju, t. j. Prečistoju D'ivoju, položiť vraždu (neprijazň). Značiť, **meždu zlym Duchom a Prečistoju D'ivoju nikoli ne bylo prijazni.** A byla by prijazň, nakoli by Prečista D'iva choť odnu chviľu mala pervorodnyj hrich, bo kto maje hrich, sej voroh Božij, a prijateľ diavoľa."

"Tomu to car' Solomon u svojej "Pisňi pisnej" vyskazuje slova, jaki Otcy Cerkvi odnosjať do Prečistoj D'ivy: **"Vsja dobra jesi bližňaja moju i poroka ňisť vo tebi."**

"A z Novoho Zavita prihadajte sebi slova, jakimi Archanhel Havriil blahovistiv Prečistuju D'ivu, a jaki hovorit sja v čtodennoj molitvi: **"Radujsja obradovannaja (blahodatnaja) Hospod'** s **toboju, blahoslavenna ty vo ženach."**

"Čto značať si slova, jak ne se, čto Prečista D'iva byla povna laski (blahodati) i to šče zaki zvistiv Jej se Anhel. Či moh by Anhel hovoriti pro povnotu laski, nakoli by Maria, choť odnu chviľu byla v hrisi, značiť sja v nelasci u Boha?"

Čto učať sv. Otcy Cerkvi?

"Tomu to i najdavňijši Otcy Cerkvi v svoich pis'mach vyskazujuť viru v Neporočnoe Začaťe Prečistoj D'ivy. V duže starinnom pis'mi hreckoj Cerkvi os' jaki čitajemo slova: "Jak peršij čelovik byv sotvorennyj z neporočnoj zemľi, tak musiv soveršennyj čelovik — Christos — roditisja z Neporočnoj D'ivy."

"V Liturgii sv. Jakova, najdavňijšoj Liturgii hreckoj Cerkvi, jaka byla šče pered Sv. Vasiliem Velikim, a jaku mav spisati Sv. Apostol Jakov molodšij, nazyvajesja Prečista D'iva Marija: **"neporočnoju i pod koždym zhľadom nepovinnoju i bezdohannoju D'ivoju".** —

"Cerkovnyj pisateľ hreckij, Origen, čto živ na počatku treťoho stoľiťa i umer z ran ponesennych v časi honeňa christian za cisarja Dekija, nazyvaje Prečistu D'ivu vyrazno: **"neporočnoju, jakoj ne zviv zmij namovoju, ani ne oskverniv Jej svoim zakaženym oddychom."**

"Sv. Jefrem sirijskij, rovnož Otec hreckoj Cerkvi, slaviť Prečistu D'ivu: **"neporočnoju D'ivoju, voľnuju od vsjakoj skverny i poroka."**

"Prečista D'iva po slovam Otcov, je tym **"čistym žerelom, jakoho voda nikoli ne byla zanečisčena."** Sv. Joann Damaskin porovňaje Jej s **"zamknenym horodom, do jakoho nikoli ne dostavsja pekeľnyj zmij, bo nikoli ne oskverniv Ju hrich."**

"Ne choču navoditi vyskazov Sv. Otcov zachodnoj Cerkvi, bo choču vam pokazati, čto jakraz sv. Otcy schodnoj Cerkvi byli perši, čto vysľovľovali svoju viru v Neporočne Začaťe Prečistoj D'ivy Marii. Mušu odnak navesti slova odnoho Otca zachodnoj Cerkvi, čtoby vy bačili, čto vira v neporočnosť Prečistoj D'ivy byla zahaľna v ciloj Cerkvi Christovoj. Maju tut na hadci Sv. Augustina, jakoho

vpročim i rossijska Cerkov veličaje odnym z najboľšich svjatych Otcov Cerkvi. On napisav knižku pro Božu lasku, proti jeretika Peľagija, kotryj učiv, čto hrich pervorodnyj zaškodiv toľko praroditčam. V toj knižci dokazuje Sv. Augustin, čto hrich pervorodnyj perejšov na vsich ľudej, i čto vsi ľudi prichod'at' na svit v pervorodnym hrisi. Odinokim vyjimkom je Prečista D'iva Maria. On kaže: **"Nakoli je besida pro hrich** (pervorodnyj), **to z pod zahaľnoho zakona treba vyňati Prečistu D'ivu. Dľa okazaňa počesti samomu Bohu"** — hovorit' daľše sv. Otec — **"ne choču navit' podumati, čtoby Prečista D'iva byla koli nebud' v staňi hricha. Znajeme, čto Ona oderžala najboľši laski, jakich liš mohla dostupiti ľudska osoba, čtoby pobiditi hrich, bo sam Boh priznav Ju dostojnoju začaťa i nošeňa v svoim preneporočnom ťiľi Toho, kotryj nikoli ne byv sposobnyj do hricha".**

"Či po sich vyskazach Sv. Otcov Cerkvi, može šče kto sumňivati sja, čto vira v neporočnosť Prečistoj D'ivy byla od počatku v Cerkvi Christovoj?" —

Jak virila hrecka Cerkov po Kerulariju?

"Taka byla vira v hreckoj Cerkvi od samoho počatku, taka byla šče i po ťim, jak ona za Kerularija odorvalasja od katholickoj Cerkvi. **V XIII-tom stoľiťu byla nauka pro Neporočne Začaťe Prečistoj D'ivy, dogmoju hreckoj Cerkvi.** Vsi hrecki bohoslovy toho času, jak odin, vyskazujuť sja za Neporočnym začaťem, a odin z posľidnych, hreckich cisarov Manuil II. Paleolog (1393—1425) hroziť vylučeňem z Cerkvi každomu, kto važiv by sja učiti, čto Prečista D'iva ne je neporočno začata."

"Nyňi hrecka Cerkov ne viriť v Neporočne Začaťe, a viriť v neho katholicka Cerkov. Kotraž z nich deržiťsja davnoj viry, a kotra pokinula ju? Pokinula davnu viru hrecka Cerkov, a deržiťsja jej katholicka".

"Peršim, čto začav včiti v hreckoj Cerkvi, čto Prečista D'iva Marija mala pervorodnyj hrich, byv Mitrofan Kritopuľ. On pomer v roci 1641. I od toho času hrecka Cerkov ne priznaje nauki pro Neporočne Začaťe Prečistoj D'ivy Marii."

"Ta choť hrecka Cerkov nyňi ne priznaje nauki pro Neporočne Začaťe Prečistoj D'ivy, to v svoich cerkovnych pisňach, zloženych starinnymi, hreckimi Otcami, šče nyňi veličaje Ju Neporočnoju. — Primirom v Bohorodičňi spivaje: **"Poroka ňisť vo dobroťi tvojej D'ivo; ty bo jedina prečistaja javilasja jesi ot vika vsečistaja",** abo

v kanoňi na deň 22. padolista: “**Čistuju i neporočnuju i svitľijšuju vseja tvari**”, a dňa 21. padolista: “**Prežde začatija čistaja.**”

Jak virila rossijska Cerkov vo 17-om i 18-om stoľiťu?

“Rossijska Cerkov, šče boľše, čim hrecka, virila v Neporočne Začaťe Prečistoj D’ivy, a teper’ odklikuje jeho, ne z inšoj pričiny, jak toľko iz nenavisti do katholickoj Cerkvi.”

“A otkiž vy, otče, znajete, čto rossijska Cerkov virila v Neporočne Začaťe?” — perervav Vasiľ Ivanovič.

“Znaju z pisem najvyznačňijšich bohoslovov rossijskoj Cerkvi” — otpoviv o. Petro. — “Vy bez sumňivu, znajete takich učenych bohoslovov rossijskoj Cerkvi, jak: Baranovič, Haľatovskij i Dimitrij Rostovskij.”

“Tak” — otpoviv choryj. — “Sež “**stovpy pravoslavnoj viry**”, najvyznačňijši bohoslovy, a Dimitrij Rostovskij odin z najboľšich Svjatych rossijskoj Cerkvi.”

“Os’ bačite” — prodovžav o. Petro — “jakraz oni v svoich pis’mach vyskazali viru v Preneporočne Začaťe Prečistoj D’ivy.”

“Lazar Baranovič, archiepiskop Černigivskij (†1694), v svojej knižci p. z. “Truby na dni naročitych prazdnikov”, vydanoj v Kiivi v r. 1684., pomistiv propovid’, v jakoj učiť, čto Prečista D’iva Marija “**ne imijet nikakovaho mraka, niže samaho pervorodnaho hricha**”, a zvertajučisja do Prečistoj D’ivy, veličaje Ju slovami: “**Kako ťa ublažim, Prečistaja D’ivo, my v bezzakoniich začatii, tebe, bez hricha začatuju.**”

“Joannikij Haľatovskij, rektor Mohiľanskoj Akademii v Kiivi, v knižci p. z. “Kľuč razuminija”, vydanoj v 1639 roci, os jak veličaje Prečistu D’ivu: “**Boh učiniv Prečistoj D’ivi, čto Ju vyzvoliv od pervo rodnoho hricha, bo Prečista D’iva bez hricha pervorodnoho počalasja i urodilasja.**”

“Dimitrij Tuptala, rostovskij mitropolit (†1709), jakoho rossijska Cerkov veličaje svjatym, pomistiv v svojej Čeťi—Minei, na deň 8. Veresňa i 9. Hrudňa nauku pro Neporočnoe Začaťe Prečistoj D’ivy Marii.”

“Nakoliž tak učili “stovpy pravoslavija”, najvyznačňijši bohoslovy rossijskoj Cerkvi, 17-ho i 18-ho stoľiťa, to se najľipšij dokaz, jaka byla vira v rossijskoj Cerkvi v tom časi.”

“Z naukoju ťich “stovpov pravoslavija” hod’aťsja i pozdňijši boho slovy rossijskij Cerkvi i to ťi, čto deržali v svoich rukach kermu nauki, rektory Mohiľanskoj Akademii. Primirom Innokentij Popov-

skij, rektor akademii (1704—1707) vyrazno dokazuje, čto Prečista D'iva nikoli ne podľahala pervorodnomu hrichu, on kaže: **"Viru v Neporočne Začaťe Prečistoj D'ivy, zavsehda deržala jak schodna tak i zachodna Cerkov."**

"Tak samo učili i pozdňijši bohoslovy rossijskoj Cerkvi, jak: Christofor Čarnuckij, Ilarion Levickij, Ambrozij Dubnevič i inši. — Sej posľidnyj piše: **"Prečista D'iva byla voľna od pervorodnoho hricha; tomu Cerkov prikazala Bohoslužeňe ta Svjato Preneporočnoho Začaťa."**

Bratstvo Preneporočnoho Začaťa v Polocku.

"V misťi Polocku zasnovano v 17. stoľiťu bratstvo Preneporočnoho Začaťa, dľa podderžaňa "pravoslavnoj" (rossijskoj) viry. — Členy bratstva skladali pri svoim stupleňu os' jaku obitnicu: **"Beru sobi Tebe (Prečista D'ivo) za moju ľubu Maťir' i budu virnoju po vsi dňi moho žiťa Tvomu Neporočnomu i Prečistomu Začaťu."** Jak vy dumajete, či ťi, čto skladali take prirečeňe, virili v Preneporočne Začaťe?" — spytav o. Petro.

"Bez sumňivu" — otpoviv choryj.

"A preciň" — hovoriv daľše o. Petro — "si, čto skladali jeho, byli najrevňijšimi členami "pravoslavnoj" (rossijskoj) Cerkvi, bož dľa podderžovaňa "pravoslavija" osnovali naviť bratstvo."

"Taka byla vira v ciloj rossijskoj Cerkvi až do roku 1721, koli to car' Petro Velikij, poddav rossijsku Cerkov pod vlasť carev i usunuv viru v Neporočne Začaťe Prečistoj D'ivy."

Vira Staroobrjadovcov v Neporočne Začaťe Preč. D'ivy.

"Čto rossijska Cerkov virila v Neporočne Začaťe Prečistoj D'ivy, je najľipšim dokazom, čto virjať v neho staroobrjadovcy (starovircy) jaki odorvalisja od rossijskoj Cerkvi tomu, čto ne choťili priňati rožnych novostej, jaki vvodiv v rossijsku Cerkov moskovskij patriarch Nikon."

"Staroobrjadovcy virjať, čto Prečista D'iva **"nepričastna nikojemu poroku hrichovnomu, niže praroditeľnoj skverňi. Jejaže i Začatie bi po Bozi, i voistinnu bezhrišno jako Bohom očisčeno i osvjasčeno."** Sju viru vyskazali episkopy staroobrjadovcev v svoim okružnom pis'mi z dňa 24. L'utoho—Februara 1862. roku."

"Tut mušu zhadati 'sče pro odnu obstavinu. Z daveň-davna bylo v Cerkvi Svjato, Začatie Sv. Anny, to jesť, koli Sv. Anna počala Prečistu D'ivu. Uže to same dokazuje, čto začaťe Prečistoj D'ivy bylo svjate, bezhrišne, bo nakoli by začaťe bylo "v hrisi pervorod-

nym", to Cerkov v česť "hrišnoho" začaťa ne byla by zavela Svjata."

"A vpročim sam rozum sčiroho christianina domahajesja viry v neporočnosť Prečistoj D'ivy. Nakoli by Prečista D'iva byla začata v pervorodnym hrisi, v takom slučaju byla by Ona jakijs' čas nevoľniceju diavoľu, vorohom Božim, stojala by nizše v svjatosti od anhelov, jaki nikoli ne mali hricha, a v konci ne možna by Jej nazyvati Prečistoju D'ivoju na duši i ťiľi."

Slova Preosvjasčennoho Mitropolita Andreja.

"Čudovo piše naš Preosvjasčennyj Mitropolit Andrej v svoim pastyrskim poslańu pro Neporočne Začaťe Presvjatoj Bohorodicy. Os' jeho slova: "Vsemohuča ruka Boža zderžala fiľu hricha, čto rozlivajučis' po cilym sviťi, sťahala každu ľudsku dušu v bezodńu Božoj nelaski, v chviľi samoho začaťa v maternom loňi. — Boh ne pozvoliv, čtoby hrich dotknuvsja, choťby na chviľu, duši sej vybranoj D'ivy. Čudom svojej laski vyńav Jej z pod zahaľno-ľudskoho zakona. — Dušu sej nebesnoj Caricy nad'iliv obyľno svojeju laskoju v samoj chviľi, koli vyjšovši z ruk Božich, mala zlučitisja s ľudskim ťilom v loňi svjatoj Anny. Tu presvjatu dušu, nad'iliv razom s jej sotvoreńem tak velikoju laskoju, čto ta laska v duši pereľalas' na ťilo i osvjatila jeho ta usterehla od vsjakoj zmazy. Tak z bahna ľudskoj prirody vyrosla čisťiseńka, bila lelija. Tak v ľudskim rod'i, hrišnom i zopsutom, najšlasja odna D'iva, dostojna stati obručniceju Svjatoho Ducha, Materju Syna Božoho." —

Nauka Katholickoj Cerkvi.

"Zahaľna byla vira v neporočnosť Prečistoj D'ivy ta ne prohološovala jej Cerkov, až doki ne najšlisja taki, čto stali vystupovati proti nej. Tomu to Svjaťijšij Otec Papa Pij IX., za zhodoju vsich episkopov, oholosiv dńa 8. Hrudńa—Dek. 1854. roku sju nauku, jak Bohom objavlenu. Os' jeho slova: "**Prohološujeme, čto nauka, jaka učiť, čto Preblahoslovena D'iva Maria, v peršoj chviľi svoho začaťa, osobennoju laskoju vsemohusčoho Boha, z ohľadu na zasluhi Hospoda Isusa Christa, Spasiteľa ľudskoho rodu, zostala ochranena i svobodna od vsjakoj skverny hricha pervorodnoho, jesť Bohom objavlena i dľa toho povinny jej vsi siľno i postojno vyznavati.**"

"Se duže vznesla i pobožna nauka" — skazav v zadumi Vasiľ Ivanovič. — "Ale vy, otče, zhadali, čto v prazdnik Neporočnoho Začaťa je u vas otpust. A bohato u vas platitsja za takij otpust?"

Či možna kupiti otpust?

"Za otpust ničoho ne platitsja" — otpoviv živo o. Petro. — "Otpustu dostupaje sej, kto vyspovidajesja, pristupiť do sv. Pričasťa i pobožno vysluchaje služby Božoj. Taki je uslovija našoho otpustu."

"Ta u vas za otpust ničoho ne platitsja?" — pytav daľše zacikavlenyj Vasiľ Ivanovič. — "Ja čuv, čto u vas možna sobi kupiti otpusčeňe hrichov za hroši."

"Naj Boh boronit!" — otpoviv o. Petro. — "Nikto za hroši ne može sobi kupiti otpusčeňe hrichov, bo hrichi sd'ilany po kresčeňu, otpusčajuťsja vo sv. Tajňi Pokajaňa. Ja znaju, čto vorohi katholickoj Cerkvi holosjať, bud'to by otpust byv otpusčeňem hrichov ta čto takij otpust možna kupiti za hroši. Čto boľše! Je taki zlobny, čto kažuť mov by to v katholickoj Cerkvi možna obsjahnuti otpusčeňe hrichov za hroši, ňim 'sče zrobilosja ich. Takoj bezbožnoj nauki nikoli ne holosila katholicka Cerkov."

"A čtož je otpust?" — spytav choryj.

"Čtoby vam pojasniti nauku katholickoj Cerkvi pro otpust, mušu vpered skazati vam nauku Cerkvi pro čistilisče i pro spolučeňe Svjatych" — hovoriv daľše o. Petro.

Čto to je čistilisče?

"Abož je čistilisče?" — spytav Vasiľ Ivanovič.

"Tak, bez sumňivu" — otpoviv o. Petro. — "Seho domahajesja zdorovyj rozsudok i každyj christianin, naviť nekatholik, jesli toľko trocha znaje nauku Isusa Christa, musiť priznati, čto je čistilisče."

"Pravda, čto za každyj hrich naležiťsja kara?"

"Tak!" — otpoviv choryj.

"A teper' bud'te tak dobry, brate Vasiľu, i otpovižte meňi na otsi moi pytaňa. Kotra duša ide po smerti do neba?"

"Do neba ide duša svjata, čista ot vsjakich hrichov, jaka abo zovsim ne mala hrichov, abo nakoli mala, to ich spokutovala pered smerťu" — otpoviv choryj.

"A kotra duša ide do pekla?" — pytav daľše o. Petro.

"Do pekla ide duša, jaka maje smertnyj hrich" — otpoviv Vasiľ Ivanovič. —

"Jak dovho trevaje kara v pekľi i či može duša z pekla dostatisja do neba?" — pytav daľše o. Petro.

"Kara pekeľna je vična" — otpoviv Vasiľ Ivanovič — "i duša, jaka dostalasja do pekla, vže polišiťsja v ňim na vični viki i nikoli ne može dostatisja do neba."

"Zovsim dobre" — hovoriv o. Petro. — "A čtož stanesja s dušeju čelovika, jakij pokajavsja na smertnoj posteli? De ona ide? On spravd'i pokajavsja i jemu hrich otpustivsja, on je v osvjasčajuščoj lasci Božoj, ale on ne mav času otpraviti pokuty za svoi hrichi. Do neba čejže ne pojde, bo v nebi vsi je bezkonečno sčastlivy, a jeho dúša maje 'šče otpraviti pokutu za svoi hrichi. V nebi nikto ne otpravľaje pokutu, bo otpravľati pokutu značiť čtos' terpiti, a terpiňe s bezkonečnym sčasťem v nebi ne dasťsja pohoditi. Do pekla sja duša takož ne može pojti, bo jej otpustilisja hrichi i ona je svjata a toľko čto ne otpravila pokutu."

"Abo skažiť meňi, čto stanesja s takoju dušeju, jaka ne mala smertnych hrichov, toľko samy prostiteľny? I sja duša ne može pojti do neba, bo maje hrichi prostiteľny. Ale i do pekla rovnož ne pojde ona, bo peklo je karoju za smertny hrichi." —

"Dež pojduť taki duši?" — pytav o. Petro.

Vasiľ Ivanovič movčav. —

"Tož ja vam skažu. Duši tych, jakim otpustilisja smertny hrichi, a jaki musjať 'šče jakijs' čas pokutovati za nich, jak i duši tych, čto povmirali v prostiteľnych hrichach, iduť do čistilisča, de 'šče jakijs' čas terpľať kary. Po otpokutovaňu sich kar, iduť do neba. Tak ono musiť byti, bo Boh, jakij je najmiloserdňijšij i rado prosčaje hrichi tym, čto za nich sčiro žalujuť, je takož i najspravedľivijšij, čto domahajesja kary za každyj hrich. Kto otpokutovav kary v sim žiťu, sej po smerti ide do neba, a kto ne mav času otpokutovati v sim žiťu, musiť otpokutovati ich v čistilisči." —

"Malo je izbrannych — hovoriť Božestvennyj Spasiteľ — a i meždu izbrannymi ne bohato takich, jaki v chviľi smerti byli by zovsim čisťi." —

Čto učiť Sv. Pis'mo?

"V take čistilisče, po smerti, virili v Starom Zaviťi Židy, bo molilisja za pomeršich, jak se vidno z druhoj knihi Makaveov (XII., 46.). — Božestvennyj Spasiteľ v Novym Zaviťi kaže, čtoby každyj, čto maje dovh, zahodivsja s viritelem 'šče vo dorozi do sudu, čtoby ne popav vo ruki sudii, jakij veliť jeho vkinuti v temnicu i deržati doťi, doki ne oddasť do posľidňoho hroša. Ktož je tym sudijeju, jak ne najspravedľivijšij Hospod', a dovžnikom hrišnyj čelovik? Treba oddati vse, otpokutovati i najmeňšij hrich v sem žiťu, doki ne stanesja na suďi, bo nakoli ne spokutujesja, to Spravedlivyj Sudija veliť vkinuti v temnicu, vo čistilisče, z kotroho ne vyjdesja, doki ne spla-

tiťsja dovhu do posľidnoho hroša, ne otpokutujesja do najmeňšoj kary. Tak učiť Spasiteľ v Evanheliu Sv. Mateja (V. 25—26.)."

"U toho samoho Sv. Evanhelista Mateja (XII., 32.) hovoriť Isus vyrazno, čto je hrichi, jaki spokutuje čelovik vo sim žiťu, ale je i taki, čto ich može spokutovati v druhim žiťu. Dež može spokutovati čelovik hrichi v druhim žiťu?"

"V pekľi seho zrobiti ne može, bo Božestvennyj Spasiteľ v pritči pro bohača i Lazara vyrazno hovoriť, čto z pekla nikto vže ne može dostatisja do neba. Proto musiť byti v druhim žiťu misce, de 'sče možna spokutovati hrichi. Sim miscem je čistilisče. — Viru vo čistilisče vyskazuje i Sv. Pavlo vo svoim peršim pis'mi do Korinťan (III. 12—15.), de hovoriť, čto dejakij čelovik može byti spasenyj ohnem. Sej ohoň, to ohoň čistilisča, muki, jaki musiť vyterpiti duša ne zovsim čista, zaki bude spasena, se jesť zaki dostanesja do neba." —

Jaka byla vira z daven-davna vo Christovoj Cerkvi?

"Tak virila Christova Cerkov od samoho počatku. Koľko to razov možna po hrobach peršich christian vyčitati slova: "Molisja za mene." Čtož značať sii slova? Se ňima pros'ba vmerloho do toho čelovika, čto stane kolis' nad jeho hrobom. Vmerlyj prosiť jeho o molitvu? Po čto jemu jej? Vidko, čto vmerlyj za žiťa viriv, čto jeho duša po smerti može dostatisja v take misce, v jakij jej možna pomoči molitvoju. Jakež se misce? Nebo? Tam duša ľudska molitov vže ne potrebuje, bo ona vže sčasliva. Peklo? Tam jej vže molitvy ne pomožuť, bo z pekla nema vychodu. Musiv vmertyj za žiťa viriti 'sče v jakes' treťe misce, v jakim možna 'sče pomoči molitvami, musiv viriti v čistilisče."

"V Liturgii Sv. Jakova, otže v najstaršoj, pisanoj Liturgii, čitajeme, čto: "Se prinošeňe (sebto bezkrovna žertva) od živych o umeršich, umoľuje dľa umeršich upokojeňa i očisčaje ich prohrišeňa."

"Sii slova vyrazno odnosjaťsja do duš, kto "**očisčajuťsja**" v čistilisči." —

"Sobor v Toledo v 675. roci, jakoho rišeňa priznala i hrecka Cerkov, priporučaje prinositi bezkrovnu žertvu za stračenych sudovo zločincov, čtoby dopomoči ich dušam, nakoli oni pokajalisja pered smertiju."

"Čiž iz seho rišeňa ne vychodiť zovsim pevno, čto vo VII. stoľiťu, koli to hrecka Cerkov 'sče ne byla odorvalasja, vsi christiany virili, čto je misce po smerti, v jakom dušam možna pomoči Službоju Božoju, otžež — čistilisče?"

"Sv. Joann Zolotoustyj vyrazno kaže: **"Ne darom prikazali svjaty Apostoly pri Službi Božoj molitisja za vmerlych; oni znali, čto iz seho je velikij chosen dľa vmerlych".** Tomu to i otzyvajesja on do virnych slovami: **"Vmerlym treba pomahati ne slezami, ale molitvoju, postom ta milostyneju."**

"Dež je ťi vmerly, jakim možna pomoči dobrymi d'ilami? V čistilisči, bo toľko tam možuť byti im pomočny dobry d'ila."

"Tomu to i Christova Cerkov zavse molilasja za vmeršich, bo virila v čistilisče, virila, čto po smerti može duša čelovika byti v takom misci, de jej možna 'sče pomoči."

"I tut jakraz zachodiť divna rič u schodnoj Cerkvi, vse odno, či hreckoj, či rossijskoj. Schodna Cerkov kaže, čto je toľko nebo i peklo, a preciň vo čtodennych Bohosluženach moliťsja za vmerlych, a naviť otpravľaje za nich osobny Bohosluženа, jak Liturgii za pomeršich, panachidy i inši. **Počtož ona moliťsja, koli nema čistilisča?"**

"I schodna Cerkov d'ijstno viriť, čto je misce po smerťi, de dušam možna pomoči dobrymi d'ilami. Dokazom seho naj posložiť viroispovidaňe jerusalimskoho patriarcha Dositeja, jake prijmala i rossijska Cerkov. Dositej v sim viroispovidaňu kaže: **"My virime, čto duši hrišnikov, jaki pokajalisja pered smerťu, ale ne mali času otpraviti pokutu, schoďat do "ada", de terpľať spravedlivy kary za svoi hrichi. Oni znajuť, čto možuť byti spaseny bezkonečnym Božim miloserdiem, čerez molitvy svjasčennikov i milostiňu, jaki za nich žertvujuť ich krevny."** Čtož se za "ad"? Sež ničo inšoho, jak čistilisče, v jake viriť katholicka Cerkov."

"Vidko, čto schodna Cerkov sama viriť v čistilisče, a toľko ne choče do seho priznatisja javno, čtoby ne posudiv jej kto, čto ona katholičiťsja."

"Nauka pro čistilisče, to ne **"jakas'"** vydumka katholickoj Cerkvi! To vira stara, jak svit, vira, jaku potverdiv Isus Christos, a jaku vyznavala i schodna Cerkov, tod'i, koli ona byla 'sče rodnoju sestroju rimskoj i s neju tvorila odnu, pravdivu Cerkov Christovu."

"A dľa čohož Isus Christos vo svoim prorocstvi pro strašnyj sud, hovoriť toľko pro nebo i peklo?" — spytav po chviľi choryj.

"Bo po strašnom sud'i bude toľko nebo i peklo" — otpoviv o. Petro. — "Čistilisča po strašnom sud'i ne bude."

Čto se je spolučeňe Svjatych?

"T'i to duši v čistilisči razom so Svjatymi v nebi i tymi pravo-

virnymi christianami, čto žijuť na zemli, naležať do odnoj Cerkvi Christovoj". —

"Jak se treba rozumiti?" — zapytav Vasiľ Ivanovič.

"Os' posluchajte, ja vam se pojasňu" — otpoviv o. Petro. — "Christianin ne žije sam dľa sebe, ale vsi tvorjať odnu, nerozryvnu suspiľnosť, tak siľno spolučenu, čto Sv. Pavlo vo svoim peršom pis'mi do Korinťan, porovnuje jej do ťila, jakoho členami je poodinoki christiany, a holovoju Isus Christos. Ale do seho spolučeňą naležať ne lišeň pravovirny christiany, čto žijuť na zemľi, ale i vsi, čto pomerli v spoluci s Christovoju Cerkvoju. Uzy christianskoj ľubovy je nerozryvny i ne ustanuť i po smerti. Proto v najťisňijšom spolučeňu ľubovi ostanut' s christianami na zemľi i ťi, čto vže osjahnuli vične sčasťe v nebi, i ťi, čto choť pomerli v Božoj lasci, ta musjať 'sče jakijs' čas terpiti kary v druhom žiťu, čtoby spokutovavši ich, mohli dostatisja do neba. Christiany, čto naležať do katholickoj Cerkvi na zemľi, nazyvajutsja **Cerkvoju vojujuscoju**, bo musjať mov ťi vojaki, borotisja s rožnymi pokusami."

Chosen iz spolučeňa Svjatych.

"T'i, čto vže osjahnuli sčasťe v nebi, tvorjať **Cerkov toržestvujuscu,** jaka toržestvuje, sebto rad'ije svojeju pobidoju nad zlym duchom, a ťi, čto 'sče jakijs' čas musjať terpiti kary v čistilisči, se **Cerkov stradajusča".**

"Miž simi tremi častinami Christovoj Cerkvi je jak najťisňijša spoluka. Cerkov vojujusča pomahaje dušam v čistilisči svoimi molitvami i vsjakimi inšimi dobrymi d'ilami, a koli oni zavd'aki molitvam vojujuscoj Cerkvi, dostanuťsja do neba, tod'i buduť molitisja za členov Cerkvi vojujuscoj. Cerkov vojujusča moliťsja do Cerkvi toržestvujuscoj, sebto do Svjatych, čtoby oni molilisja za neju do Boha, a Cerkov toržestvujusča moliťsja i za nas, Cerkov vojujuscu, i za duši v čistilisči, Cerkov stradajuscu. I členy vojujuscoj Cerkvi možuť vzaimno pomahati sobi ta vyjednavati odny dľa druhich laski u Boha molitvami ta inšimi d'ilami. — Jak členy ľudskoho ťila, spovňajuči pracu pomahajuť i druhim členam, tak i členy ciloj Christovoj Cerkvi, spovňajuči dobry d'ila, robľať ne lišeň dobre dľa sebe, ale i dľa vsich členov, bo vsi oni odno ťilo, jakoho holovoju sam Isus Christos." —

"Se polučeňe vsich trech častej Cerkvi nazyvajesja "spolučeňem Svjatych", ne v ťim zmysli, mov by vsi, čto do neho naležať, vže byli Svjatymi, a v ťim, čto odny z nich, členy toržestvujuscoj Cer-

kvi, vže je Svjatymi, druhi, stradajuči v čistilisči, buduť Svjatymi, a treťi, členy vojujuscoj Cerkvi, možuť byti Svjatymi, nakoli toľko buduť spovňati Božu voľu."

Čto to je otpust?

"A teper' doznavšis' pro se, čto je spolučeňe Svjatych, porozumijete i nauku katholickoj Cerkvi pro otpust."

"**Kary** za hrich je **dvojaki. Odny** je **vičny** v pekľi, a druhi je dočasny, jaki žduť čelovika v sem žiťu abo v čistilisči. Oni nazyvajuťsja **dočasnymi,** bo trevajuť do času, se jesť, jakijs' čas. Vo Sv. Tajni pokajaňa otpuskajuťsja hrichi razom s vičnoju karoju ta častiju dočasnych kar."

"Jak se je?" — spytav choryj. — "Pojasňiť meňi se."

"Os' posluchajte" — otpoviv o. Petro. — "Čtos' podobnoho bačime i v žiťu. Baťko maje syna, jakij jeho duže ťažko obraziv. — Obraženyj baťko postanoviv vyd'idičiti zloho syna, ale syn dovidavši sja pro se, prichodiť do neho, padaje do noh, priznajesja do viny, žaluje sčiro, čto dopustivsja takoj ťažkoj obrazy, obicuje, čto vže nikoli seho ne zrobiť i dobryj baťko dajesja pereprositi ta kaže do neho: "Ja prosčaju tobi sju provinu i ne vyd'idiču tebe, ale za karu, čerez cilyj rok, budeš na svoe oderžaňe dostavati menše, čim davňijše." —

"Či se zlyj baťko? N'i, skaže každyj. On dobryj, davsja pereprositi, a sija kara, jaku naznačiv synovi, je toľko časovoju (dočasnoju) i koli mine rok, a syn jej otterpiť, to znova dostane vse ot baťka, jak mav pered tym. Se i zovsim spravedlivo i vyjde synovi na dobre, bo bude pamjatati na svoju provinu ta vo budučnosti ne bude tak lehko obražati baťka."

"Tak samo robiť i Otec nebesnyj. Prihadajte sobi istoriu Carja Davida".

"Koli David dopustivsja ťažkoho hricha, čto veľiv ubiti Uriju, tod'i stanuv pered nim prorok Natan i skazav: "Carju, ty čelovikoubijnik, ty dopustivsja strašnoho hricha". David stav žalovati za svoj hrich, a žalujuči, zloživ čudovyj psalom: "**Pomiluj mja Bože**". Natan pobačivši takij nadzvyčajno velikij i sčiryj žaľ, vedenyj Sv. Duchom, prichodiť do Davida i kaže: "**Carju, Boh prostiv tobi hrich**" —značiť sja — "**ty vže ne vinen pered Nim, bo ty svoju vinu zmyv sčirym žalem i ne budeš pokaranyj vičnoju karoju — ale za karu (dočasnu) umre tobi tvoj syn, jakoho ty tak duže ľubiš.**" —

"Bačite, jak to Hospod' darovav Davidovi hrich i vičnu karu, bož za vbiťe čelovika naložiťsja vična kara vo pekľi, a pokarav jeho karoju dočasnoju, jakoju dľa Davida byla smerť uľublenoho syna."

"Značiť sja, Boh proscaje čelovikovi vinu hricha i vičnu karu, koli čelovik sčiro za neho žaluje ta jeho vyspovidajesja, ale s vičnoju karoju ne zavsehda proscaje i cilu karu dočasnu."

"Otpuscěňe sich dočasnych kar, jaki ostajuť po otpuscěňu hricha i vičnoj kary, nazyvajeme otpustom."

Kto maje pravo ud'iľati otpust?

"Dobre" — otpoviv Vasiľ Ivanovič" — ja se rozumiju, ale kto maje pravo otpuskati sii dočasny kary, abo inšimi slovami, kto maje pravo ud'iľati otpust?"

"Ja vam se pojasňu primirom" — otpoviv o. Petro.

"Byv raz čelovik, čto vlasnoju praceju dorobivsja duže velikoho majna. A mav on čislennu rodinu. Byli v toj rodiňi dobry i meňše dobry i zly, byli zdorovy i chory, byli roboťasči i ľinivy. I skazav raz sej čelovik: "Moja rodino! Ja ťažko pracovav čerez cile žiťe ta prizbirav bezľič skarbov, čto i ne znaju ich čisla. Teper' choťiv by ja zaznati trocha supokoju, ale poki — čto ne choču rozd'iľovati majna. Tomu to ja vyberu sobi odnoho z vas, oddam jemu ves' majetok, čtoby on zavidovav nim."

"Vy, moi d'iti, pracujte takož, a koli zarobite boľše, jak potrebujete, to prinosiť do spoľnoj skarboni. Moj zastupnik bude z nej zapomahati tych, jaki ne v siľi zarobiti toľko, koľko potrebujut do žiťa. Vyž preciň odna rodina, a v rodiňi hodiťsja, čtoby odin podpomahav druhoho. Ja robľu se naročno, bo koli prijde čas rozd'ilu majna, to ja boľše dam tym, čto zarobľali boľše."

"A byli v toj rodiňi, jak ja se vže skazav rožny. Odny zarobľali boľše jak potrebovali, druhi meňše čim im potreba bylo do žiťa. — Perši skladali svoju nadvižku u spoľnoj skarboňi, druhi prichodili z nej brati. A dobryj zavidateľ, koli bačiv, čto kto ne vsiľi zarobiti toľko, koľko potrebuje, bo ne maje zdorovľa, či sily do pracy, choť ne brak u neho sčiroj voľi, ta ochoty, davav podmohi z spoľnoj kasy. Ale tym, čto ne choťili pracovati, tym ne davav ničo i oni, choť poki čto členy bohatoj rodiny, musili terpiti ťažku nuždu."

"Tym bohatym baťkom je Hospod' naš Isus Christos, čto svoimi mukami i smerťu prizbirav nevyčerpanyj skarb zasluh. Sim zavidatelem, to Christova Cerkov, jakoj otdav Christos skarb svoich zasluh, čtoby ona rozd'iľovala z neho meždu rodňu, sebto členov Chri-

stovoj Cerkvi. Do seho nevyčerpannoho skarbu zasluh Isusa Christa, naležať takož zasluhi vsich inšich členov Cerkvi a peredovsim veličezny zasluhi Prečistoj D'ivy Marii, Svjatych Apostolov, Mučenikov i inšich Božich Uhodnikov. Vsi oni prizbirali v svoim žiťu boľše zasluh, čim im bylo potreba, čtoby dostatisja do nebesnoho carstva. Vsi otsi nadmirny zasluhi ne propali, a ostajuť vlastnosťu Cerkvi, jak nadvižki zarobotkov členov rodiny, — stajuť vlasnosťu rodňi." —

"A teper' podumajte sobi čelovika, čto otpraviv Tajnu pokajaňa. Jemu otpustilisja hrichi i vična kara, a lišilasja jakas' časť kary dočasnoj, jaka žde jeho abo v sim žiťu, abo v druhom, v čistilisči. Sej dočasnoj kary moh by čelovik pozbytisja, nakoli by tvoriv jakis' dobry d'ila. Meždu tym on je slabyj, nemočnyj čelovik, čto ne maje takich dobrych d'il. I tod'i prichodiť takomu čelovikovi v pomoč Sv. Cerkov i z nevyčerpanoho skarbu zasluh Isusa Christa, Prečistoj D'ivy i inšich Svjatych, počisľuje jemu toľko zasluh, koľko potrebno, čtoby jemu otpustilasja kara dočasna i to abo vsja, abo jakas' jej časť." —

"Jak to?" — spytav choryj. — "To každomu ud'iľuje Cerkov otpust?"

"O ňi" — otpoviv o. Petro. — "Čtoby oderžati otpust, treba spovniti dejaki uslovija. Peredovsim treba byti v osvjasčajučoj lasci, bo otpusť je otpusčeňe dočasnoj kary, a dočasna kara ne može otpustitisja tomu, čto maje na svojej sovisti smertnyj hrich, jakoho proto žde s'če vična kara. Posemu treba vypovniti jakes' dobre d'ilo, jak primirom, molitisja, postiti, otvidati Cerkov, dati milostyňu dľa b'idnych, abo na jakus' bohouhodnu ciľ, ta mati bažaňe oderžati otpust."

"A ja čuv, čto u vas možna dostati otpust na koľka dňov" — perervav Vasiľ Ivanovič.

"Vam ne dobre skazali" — otpoviv o. Petro. — "Se ne je otpust na koľko dňov, a otpust **"koľkoch dňov"** A se zovsim čto inšoho."

"Treba vam znati, čto **otpust može byti povnyj abo častnyj.** — Povnyj otpust je to otpusčeňe vsich dočasnych kar. Takij otpust nadaje Cerkov čto 25 ľit i on nazyvajesja juvilejnym otpustom. — Kromi juvilejnoho otpustu je 'sče inši povny otpusty, jaki nadaje Cerkov pri jakichs' važnych nahodach, primirom, koli je meždu ľud'mi velikij pomir, abo vojna, abo koli vyberuť novoho Holovu Cerkvi. Takij povnyj otpust ud'iľuje Cerkov takož na hodinu smerti. Čtoby oderžati povnyj otpust, potreba v peršij miri byti v osvjasčujučoj lasci, pristupiti do Sv. Pričastija, otvidati koľko razov Cerkov i tam

molitisja v namiry Holovy Cerkvi. Časom prepisuje Cerkov i inši d'ila, jak post abo milostyňu." —

Čto je častnyj otpust?

"Častnyj otpust je to otpusčeňe jakojs' časti dočasnych kar i sej otpust čisliťsja posľa dňov. Primirom, otpust 40 dňov, otpust 300 dňov, otpust sim sedmic, sebto sim razov po sim dňov i inši."

"Čto se značiť otpust 300 dňov?" — spytav Vasiľ Ivanovič.

"Čtoby se zrozumiti" — otpoviv o. Petro — "treba zvernutisja hadkoju u ťi perši viki christianstva, koli to vo Sv. Tajňi pokajaňa nakladano neraz duže dovho trevajuči pokuty. Sii pokuty trevali neraz rokami i nimi otpokutovav čelovik jakus' častinu dočasnych kar. S časom zminilisja otnosiny. Nakladaňe dovhotrevajučich pokut počalo čim raz boľše vychoditi z uživaňa, bo otpravleňe ich stavalosja dľa ľudej duže trudnym, a časom prjamo nemožlivym."

"Na ich misce stali spovidniki nakladati meňši pokuty, jak molitvu, post, milostyňu, abo inši podobny d'ila. Tak ono je teper' i vo katholickoj Cerkvi i u schodnoj. Otpravivši teperišňu pokutu, oderžuje čelovik otpusčeňe jakojs' časti dočasnoj kary, ale 'sče ne ciloj. Tod'i prichodit jemu Cerkov v pomoč častnym odpustom, primirom 300 dňov. Čtoby jeho oderžati, musiľ čelovik byti v osvjasčujusčoj lasci, to odmoviti jakus' molitvu abo vypovniti jakes' inše dobroe d'ilo." —

"Kiľkož kary otpustitsja čeloviku, čto oderžav otpust 300 dňov?" — spytav Vasiľ Ivanovič.

"Toľko, koľko otpustilo by sja jemu, koli by on, posľa davných zvyčajov, pokutovav 300 dňov" — otpoviv o. Petro.

"Značiť sja" — hovoriv daľše choryj — "otpust, se sprav'di duže chosenna rič, bo za korotku molitvu abo neveličku milostyňu, otpuskajesja čelovikovi toľko dočasnoj kary, koľko otpustilo by sja jemu, nakoli by on pokutovav čerez koľkodesjať abo i koľo sot dňov."

Otpust dľa duš v čistilisči.

"Tak" — otpoviv o. Petro. — "Čto boľše! Otpustom možna pomoči takož dušam v čistilisči, bo oni takož naležať do katholickoj Cerkvi, oni je takož členami velikoho ťila, jakoho nevidimym Holovoju je Christos. Tuť toľko zachodiťsja rožnica, čto dušam v čistilisči možna pomoči ne každym otpustom, a liš tym, pri jakom vyrazno zaznačeno, čto jeho možna žertvovati i za duši v čistilisči."

“A koli duša, za jaku žertvujesja otpust, je v pekľi, abo v nebi, to čto d’ijesja s otpustom?” — pytav daľše Vasiľ Ivanovič. — “Vo pekľi vže otpust ne pomože, a Svjaťi v nebi ne potrebujuť jeho. Či on propade?”

“N’i brate” — otpoviv o. Petro. — “I tod’i otpust ne propadaje. Koli christianin katholik vypovniť vsi uslovija otpustu i vo molitvi prosiť Hospoda Boha, čtoby priňav sej otpust dľa duši, tod’i Boh v bezkonečnoj svojej dobroťi i spravedlivosti prijmaje jeho, ale vže ot Jeho bezkonečnoj premudrosti zaležiť, či On sej otpust počisliť sej duši, dľa jakoj čelovik prosiť, či inšoj, pro jaku može nikto ne pamjataje i jaka može boľše potrebuje. Proto otpust ne propadaje, choť by nesčasna duša byla v pekľi, abo vže vično sčasliva v nebi. — V ťim vidko i najvyssu Božu spravedlivosť, bo Boh neraz počisľuje otpust tym b’idnym dušam v čistilisči, jaki nikoho ne lišili na sviťi, čtoby pamjatav za nich ta pomahav im molitvami.”

“Velij jesi Hospodi i čudna suť d’ila Tvoja” — skazav nabožno Vasiľ Ivanovič — i vo zadumi schiliv svoju holovu. —

Rozmovu o. Petra s chorym perervala žinka o. Petra, jaka jak raz vojšla do komnaty. Pobačivši Vasiľa Ivanoviča, zrad’ila veľmi ta prosťahnuvši do neho sčiro ruku, poželala cilkovitoho povorotu do zdorovľa.

Pošla rozmova sčira, serdečna, sered jakoj Vasiľ Ivanovič zajaviv, čto prijšov pod’akovati za opiku, bo čujesja vže na stoľko zdorovym, čto za koľka dňov zadumuje otjichati. O. Petro razom so svojeju dobrod’ijkoju prosili, čtoby ’sče jakijs’ čas polišivsja, až doki ne podužaje zovsim, ale Vasiľ Ivanovič zajaviv, čto musiť jichati, bo vže i tak ne znaje, čim vyvd’ačiťsja za toľko trudov, jaki oboje ponesli kolo neho.

Vpročim skazav, čto zadumuje otjichati do svoho svojaka, jakij maje neveličku reaľnosť (gazdovstvo) i s jakim urjadiť, čto jemu daľše robiti. Jakraz nyňi povidomiv on jeho pro svoje nesčasťe ta prijizd’. —

VIII.

POBIDA PRAVDY.

’Sče majže tyždeň perebyvav Vasiľ Ivanovič u o. Petra. Neraz do pozdna v noči sid’ili oni v horod’i ta rozmovľali pro sii pytaňa, jaki oboch tak duže obchodili. V sich rozmovach vže ne bylo toj propasti, jaka ’sče nedavno d’ililа Vasiľa Ivanoviča ot o. Petra. —

Vasiľ Ivanovič ’sče i teper’ staviv pytaňa, ale v nich vže ne bylo sľidno nenavisti do katholickoj Cerkvi, a radše bažaňe poznati cilu pravdu. Po každoj takoj rozmovi Vasiľ Ivanovič čimraz boľše perejmavsja naukoju katholickoj Cerkvi, a o. Petro otmovľajuči pravilo, dolučovav molitvu, v jakoj prosiv čtoby Boh pozvoliv prozriti sej nesčasnoj a sčiroj duši ta dav jej lasku stati d’itinoju svjatoj, katholickoj Cerkvi.

Ta čas minav skoro i Vasiľ Ivanovič, prasčanyj majže so slezami v očach, otjichav do svoho svojaka.

* * *

V koľka tyžňov pozňijše prijšov ot Vasiľa Ivanoviča list. Vsi domašny zyjšlisja, čtoby jeho pročitati. Vasiľ Ivanovič d’akovav za opiku, a vkonci pisav:

> “Vsečesňijšij Otče Dobrod’iju!
>
> Vy peršij kinuli zerno pravdy v moje serce. — Vy peršij zdojmili z moich očej poludu. Ja poznav, de je pravda i rozdumavši vsjo ta poradivšisja o. parocha, rišivsja prijmiti katholicku viru.”

Seho dňa o. Petro v molitvi sčiro d’akovav Vsevyšňomu, čto vo bezkonečnoj svojej dobroťi pozvoliv nesčasnomu zbihčevi dojti do poznaňa pravdy, stati členom pravdivoj Cerkvi Christovoj.

* * *

I minulo znova boľše jak misjac. Odnoho dňa prines siľskij listonos z počty pis’mo s rossijskimi markami na verchu. Se byv list ot Ivana Nikiforoviča Lomaniva, otca Vasiľa Ivanoviča.

I sej list začinavsja sčiroju pod’akoju za opiku, jakoju okružav o. Petro Vasiľa Ivanoviča. — Druhu častinu pis’ma navodime doslovno:

> “Koľka dňov tomu oderžav ja pis’mo ot moho syna. — Dovhij čas ne znali my, čto d’ijalosja s nim. On ne pisav

speršu, bo byv choryj, a koli stav prichoditi do zdorovľa, ne choťiv pisati, bo jak piše u svoim lisťi, perechodiv taku vnutrišnu bor'bu, tak bivsja s hadkami, čto ne choťiv pisati nepravdy, a pravdy napisati jesče ne mav dovahi. Až koli perejšov bor'bu, koli — jak piše vo svoim pis'mi — "**poznav, de pravda**", napisav list. V nim donosiť nam, pro Vaš dom ta vkonci i pro se, čto tomu tyždeň prijmiv katholicku viru po hreckomu obrjadu."

"Čto s nim stalosja, čto on perejšov do katholickoj Cerkvi, ne znaju? Odno toľko skažu, čto on ot maloj d'itiny nikoli ne zrobiv nam nijakoj prikrosti. Jeho ochota do pracy, jeho pobožnosť, jeho privjazaňe do Cerkvi, robili jeho primirom dľa rovesnikov."

"Se perša prikrosť, jaku on zrobiv nam. Ta ja ne berus' jeho suditi. Divny je stežki Božoho Provid'iňa. Ja sam je svjasčennikom, ale s čistoju sovisťu možu skazati, čto jak nebud' postupiv moj syn, to on musiv dobre rozdumati nad tym, čto robiť i musiv bez sumňivu dojti do perekonaňa, čto robit dobre. On malym chlopcem ne robiv ničoho ne rozdumavše dobre, on i teper' seho ne zrobiv."

"Naj jeho Boh blahosloviť, a Vam, Vsečestňijšij Otče, naj storiceju nahorodit za vsjo, čto Vy zd'ilali dľa moho syna."

Po lici o. Petra splyla sleza.

"Tverdoju dorohoju" — skazav on — "provadiv Hospod' Boh Vasiľa Ivanoviča do pravdy, **budi imja Hospodne blahoslovenno ot nyňi i do vika."** —

IX.

DODATOK.

"O schodstvi i roznici učenija pravoslavnoj i rimskoj cerkvej" archiep. minkij (Rossia) Kir Antonij, 1868. h. v 84—93. čislach gazety "Slovo", pomistil staťu, jaku posemu o. dr. Sylvester Sembratovič, tohda 'šče zast. prof. dogmatiki na universiteťi L'vovskom, a pozdňie Mitropolit, sejčas oproverch. Iz seho oproverženija podavajem tu ňiskoľko daľšich dokazov.

I.

"i Syna".

Na storonach 20—25. jesť slovo o proischoždenii Sv. Ducha ot Otca i Syna.

Pravda, čto ni v nikejskom, ni v nikeo-konstantinopoľskom originaľnom viroispovidanii vyrazu "i Syna" položeno ne bylo.

Dodatok "i Syna" povstal v Hispanii jesče počatkom 6. stoľitija. Pričinu na se podali ťi Goty, kotory za koroľa Richarda, z vostoka priňali christijansku viru so pobluždenijami Arijanov, Makedonijanov i Eunomijanov, učasčich, čto Syn jesť meňšij ot Otca, a Duch sv. jesť meňšij ot Syna. Protiv ťich lžeučenij uže na soborach: Toletanskom III. 589. r., Toletanskom IV. 633. r. postanovlenno bylo, čtoby v Hispanii viroispovidanie s dodatkom "i Syna" otmovľalosja.

Sej zvyčaj posemu pomaly perejšol do Francii, do N'imeččiny, doki posemu i Vselenski Sobory: Lugduňskij II. 1274. r. i Florentijskij 1439. r. sej dodatok jak spravnyj, zakonityj soveršenno potverdili, ibo tak učit sv. Pis'mo i sv. Otcy i Cerkov toe nikoli ne perečila. Čto do Simvola viri sohlasny dodatki mož robiti, to potverždajet i toj zvyčaj vostočnoj cerkvi, čto pri posvjaščeňu v Episkopy tri otm'inny, dodatkami umnoženny Simvoly čitajutsja.

No javnoe ispovidanie toho dodatku Cerkov nikoli ne žadala pod kľatvoju ot ťich, kotory v serdci toe virujut, ibo suť jesče mnohi pradvy — n. pr. čto 7 tajny suť, čto blahodať ko spaseniju potrebna — kotory jak dogmaty uznavajutsja, a vo Simvoľi vyrazno ne ispovidujutsja.

Tak uže sv. Lev III. (795—816) ne vid'ači z odnoj storony važnoho povodu, z druhoj storony buduči stariny ľubimcem, kazal Simvol na dvoch serebrjannych tablicсah po grečeski i latinski, bez pribavlenija "i Syna" vyrizati i sochraniti. Sľidujusči Papy takož ne protivilisja vylišeniju "i Syna", jesli ktos' v serdci viroval se. Tak na Sobori Lugduńskom ot Hrihorija X. pozvolenno bylo cerkvam grečeskim Simvol po davnomu obyčaju, bez dodatku "i Syna" vyhološuvati. Podobno i na Sobori Florentijskom ot Eugenija IV. A Kliment VIII. (1592—1605) v bulľi 34. § 6. postanovil, čtoby cerkov vostočna sochrańala viru o proizšestvii Ducha Sv. "i ot Syna", no ne byla primušenna ispovidati toe v Simvoľi, izjavši liše tam, hde by toe shoršenijem statisja mohlo. Benedikt XIV. (1740—58) v Konstitucii "Etsi pastoralis", jak i Hrihorij XIII., i Urban VIII. prešloe potverdili. To samoe pozvolil Pij IX. Bolgaram pristupivšim ko katholičeskoj Cerkvi.

"Jeho že (sv. Ducha) Az pošľu" i "asče li že idu pošľu Jeho ko vam". —

Tu jesť besida ne o bezličnom poslanii, v kotorom by liš svojstva, dayr byli poslanny, no o ličnom, pravdivom, susčestvennom t. j. takom, v kotorom odna osoba posylajet druhu osobu. Jak poslanie Syna ot Otca označajet proizšestvie Syna ot Otca, i poslanie Ducha Sv. ot Otca označajet proizšestvie Ducha Sv. ot Otca, tak poslanie Ducha Sv. ot Syna ne označajet inše, jak proizchoždenie Ducha Sv. ot Syna. Čtob v Božestvi odno lice mohlo kazatisja poslannym ot druhoho, treba dokonče dopustiti načalo i proizšestvie toho lica, kotre posylajetsja, ot toho, kotre posylajet. V sv. Pis'mi nikoli ne čitajeme, čtob Otec byl poslannyj ot Syna, abo ot Ducha Sv., **ni to, čtob Syn byl poslannyj ot Ducha Sv.,** no vsehda liš Syn i Duch Sv. ot Otca, a Duch Sv. ot Otca i Syna posylajetsja.

"Jehda že prijdet On, Duch istinny, nastavit vy na vsjaku istinu; ne ot sebe bo hlaholati imat, no jelika asče uslyšit, hlaholati imat, i hrjaduscaja vozvistit vam. On mja proslavit, jak **ot mojeho prijmet** i vozvistit vam". (Joann 16. 13—)

"Dati, davati, peredavati" — a semu vzaimno otvitne "polučati", "prijmati" otnositeľno do lic Božich toľko značit, jak proizvoditi, vydati, izvesti. "Jakože bo Otec imat život v sebi tako **dade** i Synovi život imiti v sebi (Joann 5. 26.). "Vsja mńi **predana** suť ot Otca mojeho." (Mat. 11. 27.)

Sv. Pis'mo vyrazno nazyvajet Ducha Sv. "Duchom Syna". — "Posla Boh **Ducha Syna svojeho** v serdca vaši." (Gal. 4.) "Ispyta-

jusče v kakovo ili v koe vremja javľaše v nich **Duch Christov**, prežde svid'itelstvuja o Chrsitovych strastech i o slavach, jaže po sich." (I. Petr. 1. 11.) "Prišedši že v Misiju, pokošachusja v Vithiniju pojti: i ne ostavi ich **Duch Isusa.**" (D'ij. 16. 7.) "Asče že kto **Ducha Christova** ne imat sej ňist Jeho." (Riml. 8. 9.)

Vostočnye sii mistca tolkujut ne na ličnosť, tokmo na dary Sv. Ducha. Choťaj by 'sme se pripustili — jak ne mož pripustiti — to i tak, jesli dary Ducha Sv. prisvojujutsja Synu, čerez to i sam Duch Sv. stanetsja Duchom Syna. — Sv. Athanasij (v 3. bes. oprotiv Arijan) kaže: "On bo (Syn) Duchu (Ducha) daje i jelika imať Duch toe ot Slova imat."

"I sie rek dunu i hlahoľa im: prijmite Duch Sv. . . ." (Joann 20. 22.) Na se sv. Kirill Aleks. v kn. 9. ko Joannu kaže: "Dľa toho Christos dunul ťilesno, ukazujuči, čto jak iz ust čelovičeskich duch vychodit ťilesno, tak iz Božoho susčestva, Božestvu otvitno, Duch, kotoryj iz Neho jesť proizlivajetsja."

Samy vostočny priznavajut se, no kažut, čto "Duch Sv. ischodit ot Otca **čerez** Syna."

Tu treba zvernuti uvahu samoperše na to, čto Syn vsehda "roditsja", a Duch Sv. "ischodit". O Dusi Sv. nikoli ne kažetsja, čto roditsja tak jak Syn. Vo sv. Pis'mi vyrazy "ot" — "čerez" — "iz" často zamiňajutsja. A koli sv. Joann Damaskin upotrebľajet vyraz "ot Otca čerez Syna", se — jak Vissarion tolkujet — proto robil, ibo ne choťil Syna za pervuju pričinu proizšestvija Ducha Sv. staviti.

II.

O pervenstvi, vlasti, nepomyľnosti Sv. Petra, pervoho Papy Rimskoho i jeho nasľidnikov dosyť obširno pisanno v sej knihi, tu liš ňiskoľko dokazov dodajem 'sče. Vsi vostočny Otcy nazyvajut sv. Petra "verchovnym Apostolov, kňazem, Crekvi kľučarem, holovnym pastyrem". A Optat, milevitanskij episkop — v 2. kn. — kaže: "Perečiti nemožeš, čto znaješ, že v misťi Rimi Petru peršomu, nadannyj byl prestol episkopskij, na kotorom sid'il Petro, holova vsich Apostolov, čtoby žaden z Apostolov ne oboroňal dľa sebe osobnych prestolov, tak, **čtoby jako schizmatik i hrišnik uvažan byl toj, kotoryj by protivo toho Jednoho prestola, druhij prestol postavľal.**"

Pred prišestvijem Sv. Ducha Apostoly často o pervenstvi soperičalisja, po sošestvii Sv. Ducha o tom nihde ne mož čitati. Pervenstvu ne protivorečet, čto "Petr posylajetsja druhimi Apostolami v Samariju" (D'ij. 8. 14.), ibo se stalosja ne po rozkazu, no po umo-

leniju; **ni** to, čto jerusalimski prepirachusja s Petrom i on opravdalsja pered nimi (D'ij. 11—), ibo on se robil jak dobryj pastyr'.

Nektarij, patriarch jerusalimskij, tak pišet: "Nužno proto jesť, čtoby ta (rimska Cerkov), jesli svit cilyj zojdesja i soberetsja, zaňala pervoe mistce, pročii že dolžni jej prilučitisja ne iz neobchodimosti podverženijasja, no **po zakonu porjadka i jednosti**".

Istorija svidčit, čto Papy ne lem mišalisja do sprav različnych Cerkvej, no verchovodili vsimi, potverždali rišenija Soborov, i važnosť ťichže ot toho zavisila; nizlahali episkopov i vmisto nich iňšich postavľali; a daže i nizložennych vlastiju soborov i patriarchov, svoim rišenijem postavľali znov na prestol. Zri istoriju: o Kekiliaňi, episk. karthag., na prestol postavlennom ot Melchiada Papy (311—314); o Dionisiju Aleksandrijskom opravdajusčomsja pred Dionisijem Papoju (259—269); o Athanasii Vel., o Pavľi Konstantinopoľskom, Markiliju ankiranskom, o Joanňi Zlatoustom i proč.

Naprotiv toho **episkop konstantinopoľskij až do II. Vselenskoho Sobora (381) ani Mitropolitoju ne byl, no byl podčinennyj episkopu heraklijskomu.**

Vostočny odorvanci liš pervych sim Soborov uznavajut Vselenskimi, proči že otmetujut, ibo že ne byli poderžanny s učastijem vostočnoj cerkvi. Se jak raz ne pravda. Sobory: Konstantinopoľskij IV. (869. r.), Lateranskij IV. (1215. r.), Lugduňskij II. (1274. r.) i Florentijskij (1439. r.) s učastijem vostočnoj cerkvi otbyvalisja!

Pašport do neba.

Vostočny odorvanci, kotory na katholičesku Cerkov vsjakaho roda klevety puskali i puskajut vo svit, kotory obmanstvom obviňajut katholičesku hierarchiju, sami suť najboľšimi obmancami svoich lechkovirnych ovec.

Oni ne virujut v čistilisče, ne virujut v otpust, a jednak ne lem vsjaki otpravy končat za pomeršimi, no jesče i pas davajut vprost do neba — pravda za hroši.

V knizi "Vicende della Chiesa — Sostojanie Cerkvi kath. oboch obrjadov v Poľšči i Rossii ot Ekateriny II. do teper'" izdannoj 1843. to stojit:

"Makarij, milostiju Božijeju archiep. kievskij, halickij i vsej Rossii, hospodinu i druhu (!) našemu Petru, dverniku Boha vsemohusčaho.

Uvidomľajem T'a, čto v to vremja skončil dni svoi rab Božij, kňaz Theodor Wolodimirskij, dľa toho poveľivajem (!) Tobi, sčo-

bys' jeho bez vsjakoj perepony, i bez perevoloki vprost vpustil do carstva Božoho. My jeho rozrišili ot vsich jeho hrichov i ud'ilili 'sme jemu blahoslovenie. Otže da nisčo perestupiš iz ťich; i sčoby to vse ne inakše stalos', dali 'sme jemu siju hramotu rozrišenija". Dano v Monastyri našom v Kievi, 30. Julia 1541.

Podobnu hramotu do neba, podavajemuju v cerkvi rossijskoj, majeme z 18. stoľitija pod titulom "Passeport pour l' autre monde" v knizi pod zahlavijem: La Clef du Cabinet des Princes de l'Europe, Avril 1705. pag. 289.

* * *

Daj Bože, čtob vsi pročitavšie siju knižečku prišli ko poznaniju pravdivosti Katholičeskoj Cerkvi!

SODERŽANIE.

Storona

IV.

V.

Storona

VI.

VII.

Storona